This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

CURIAL E GÜELFA

VOLUM I

ELS NOSTRES CLÀSSICS

EDITORIAL BARCINO
BARCELONA
1930

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARY

Digitized by Google

CURIAL E GUELFA

Digitized by Google

ELS NOSTRES CLASSICS

COL·LECCIO A (VOLUMS EN DOTZAU)

Volum 30

CURIAL E GUELFA

VOLUM I

EDITORIAL BARCINO
Barcelona
1930

Digitized by Google

ÇURIAL E GUELFA

VOLUM I

A cura de

R. Aramon i Serra

EDITORIAL BARCINO

Barcelona

1930

Digitized by Google

849.9408
N898

3532

IMPREMTA VARIAS. Sant Sadurni de Noia

Digitized by Google

NOTICIA PRELIMINAR

Digitized by Google

Digitized by Google

EL «CURIAL E GUELFA»

El Curial e Güelfa *ens ha pervingut com una obra d'autor anònim. Algunes referències autobiogràfiques, escampades per la novel·la, són les úniques notícies que en posseïm; elles ens fan saber, solament, que escriví el* Curial *en edat ja avançada. La data de composició cal cercar-la vers la meitat del segle XV; Rubió i Lluch i Alfons Par han arribat, per camins distints, a concretar-la entre els anys 1443 i 1460* [1]*. Hom pot deduir, del mateix contingut de la novel·la, la pàtria catalana de l'autor, be que Sanvisenti, en un arriscat estudi, arribés a proclamar la seva italianitat* [2]*; precisant més, hom podria donar com a lloc de la seva formació, si no del seu origen, la Catalunya orien-*

1. *Vegeu el pròleg de Rubió i Lluch a la seva edició del* Curial, *p. XV, i Par,* «Curial e Guelfa». Notes lingüístiques y d'estil, *p. 85.*

2. *Sanvisenti,* Su le fonti e la patria del «Curial y Guelfa», *p. 105. Farinelli i Nicolau d'Olwer, en llocs diversos, han rebutjat aquesta atribució d'italianitat a l'autor del* Curial.

Digitized by Google

tal[1]. *Home erudit com era — i no deixava passar ocasió sense palesar-ho d'una manera sovint pedant — havia d' haver-se educat en algun centre important i de bona fama, de la nostra terra o de l'estranger*[2].

La independència de la novel·la, prou evident malgrat les seves múltiples influències, ha estat també posada en dubte. Sanvisenti, no content de donar-li un autor italià, relaciona estretament el nom del protagonista, fins a fer-l'en derivar, amb De uita curiali *d'Alain Chartier; caldria recordar, només, el caràcter tan distint d'ambdues obres, per a rebutjar una atribució d'aquesta mena. Menéndez Pelayo, de judicis generalment tan encertats, sembla també que es contradigui en les seves apreciacions sobre el* Curial: *en uns indrets es pregunta si tindria res a veure amb un llibre d'entreteniment,*

1. *Certes característiques lingüístiques,—confusió d'*e *i* a, o *i* u *àtones; ús de l'article* la *precedint noms propis femenins—no permeten de dubtar gaire en aquesta qüestió.* (*Par,* op. cit., *p. 86*). *¿Podrien, però, ésser degudes al copista més que a l'autor?*

2. *Par assenyala Barcelona o Vic com a probable indret de formació intel·lectual de l'autor de* Curial e Güelfa; *nosaltres en decantem a creure, més aviat—amb moltes reserves, però—, que féu algunes estades a l'estranger, les quals el posaren en possessió d'aquesta cultura que sempre està disposat a lluir.*

Digitized by Google

possiblement francès, que cita Lluís Vives, nomenat Curias et Floreta; *en d'altres, en canvi, suposa que sigui una breu història d'amor, escrita en italià, amplificada després i completada per un autor de Catalunya. Al costat d'aquestes opinions, Rubió i Lluch, en precisar el caràcter nacional de* Curial e Güelfa, *deixava ben establerta la seva catalanitat.*

Novel·la, essencialment, d'esperit cavalleresc, hom hi nota una diversitat d'elements: el sentiment de gesta va deixant pas a una trama eròtico-sentimental; s'acosta més, per l'argument, a les novel·les bizantines que a les accions cavalleresques franceses: al costat de les aventures del cavaller esforçat, cal considerar les penes i sofrences de l'amant decebut i la joia del recobrament de l'amada. Així, Curial e Güelfa *és una novel·la de caràcter compost; Rubió i Lluch hi assenyalava «la novel·la d'aventures, la cavalleresca, la sentimental i fins la moresca en alguns episodis»* [1]*. Per la seva complexitat mateixa, hi és perceptible una evident manca d'unitat; l'autor, poc traçut, no sempre sabia lligar i coordinar escaientment els diver-*

1. *Pròleg, p. X.*

2

Digitized by Google

sos elements que la seva erudició li deparava.

La trama principal de la novel·la es desenrotlla en un ambient històric, que l'autor procura evocar exactament en cada situació, en cada episodi. El porten a intentar-ho, potser, el seu desig de verosimilitud i la manifestació, de vegades inconscient, de la seva cultura. D'aquesta manera, sobre un fons popular, el record de les gestes històriques és constant. Hom no sap oblidar, en començar la lectura del Curial, *la llegenda de l'emperadriu d'Alemanya que reconta Desclot, ni, més endavant, en el segon llibre, el desafiament de Bordeus. L'aparició del rei Pere segon com a personatge important, i la seva constant glorificació, són, d'altra banda, elements prou característics per a situar temporalment l'acció de la novel·la i per a no dubtar ni un moment del seu origen català.*

Les influències, certament, no són escasses ni difícils de trobar. En primer lloc, les italianes. Ultra no ignorar les obres literàries, l'autor de Curial e Güelfa *demostra una coneixença general de les localitats i les coses d'Itàlia, on situa principalment el teatre de l'acció i d'on cita molta toponomàstica; «el* Curial», *ha pogut*

Digitized by Google

dir Nicolau d'Olwer[1], *«és la síntesi de l'italianisme a Catalunya». Dant hi és recordat tothora amb veneració*[2] *i les seves citacions són ben abundoses; elles fan de* Curial e Güelfa *l'obra més dantesca de la nostra literatura. Boccaccio, que amb Pàmfilo i Fiammetta havia de donar model a tantes parelles d'enamorats dissortats i que en una novel·la del* Decameró *—Guiscard i Guismonda— plantejava una situació paral·lela a la de Curial i Güelfa al començament de l'obra, és també una font important del* Curial. *El* Novellino *proporciona a l'autor la base de l'acció principal, almenys per al segon i tercer llibres*[3]. *No és possible d'oblidar, altrament, els herois del cicle bretó i altres personatges vivents en la literatura francesa*[4]; *ni els autors clàssics i totes les*

Apunts sobre l'influència italiana en la prosa catalana, ·*399*·

2. Farinelli escriu (Dante in Ispagna, *p. 189*): «Per l'autore del *Curial y Guelfa* il poema di Dante era un libro sacro, un libro d'oro, ricolmo di dottrina e di utili insegnamenti, scolpiti in sentenze memorande».

3. Novel'la 64: «D'una novella ch'avenne in Proenza, alla corte del Po'».

4. Par indica que l'autor podria haver-se assimilat en conjunt la literatura medieval francesa i que, en canvi, de la literatura italiana

Digitized by Google

al·lusions mitològiques; ni l'episodi del cor menjat, evocador de la vida llegendària del trobador Guillem de Cabestany, i la cançó de Richart de Barbezilh, que indiquen uns contactes amb la literatura provençal; ni les contínues referències a Guido delle Colonne... Par assenyala, també, una influència castellana, més política que literària; sembla, però, que no és tan important com vol suposar.

Totes aquestes influències, tant com una gran erudició, designarien una manca d'inventiva si no fos que l'autor sap forjar per al seu heroi una bona sèrie de gestes. A llur costat, però, no deixa de posar, sempre que pot, la referència a alguua altra obra o la petita mostra d'erudició — el fragment que ha recordat de velles lectures. Mentre sap mantenir-se en equilibri entre les dues coses — invenció, adaptació —, la novel·la conserva un to de normalitat. Quan abusa dels seus coneixements literaris, la frescor de l'obra en pateix.

Malgrat totes les vel·leitats renaixentistes de

sols coneix alguns autors. De totes maneres, les cites constants d'aquests últims i el discret relleu dels francesos ens fan considerar amb reserves aquesta opinió.

Digitized by Google

l'autor del Curial, *alguns petits detalls — poc art de composició, narració interrompuda dels fets, caràcters psicològics descurats, artifici del diàleg... — el lliguen, indefectiblement a l'Edat Mitjana, que semblava que en el seu temps, i amb aquelles influències, hagués d'ésser menyspreada com ho era a Itàlia* [1]. Curial e Güelfa, *obra de transició — gòtica i renaixent, com digué Milà i Fontanals —, mostra d'una manera ben característica la seva duplicitat d'esperit: les cavalleries, la manca de complicació psicològica dels personatges, són els trets que la lliguen a l'època que finia; l'erudició, usada com a motiu de lluïment, l'abús de cites mitològiques, són els excessos dels que es lliuraven — amb una exageració evident — als corrents nous.*

Confrontant el Curial *amb* Tirant lo Blanch, *cal descomptar, essent ambdues obres filles del mateix ambient literari, una sèrie de trets comuns: realisme, humanitat, cavalleries verosí-*

1. *«Mai s'és sentit ací el menyspreu a l'Edat Mitjana, a la faisó del Petrarca i dels demés trescentistes i quatrecentistes italians».* (*Rubió i Lluch,* Joan I humanista i el primer període de l'humanisme català, *dins* Estudis Universitaris Catalans, *vol. X., 1917 - 1918, p. 106*).

Digitized by Google

mils, ambient històric, fons popular, una lleugera inclinació a la paròdia... Potser és assenyalable una major tendència del Tirant *envers l'obscenitat i un sentimentalisme més visible en el* Curial. *Per altra part, si l'una posseeix en abundància influències bretones, l'altra es mostra més decantada als autors italians del* trecento; *si en l'una és novel·lada l'essència de la* Crònica *de Muntaner, en l'altra és possible de recordar alguna vegada, la* Crònica *de Desclot. En conjunt,* Tirant *representa una obra de més envergadura, no sols per les dimensions, que tripliquen, potser, les del* Curial, *sinó pel mateix caràcter del protagonista, pel seu delit d'aventures, que es posa de manifest en molts passatges.* Curial; *en un estudi no tan elevat, no assoleix mai la fermesa ni la fortitud del* Tirant lo Blanch, *per bé que en molts indrets el superi en elegància d'elocució. Llurs dates de composició, tingut en compte aquest paral·lelisme, no podien ésser gaire allunyades* [1].

El llenguatge de Curial e Güelfa — *malgrat*

1. *El* Curial, *de totes maneres, és anterior al* Tirant. *Joanot Martorell començava la redacció de la seva obra en 1460; el* Curial *en aquesta època ja havia d'ésser escrit.*

Digitized by Google

les influències italiana, francesa i castellana[1] *— conserva encara una sèrie de característiques que el fan remarcable. En general, és un llibre clar i ben escrit. En la construcció i en els períodes és visible una lleu influència llatina. L'autor té prou compte perquè aquesta última no torni la seva prosa encarcarada; una fluidesa constant el priva d'ésser feixuc. Per aquella ordenació llatina arriba—mentre no cau en excessos mitològics o classicistes — a assolir una perfecta elegància i una envejable nitidesa d'expressió. No obstant, hom pot assenyalar en ell bon nombre d'arcaismes. Cal tenir present, però, com hem indicat, que compongué la seva obra en edat ja provecta i que el seu llenguatge pot respondre, més que el temps de composició, a l'època de la formació de l'autor.*

1. D'aquestes influències, segons Par, la francesa es predominant, la italiana i la castellana més escasses; també esmenta—poc important —una influència provençal.

Digitized by Google

BIBLIOGRAFIA

MANUSCRITS

Posseïm del Curial e Güelfa *un manuscrit únic, conservat a la Biblioteca Nacional de Madrid amb la signatura 9750 (antigament Ec-233), del qual — pertany al fons antic — s'ignora la procedència. Milà i Fontanals va donar-ne la primera notícia. Conté 222 folis útils, en paper; lletra del segle XV. Algunes equivocacions evidents i certes llacunes indiquen clarament que és una còpia i no el text original. En el manuscrit, la novel·la manca de títol; el que porta actualment va donar-li, amb molt bon encert, Rubió i Lluch.*

EDICIONS, TRADUCCIONS I ESTUDIS

Fins ara s'ha publicat una edició d'aquesta obra: «Curial y Guelfa. Novela catalana del quinzen segle, publicada a despeses y per encarrech de la «Real Academia de Buenas Le-

Digitized by Google

tras» per Antoni Rubió y Lluch, soci numerari de dita Corporació, Barcelona, 1901». *Conté un pròleg excel·lent i abundoses notes. Els senyors Miquel i Planas i Alfons Par tenen anunciada, de temps, una edició del* Curial *dins la* Biblioteca Catalana.

Rafael Marquina va donar, una traducció castellana del Curial *(Madrid, Calpe, 1920).*

El lector consultarà, amb profit, sobre el Curial e Güelfa, *les següents obres: Manuel Milà i Fontanals,* Notes sur trois manuscrits. II. Un roman catalan, *dins* Obras completas, *vol. III (Barcelona, 1890), pp. 485-492.—Bernardo Sanvisenti,* Su le fonti e la patria del «Curial y Guelfa», *dins* Studi medievali, *vol. I (Torí, 1904-1905), pp. 94-106. — M. Menéndez y Pelayo,* Orígenes de la Novela, *vol. I (Madrid, 1905). — L. Nicolau d'Olwer,* Apunts sobre l'influència italiana en la prosa catalana, *dins* Estudis Universitaris Catalans, *vol. II (Barcelona, 1908), pp. 166-179 i 306-320.— Id.* Resum de Literatura Catalana, (Col·lecció Popular Barcino, *Barcelona, 1927).— Arturo Farinelli,* Dante in Ispagna, *dins* Dante in Spagna, Francia, Inghilterra, Germania *(Torí,*

Digitized by Google

1922), pp. 29-196.—Id., Petrarca in Ispagna, *dins* Italia e Spagna, *vol. I (Torí; 1929), pp. 1-88.—Id.,* Boccaccio in Ispagna, *dins* Italia e Spagna, *vol. I pp. 89-386).—Anfòs Par,* «Curial e Guelfa». Notes lingüístiques y d'estil. (Publicacions de l'Oficina Romànica, *Barcelona, 1928).*

LA NOSTRA EDICIO

*Donem el text segons el manuscrit de Madrid. Hem fet la transcripció seguint les normes d'*Els Nostres Clàssics, *això és: regularització de l'ús de les majúscules i de la* i *i la* j, *de la* u *i la* v, *de la* c *i la* ç; *simplificació de doble consonant inicial; adopció de l'apòstrof, guionet i signes de puntuació dels textos moderns; ús del punt volat per a indicar que dos mots distints, no separats per apòstrof o guionet, apareixen units en el manuscrit. Dividim la novel·la en capítols, a cada un dels quals hem posat un títol entre claudàtors.*

Hem d'agrair, ací, als senyors Jordi Rubió i Francesc Martorell, les observacions amb què han il·lustrat, facilitant-la, la nostra tasca.

Digitized by Google

[LLIBRE PRIMER]

[¡O] quant és gran lo perill, quantes són les sol·licituts e les congoxes a aquells qui·s treballen en amor! Car, posat que alguns amats de la fortuna, aprés de infinits infortunis, sien arribats al port per ells desijat, tants emperò són aquells qui rahonablement se'n dolen, que anvides pusch creure que entre mil desaventurats se'n tròpia un que hage amenada la sua causa a gloriosa fi. E si ab dret juyhí serà esguardat lo cas següent, jatsia que seran molts aquells qui diran que ells voldrien que axí·ls prengués de les sues amors, emperò, sabent la certenitat de les penes de les quals aquella dolçor amarga és tota plena, e no havent certenitat de la fi si serà pròspera o adversa, se deurien molt guardar de metre's

Digitized by Google

en aquest amorós ans dolorós camí. E per ço·us vull recitar quant costà a un gentil cavaller e a una noble dona lo amar-se l'un a l'altre, e com ab gran treball e pena, e seguits de molts infortunis, aprés lonch temps aconseguiren lo guardó de lurs treballs.

[Infantesa de Curial]

Fonch ja ha lonch temps, segons yo he legit, en Cathalunya, un gentil hom,... apellat, lo qual fonch dotat més de seny e de gràcia de les gents que no de aquells béns que als homes a ús comun la fortuna comana, car solament era senyor d'una casa baxa. E havent una molt bellísima dona per muller, appellada Honorada, desenvolupats dels tràfechs mundanals, pobrement e honesta vivien; tots temps emperò treballaven en aquistar la gràcia del piadós Redemptor, de la qual cosa més que de alguna altra havien cura contínua. E jatsia en lo seu jovent no haguessen haüts fills, nostre senyor Déu los en volgué consolar en la sua vellesa, e sí·ls donà un fill, lo qual

Digitized by Google

appellaren Curial, creatura segons la sua massa tendra edat pus bella que altre; e ab ell lo pare e la mare vivien tant contents, axí com aquells qui molt l'avien desijat, que de cosa altra en lo món pus contents no porien ésser. Lo qual minyó, aprés pochs anys de la sua naxença, morint lo pare, romàs orfe.

La bona dona, la qual per la gran amor que a son fill havia no·l denyava partir de si, ans volia que de aquella pobretat que de son pare li era romasa se tengués per content, ab si lo tenia. Noble cor, emperò, que en molts pobres hòmens se met, se mès en aquest, e tantost en la sua infantesa li féu avorrir aquella vida; car, veent que la sua mare no li donava alguna desexida, pobrement e a peu li fugí. E anà-sse'n a casa del marquès de Monferrat, lo qual en aquell temps era jove fadrí e poch temps havia que per mort de son pare li era pervengut lo regiment e senyoria de la sua terra, e havia una germana, minyona de poca edat, appellada Güelfa.

Entrat adonchs Curial en casa del marquès, lo qual en aquest cas stava en un castell seu appellat Pont de Stura, mès-se avant

Digitized by Google

entre·ls cavallers e nobles hòmens e badant mirava·ls en la cara sperant si algun d'ells li parlaria; per què lo marquès, exint de missa, trobant-se davant lo fadrí, dix-li: —De qui est?—. Lo minyó respòs: —Senyor, vostre són—. Lo marquès se aturà e mirà'l, e, bé que fos en tendra edat constituït, no menys li viu los ulls molt resplandents e tanta bellesa en la sua cara que natura més no·n podia donar; per què respòs tantost: —E a mi plau que meu sies—. E, regirant-se als seus, dix: —Per ma fe anch no viu tan gentil creatura ne que tant me plagués—. E replicà: —E tu seràs meu puys que a mi t'est donat, e ho series encara que a altre donat te fosses—. E, demanant-li son nom, li respòs haver nom Curial. Per què, tantost lo féu vestir e metre a punt, e, dins la sua cambra, al servey de la sua persona per cambrer lo retench.

Curial cresqué en dies e en seny e en bellesa de la persona, en tanta singularitat que en comun proverbi de la cort era caygut, que quant alguna grandíssima bellesa nomenar volien, nomenaven la de Curial. E axí mateix com nostre senyor Déu li havia

Digitized by Google

donada corporal bellesa, ab aquella ensems li donà gràcia de quants hulls lo veyen; axí que no·l veya persona que d'ell no s'enamoràs.

[Matrimoni i viduïtat de la Güelfa]

En aquest mateix temps lo senyor de Milà, lo qual jove e gentil cavaller era, havia una germana molt bella appellada Andrea. E oynt la fama de la bellesa de la Güelfa, la qual sens alguna comparació traspassava en aquell temps la bellesa de totes les donzelles de Ytàlia, no obstant que minyona fos, que anvides lo tretzèn any aconseguia, se enamorà d'ella, e féu tractar que si al marquès de Monferrat fos acceptable, volenterosament li donaria l'Andrea per muller, cas que ell la Güelfa donar li volgués. La qual cosa, aprés de lonch tractat, hach compliment. Per què lo senyor de Milà, trametent l'Andrea, reebé la Güelfa ab molt gran plaer, e parech-li molt pus bella que dit no li havien. Per què axí fort d'ella se enamorà e s'encès, que altra cosa

Digitized by Google

no ohia ne veya, ne havia bé ne repòs sinó tant com ab la Güelfa stava. Era aquesta Güelfa molt sàvia, e suau, e temprada en sos moviments. E, amant-la son marit ultra mesura, ella d'ell s'apoderà e s'ensenyorí, en tant que ell no feya ne ordonava cosa alguna que primerament la Güelfa no·n assabentàs, e ella ab tanta discreció se regia, que per los vassalls poch menys que per lo marit era amada.

No era, emperò, complit lo segon any del seu maridatge, que al senyor sobreprès una gran febra, la qual succesivament axí fort lo combaté que tots los metges lo pronusticaren a mort; per què féu son testament, lo qual en presència de tots los seus barons ordonà. E volgué que la Güelfa, ab marit e sens marit, fos senyora de Milà, e, aprés dies d'ella, fos d'aquell o d'aquells en qui a ella plauria pervengués; e axí ell vivint ho féu jurar a sos vassalls, e passà d'aquesta vida. De la qual cosa la Güelfa dolor inextimable sentí. Emperò, les làgremes donant loch a la longuesa del temps, a menys plànyer començà.

Per què son frare, lo marquès, veent-la jove, tendra, rica e cobejada per molts, dubtant-

Digitized by Google

se d'algun sinistre, la començà a solŀlicitar ab letres que li plagués venir-se'n en Monferrat, colorant ab diverses maneres de rahons la causa de la sua anada. La Güelfa, que obedient era e amava son germà sobre tota la sua felicitat, de present se mès en camí e se'n anà a Monferrat, a una ciutat apellada Alva, on son germà era. La qual per lo germà fonch reebuda honorablement, assignant-li una e la pus bella part de son palau per la sua estaja. E sovén la feya venir a menjar ab ell, o ell e l'Andrea se'n anaven a menjar ab ella. E axí stigueren alguns anys fraternalment comunicant.

[Educació de Curial]

Curial, servint lo marquès, jatsia que per ell fos molt amat, tant emperò se era enamorat lo marquès de la Andrea, sa muller, que ja no curava de degú, ans oblidava totes altres coses; per què lo dit minyó, qui notable entrada en casa d'aquell senyor havia haüda, per lo dit afeminat senyor era mès en

Digitized by Google

oblit, e no anava axí favorit, ornat, ne a punt, com fehia d'abans que l'Andrea vengués. Per què, trobant-se abatut e desfavorit, no·s metia avant axí com solia, ans se stava apartat, de què alguns envejosos, dels quals totes les cases dels grans senyors són plenes, havien molt gran plaer. Per què lo fadrí, axí com aquell al qual seny no fallia, durant lo temps de la desfavor, per no perdre temps, après gramàtica, lògica, rectòrica e philosophia, e fonch valent home en aquestes sciències, e axí mateix poeta molt gran, en tant que en moltes partides, sabent-se la sua sciència, devench molt famós e era tengut en gran stima.

[La Güelfa s'enamora de Curial]

La Güelfa, la qual jove e fresca era, e a la qual cosa alguna sinó marit no fallia, trobant-se molt bella e molt loada, rica, favorida e ociosa, requerida e per molts sol·licitada, veent que son frare no·s curava de donar-li marit, ne a ella paria cosa honesta demanar-lo, no podent resistir als naturals apetits de

Digitized by Google

la carn, qui ab contínuus punyiments incessantment la combatien, pensà que si per ventura ella amàs secretament algun valerós jove, puys que algun no se'n apercebés no seria desonestat, e que ja havia esdevengut a més de mil altres; e posat que alguns, per via de indicis, volent devinar ço que no saben, se'n apercebessen, no gosarien parlar de tan gran senyora com ella era. E axí donà licència als hulls que mirassen bé tots aquells qui eren en casa de son frare. E, no havent esguart a claredat de sanch ne a multitut de riqueses, entre·ls altres li plagué molt Curial, car veentlo molt gentil [de] la persona, e assats gentil de cor, e molt savi segons la sua edat, pensà que seria valent home si hagués ab què. Per què ymaginà avançar-lo, e d'aquí avant començà'l-se a acostar, e cridava'l sovén e parlava ab ell molt volenterosament.

Havia aquesta noble dona un procurador, lo qual reebia e tenia per ella totes les rendes de Milà e aquells administrava; home molt savi, secret e valerós, ja de edat de cinquanta anys, Melchior de Pando appellat. La Güelfa amava molt aquest Melchior e fiava

Digitized by Google

d'ell no solament les riqueses, ans encara tots los seus secrets. Per què un jorn, parlant ella ab lo dit Melchior de tots aquells de casa del marquès, vench-los a memòria Curial, lo qual Me[l]chior loà molt, e malahí la pobretat del jove e la poca conexença del marquès, car vijares li era que si aquell fadrí hagués alguns pochs de béns, sens tot dubte devendria molt valerós; de què la Güelfa, mostrant haver compassió, pres càrrech d'ajudar-lo e, a despit de la pobretat, fer-lo home. E tantost manà al dit Melchior que·l se'n menàs a casa sua e que, no descobrint-li d'on li venia, lo metés en bon estat, e li donàs del argent tant com lo dit Curial ne voldria e·n sabria despendre.

Lo dit Melchior, qui fill ne filla no havia, e amava lo dit Curial poch menys que la Güelfa, lo pres per la mà e amenant-lo-se'n a la sua casa, en la següent forma li parlà:

—Curial, jo coneguí bé ton pare, lo qual fonch gentil home e molt prom e gran amich meu. He vista la entrada que fist en casa del marquès, a la qual lo temps no ha succeyt segons li havia donat principi, ne·m par que s'i disponga, car lo marquès no solament

Digitized by Google

ha oblidat tu, ans encara si mateix e tots aquells de casa sua. E yo, veent que fill ne filla no he, ne tals parents que·m ajuden a despendre ço que Déus m'a donat, he deliberat, si posible és que les mies fortunes en ma vida, e yo veent-ho, aprofiten a algun, comunicar-te de present alguna partida de mos béns, e si veuré que en tu los obsequis no·s perden, de molt major bé aprés de mos dies te faré senyor—. E, no lexant respondre a Curial, prenent-lo per la mà lo mès en una cambra, e obrint una gran caxa plena tota del thesor de la Güelfa, li dix: —Fill meu, ve't ací una partida de mos béns; pren-ne a ton plaer tant com te serà vijares que hages mester per a metre't en bon estat, e no penses que perquè ara no·n pusques portar tants com ne voldries, que gens per axò aquesta caxa no·t vedarà lo pendre'n altre vegada, ans tots temps serà presta a ta ordinació, e no·n pendràs huy tants que demà no·y sien ja tornats, en manera que no s'acabaran. Emperò, fill meu, sies savi e veges que los estats se volen graduar e muntar per escala poch a poch—. Lo jove, torbat ultra mesura d'aquesta tan gran novitat, no

Digitized by Google

havia ardiment de fer-se avant ne gosava pendre dels diners. Emperò lo prom pres d'aquella moneda e donà-li'n tanta com portar ne pogué, e, comanant-lo a Déu, lo licencià.

[Enveja de dos cavallers]

Curial, tot enpeguit, que anvides trobava la porta per on se'n anàs a la sua posada, tornà e començà a metre en obra ço que per lo prom li era estat manat, e vestí's molt bé, e s'encavalcà, e pres algun servidor en casa sua. E, no obstant que ell fos molt ben acostumat, de continent que·s viu créxer d'estat, cresqué axí mateix en virtut, e, lexada a un depart la altra manera que tenir solia, si bé se era bona, tornà molt prudent e abte; car tantost fonch molt bell cantador, e après sonar esturments (de què devench molt famós), axí mateix cavalcar, trobar, dançar, júnyer e totes altres abteses que a noble jove e valerós se pertanyia. E com fos molt bell de la persona e·s portàs molt ornat, fonch tan gentil que quasi en tota la cort del marquès de altri no·s fehia

Digitized by Google

menció, de què lo marquès hach molt gran plaer. E pensà que Melchior de Pando l'agués adoptat en fill e li donàs tot ço que lo jove despenia.

E la Güelfa, veent lo seu Curial créxer en bellesa e en virtut, més de jorn en jorn lo·s acostava e·l confortava a devenir millor e major, comtant-li per diverses novelles com los hòmens, per diverses accidents, moltes vegades de pobre estat vénen a ésser grans homes, e que a açò los ha amenar lo viure virtuosament, la qual cosa és en mà de cascú, majorment de aquell a qui Déus fa gràcia que pobretat no·l té sota·l peu. Melchior, per manament de la Güelfa, comunicava tots jorns ab Curial e·l confortava a ben obrar, donant-li tots dies argent ab gran larguesa. E en tant s'avançà, que tots los de la cort, relaxades les altres coses, de als no tenien parlament.

E mentre que aquestes coses axí anaven, dos cavallers ancians que la Güelfa tenia en sa companyia, veent Curial comunicar molt sovint ab la Güelfa, e veent-lo créxer d'estat e de manera, cuydant que açò fes la Güelfa, empesos per enveja parlaren entre si, dients:

Digitized by Google

—Certes, aquesta senyora molt ha mudat de manera de viure de un temps ençà. Car aquesta era una de les pus honestes dones del món e ara és tota cambiada e ja no li plau consell ne li plau nostra companyia, ans malmet e dóna los seus béns a aquell tacany de Curial, lo qual li farà perdre no solament la honor ans encara la fama. E si en aquests principis a açò no és occorregut, aquesta malaltia pendrà molt gran creximent, e nós, que res no·y sabem, ne porem portar punició, de la qual serem dignes si lo marquès no·n asabentam—. E jatsia que sobre açò molt se afermassen, emperò finalment conclogueren que abans que d'açò fessen mot al marquès, guardassen attentament si porien veure indicis de alguna desonestat e que tantost al marquès ho manifestassen.

Lo qual marquès s'acostava molt Curial, e a ell comunicava tots sos consells e tots los plaers que havia. E, veent que sa germana havia plaer de rahonar-se ab ell e de la sua companyia, lo·y trametia sovén, de la qual cosa ella havia consolació sobirana. E quant més lo comunicava, tant més en la sua amor s'es-

Digitized by Google

calfava e s'encenia; e vivia molt congoxosa perquè ell no se'n avisava. E axí deya ella a Melchior que·s dubtava que aquest jove seria covart. E açò durà per gran temps, car Curial, qui no sabia ne pensava que la Güelfa li donava ço que despenia, tenia l'enteniment molt apartat d'aquell de la Güelfa, e per altre via la solaçava en mots plasents e burles. Mas que ell la amàs nunca lo·y donava entendre, ne mostrava senyal que entenés que ella amava ell, de què la enamorada dona portava insoferible pena.

E sí pensà un jorn que sola vergonya li tolia sos plaers, e que puys altre impediment no·y havia, ella la cuydava vençre e venir a fi de son desig. E estant imaginant en açò, cercant via e manera com se tolgués davant aquella cruel e desavisada vergonya, lo marquès tramès Curial a la Güelfa, pregant-la que anàs menjar ab ell. La qual, sens pus deliberar, se levà dempeus, e faent passar davant si tots los altres, ella e Curial, qui del braç la tenia, romangueren detràs, e, veent oportunitat, en la següent forma li parlà: —¡A, cativa, yo! ¡E com és mal esmerçada la mi'amor en tu! Yo, mes-

Digitized by Google

quina, tant temps ha t'e amat e·t he donat ço que de Melchior has reebut, e dins la mia pensa t'e fet senyor de mi e de mos béns, e tu, pus cruel que Erodes, axí com ingrat, menysprees los dons que amor, pus piadosa de tu que tu mateix, t'a ofert. ¡A, carn de mesell! ¿E nunca sentiràs los mots punyents que yo tantes vegades davant tu he trets de la mia boca? ¡A, vergonya, vine, vine a mi e fuig d'aquest insensat que par que nunca hage comunicades persones!—. E, dites aquestes paraules, anvides les làgremes retengué.

E ja eren junts a la cambra del marquès, lo qual la reebé molt alegrament; e meterense a la taula e començaren a menjar. Mas la dona, pensant en ço que havia dit, e pensant encara com seria stada entesa, anvides menjava, ans dehia que llavors se era llevada del lit e que·l apetit de menjar no li era encara vengut. D'altra part començà Curial a pensar molt en les paraules que havia oydes, e havent sabut que la Güelfa li havia donat e li donava ço que mester havia, estech fort pensiu. E, desijós de respondre, li semblava aquell dinar durar un any. E, no obstant estigués

Digitized by Google

molt apartat, encara mirava la senyora, quant los qui servien a la taula e los altres qui davant staven se apartàvan algun poch, e malahia tots aquells qui entre ell e ella se interposaven. E quant aquells, per apartar los caps o en altra manera, fehien finestra, tantost los ulls de abdós los enamorats ocupàvan aquell loch, e com la finestra se tancava tot plaer los fugia. E axí estigueren abdosos aquell dinar, que ne ella menjà, ne ell reposà. E en lo pits gentil, en lo qual alguna impressió de amorós plaer encara no era entrat, súbitament s'encès una flama foguejant, la qual fins que mort lo ocupà no·s pogué apagar.

Lo dinar se acabà e les taules foren levades, de què abdues les parts foren contentes. E, aprés que la dona hach un poch estat, pres comiat de son frare, e a la sua cambra, acompanyada de molta gent notable, congoxosa tornà. La qual dix a Melchior: —Digats a Curial que·us respona a les paraules que yo li diguí vuy—. E girant-se a Curial li dix: —Parlaràs a Melchior axí com ab mi faries.—

Per què Curial anà a casa de Melchior e mot per mot ço que la Güelfa dit li havia

Digitized by Google

li descobrí, ajustant a açò que ell temps havia que pensava ço que era e esperava loch que de la sua passió la pogués fer certa, e, puys que nostre Senyor a aquest punt aportats los havia, que lo manar era a ella, e que li suplicava que açò volgués abreujar, a fi que discret orde a aquest fet donar poguessen, car, mentre ell pensava ella no ésser disposta a complaure'l, comportava en una manera la pena, mas ara que entre ells per paraules la cosa era palesada, li seria pus dura cosa portar-la. Lo prom, qui ja dies havia que·s tenia per dit que aquella entrada aquesta exida devia haver, amonestà lo jove pregant-lo molt que fos secret e cautelós e que en açò havia mester més seny que en altra cosa, per ço que tothom se mirava en aquell spill, e que ja era molt envejat e ara ho seria molt més.

Melchior, tornant a la senyora, li dix que Curial no era nat sinó per servir a ella, e que ella ordonàs, que ell no havia a fer sinó obeyrla. Per què la dona li dix: —Melchior yo·m he mès en lo cap de fer aquest home, per ço que·m par que ho meresca. E he pensat que·y ha molts hòmens que totes les riqueses del món no·ls fa-

Digitized by Google

rien bons e sol amor és bastant a rellevar-los en un jorn. És ver que ma intenció és fer-lo home, emperò no li entench donar la mia amor, sinó treballar en fer-lo prous e valerós donant-li entendre que·l am. E per ço al vespre menarets-lo ací, car davant vós li vull parlar metent-lo en via de ésser bo.—

Vengut adonchs lo vespre, Melchior pres Curial, a la cambra de la senyora se'n anaren, e, com foren davant la senyora, ella començà a parlar, e dix: —Curial, yo he deliberat comunicar a tu tots los meus thesors e sens dir-te'n res he donat principi a la tua honor. És ver que yo·t am, e axí com t'e atorgats los béns te donaré altres coses quant a mi serà vist que haver ho degues; per què·t prech que vulles treballar en cercar via per la qual la tua honor créxer pusques. E no·t faça dubte que diners te fàlleguen. Emperò vull que aquesta ley me serves: que tu jamés de la mi'amor no·m demanaràs més avant de ço que yo·m comediré donar-te. E d'altra part t'avís, e membre't bé, que si tu en algun temps per servidor meu te publicaràs, me perdràs per a tots temps e·t privaré del bé que tu

Digitized by Google

speres haver de mi. E d'aquí avant no allegues ignorància—. E, prenent-lo per les galtes, lo besà, manant-li que a la sua casa se'n tornàs. Curial, alegre sens mesura, a la sua casa se'n anà, e anvides aquella nit pogué dormir; tant fonch ocupat de inextimable plaer. Emperò, com vench per lo matí, a oyr la missa se'n anà, e, aprés anant-se'n al marquès, en plaers, burles e solaços, ab ell tota aquella matinada consumà. E com vist li fonch, anà a veure la Güelfa, la qual més a ell que la pròpria salut desijava; e axí estech ab ella per una stona, e, pres comiat, a la sua casa se'n tornà.

Los envejosos, torbats, no sabien que·s fessen, ne podien veure cosa que de rependre fos, sinó la freqüentació del anar e venir, e semblantment lo creximent del estat de Curial que·ls era vijares que d'ella isqués.

Digitized by Google

[Els envejosos declaren al marquès els amors de la Güelfa]

Mentre aquestes coses per aquesta via anaven, s'esdevench un jorn que la Güelfa, anant-se dinar ab lo marquès son frare, havent-se mesos davant tots los hòmens, solament retengut Curial, qui del braç la portava, ella movent lo cap al dit Curial s'acostà, e, a sos vijares captada covinent ora que degú no·ls veés, li donà un besar; en lo qual cas, per sa desaventura, los dos ancians, girant los ulls vers aquella part, solament veren lo apartar dels caps d'aquells dos que amor, sens avisar-se de ço que fèyan, dolçament havia a aquell besar produïts. E no parlant, mas murmurant, anaren fins a la cambra del marquès. Emperò, tantost que·y foren junts, se'n isqueren e, pensant que havien suficient ocasió de metre en obra ço que tant havien desijat, deliberaren denunciar-ho al marquès. E axí, son breu consell tengut, a dinar se'n anaren, e, no tardant molt en lo dinar, tornats a la cambra,

Digitized by Google

estigueren tant fins que les taules foren llevades e la Güelfa, en companyia de molts, a la sua cambra fonch tornada. Per què, de continent los ancians prengueren lo marquès a una part, e lo un d'ells, Ansaldo nomenat, lo qual era molt bell parler e gran orador, obtenguda licència del altre, axí parlà e dix:

—Senyor, abans que la mia lengua res diga, te prech e·t suplich me vulles oyr ab orella pacífica, e que les coses que yo·t diré, jatsia greus, no·t moguen repentinament a fer alguna cosa, fins que, deliberadament e guardada la tua honor, la qual deu ésser a tu molt cara, obrar pusques. Nosaltres, per nostra desaventura, que ja plagués a Déu fos per fer, som estats en servey de la Güelfa ta sor, la qual per algun temps, mentre consell li ha plagut, ha viscut assats honestament e a honor tua, en tant que nosaltres érem molt alegres pensant donar a tu bon comte de la sua honor. E creem que si a casa tua venguda no fos, lo seu viure de bé en millor fóra anat. Tu, pens que cuydant ben obrar, la fist venirací, a la qual cosa nostre consell fonch favorable, tenint-nos per dit que la successió de sos princi-

Digitized by Google

pis reebés millorament. E, certament, axí·s fóra fet, si un demoni, que ja plagués a Déu fos per néxer, a açò no·s fos contraposat. Açò és ver: que nosaltres fort durament havem sostenguda la inhonesta e contínua freqüentació de Curial ab la Güelfa, tenint-nos per dit que·n veuríem ço que·n havem vist, e som estats fort prop moltes vegades de dir-ho a tu, mas, pensant que a tu plahia, havem fins ací callat. Dels béns d'ella, los quals Curial pròdigament consuma e guasta, no havem gran ànsia, majorment pensant que la tua magnificència hi suplís. Mas ço que huy havem vist, e pronusticant rahonablement que més hi deu haver, nos ha de tot en tot torbats. E, sinó que dubtam que per nostre silenci, crexent lo mal, crexeria nostre delicte, encara no obriríem la boca per parlar. Ço és, que huy en aquest dia, venint la Güelfa a dinar-se ab tu, fets metre davant ella tots los hòmens qui la acompanyaven e encara nós, qui del braç la solíem dur, solament romasos ella e Curial, girant-nos, veem que la besà; de què nós haguem intollerable dolor, pensant que en nostra vellesa siam venguts ací per ésser alcavots, la qual co-

Digitized by Google

sa a Déu no plàcia, que nós, qui en nostre jovent cuydam haver ben viscut, ara venga un no sabem qui, a furtar-nos la glòria de nostra honor e fama. E axí·t pregam, amonestam e requerim, que tolgues la ocasió apartant Curial, en la manera que·t serà vijares, de la casa d'aquesta dona, o hages a nós per escusats, car verament romanint lo fet en aquests termes, no·y entenem pus aturar.—

Lo marquès, qui savi e molt bon cavaller era, donant fe a les paraules de Ansaldo, tot s'estremí, e fonch ben prop de moure's cuytadament sens altre deliberació per fer alguna novitat a aquells dos amants. Emperò l'altre ancian, lo qual Ambròsio era nomenat, lo retench dient: —Senyor no·t vulles torbar de ço que aquest t'a dit, mas recorda't que est jove home e algunes voltes, per savi que sies, has obrat com a jove. E si aquells jóvens sotsmesos a les forces d'amor ans follia han fet o fan ço que no deuen, en tal acte no fan cosa nova, ans és moltes vegades per molts pus savis que ells no són, estada feta. Per què reposa't e tempera tots moviments e pensa·y bé, axí emperò que no·t oblit, ne la cosa pas sens

Digitized by Google

retribució, mas ab estudi e consell te prech que fer ho vulles, a fi que mills e més a ta honor hi pusques proveyr. E aquells qui han alienada la honor sua no facen a tu perdre·l seny, del qual nostre senyor Déu per la sua gràcia entre·ls altres jóvens de Ytàlia copiosament t'a dotat.—

Per què lo marquès, no podent pus escoltar los dos ancians, murmurant e menant lo cap, d'ells se partí, e entrant-se'n en una cambra, dins se tancà, e solament a pensar ço que en aquest cas faria solament se donà. E axí passà aquell jorn, que anvides de la sua cambra isqué, ans estech tot torbat e pensiu dins si mateix, coses vàries cogitant. E lo següent jorn, presos en companyia dos cavallers jóvens, forts e valents, e axí mateix Curial, sens plus ab ells, en una esgleya entrà, e apartant-se ab Curial solament, en la següent forma li parlà:

—Curial, fins ací yo t'e amat molt e t'e avançat devant tots aquells de ma casa, pensant yo que ma honor fos a tu recomanada e per aquella te sotsmetesses a tot perill. Ara és-me estat dit que tu ames molt més tos

Digitized by Google

plaers que no ma honor, de què·n só molt maravellat. E pensar deus que la Güelfa és ma sor, e yo he a haver sentiment de tot ço que contra ma honor, en la persona d'aquella, és fet. E si yo com a home en açò obrar volgués, ans que ara de mi·t partisses te faria pudir la sua boca, la qual ir, venint amb mi a dinar-se, besist. E tant com de mi més favor, honor e profit has reebut, tant més en aquest cas me deuria envers tu encruelir. Però, pensant que en ma casa de petit infant fins en aquesta edat te est nodrit, no vull axí en un punt desfer la factura de les mies mans. Emperò, amant més tenir-te luny que prop, te dich que en aquest punt de tota la mia terra, jamés no retornador, te hages absentar, e cerca en altre part qui a millor port arribe lo teu jovent que jo la infantesa no he fet.—

Curial, qui en açò no pensava, sentí de present en son cor dolor molt gran e en un moment li ocorregueren a la memòria diverses coses, e pensà que aquí li convenia ésser home. Per què, ab la cara segura e en res no torbada, de continent respòs: —Senyor, no sabent yo qui d'açò t'a informat, anvides sabré res-

Digitized by Google

pondre, mas pur proveyré a la mia vera e simple escusasió, e aprés, si la calitat dels acusadors ho requerrà, seguint aquella, aquestes dues mans me faran quiti del càrrech que és a mi a gran tort falsament imposat. E en açò tu pories ésser ver judge si·t volies, volent conèxer aquells o aquelles qui t'o han dit si serien empesos d'enveja o per engraciar-se a tu, car yo, no sabent qui són, no ho sé pensar. La Güelfa, la qual ta germana és, crech que sia valent dona, e a present no la entench a escusar, car davant tu no ho ha obs. De mi dich que si cavallers o gentils hòmens són o tals hòmens a qui la present resposta pertanga, que menten falsament per les goles, e yo·ls combatré a cors per cors, un aprés d'altre, fins que yo d'aquest blasme a ton juyhí sie quiti d'aquí avant. Si tu m'as avançat, yo·m pens que des que·m sé regonèxer t'o he ben servit, e ho entenia a servir molt més d'ací avant. Lo partir-me de ta casa no·m dol, e sí fa lo lunyar-me de ta persona, la qual he amada e am de tot mon cor, havent-me'n tu donada rahó. Emperò viu en segur, que on que yo seré poràs usar de mon servey en la

Digitized by Google

manera que fins ací has fet, e molt millor.—

Lo marquès, oynt aquestes paraules, caygué-li en lo cor que açò poria ésser enveja d'aquells ancians, car verament ell no podia creure que Curial tal errada fes, e replicant dix: —Ara ve't, Curial; la gran amor que yo·t port, m'afalaga, requirint-me que yo aquestes paraules e altres coses leix anar, e que sobre açò més avant no·s fàça. Per què ara, sie ver o no ver, yo ho vull haver per no fet. Més prech-te que si ab veritat est estat a mi acusat, te guarts d'ací avant no cages en tal follia. E si per ventura no és ver, axí mateix te vulles guardar de donar manera de parlar de tu, a fi de què yo, en defensió de ma honor e de la mia vergonya, no hage a fer coses que·m desplaurien. E per totes aquestes paraules, no·t penses haver desavançat res en la mia amor, ans ab aquella matexa cara, ab aquell mateix comport que fins açí est per mi estat tractat, ho seràs d'ací avant, axí emperò que·l anar e venir a la cambra de la mia sor hages per escusat, si no que en ma companyia hi anasses.—

E, girant la squena, no volgué pus escol-

Digitized by Google

tar, ans ensems tots justats se'n anaren, e per desfreçar la cosa e que·ls ancians coneguessen que ell tenia en poch ço que dit li havien, com vench la ora del dinar, manà a Curial que·s metés a la taula, e axí·l féu dinar ab ell; de què los ancians se trobaren fort trists e·s tengueren per abatuts. Emperò com fossen hòmens de gran astúcia e no haguessen partit sinó de callar, dissimularen la cosa sperant quina exida haurien aquests fets.

La Güelfa, per via de Melchior, totes les coses sentia, e fonch ben prop de barallar-se ab son frare e tornar-se'n a Milà. Emperò finalment deliberà callar e dissimular, pensant que la cosa no iria més avant, ans se callaria e seria mesa en oblit. Emperò sostenia terrible congoxa, perquè lo seu Curial no venia a la sua cambra axí com solia. Mas ell continuava lo júnyer, la qual cosa ell feya mills que altre, e ella tots temps lo mirava. E com més de veure'l la oportunitat li era tolta, tant més en la su'amor s'encenia e s'escalfava; e lo dia que no s'i junyia, Curial tot lo jorn jugava pilota davant lo palau e era per ella contínuament mirat e vist.

Digitized by Google

[La duquessa d'Àustria, acusada d'adulteri]

No passaren gayre dies que, estant lo marquès, sa muller e sa sor en una vila appellada Casalo, un heurat vench d'Alamanya, e cercava un cavaller qui en romiage a Sant Jacme de Galícia era anat; e trobà'l aquí en un ostal, on jahie greument malalt, e donà-li una letra de la duquessa d'Ostalriche, contenent que des que ell era partit per fer son romiatge, ella era stada acusada de adulteri, lo qual deyen que hauria comès ab ell, per la qual cosa lo duch, son senyor e marit, la havia dampnada a mort. Emperò, a prechs de la reyna d'Ongria, qui sa cosina germana era, havia obtengut que si ell ab lo qual del adulteri era acusada, per batalla de son cors e d'un companyó que hagués, contra dos cavallers qui la acusàvan la volia defendre, vencent la batalla seria quita, e·n altra manera la sentència seria executada, de què ella seria cremada e morria a gran tort. Lo cavaller, qui

Digitized by Google

molt valent era, reebuda la letra e trobant-se greument malalt e en punt de no poder socórrer a la duquesa, sentí de present en son cor dolor inextimable. E quasi fora exit de seny, començà a cridar grans crits e a fer lo pus fort e major dol del món.

Plegaren aquestes novelles a les orelles del marquès, per què lo marquès tantost, acompanyat de Curial e de molts altres de la sua casa, anaren veure lo cavaller, lo qual trobaren fort trist e desconsolat, e, aprés que·l hagueren saludat, li demanaren quant temps havia que era malalt e com se sentia, e si havia res mester. Lo cavaller malalt, oynt açò, començà a plànyer-se greument, e responent dix: —Lo mal que yo he és aquest que huy m'és vengut, al qual per ma desaventura no pusch suplir—. E tantost féu legir la letra que·l haraut li havia aportada. Lo marquès, oynt açò, començà'l a consolar, però la consolació que ell li donava era no-res a la dolor que ell sentia, e a cap d'una gran stona, lo marquès se'n anà, parlant tots temps d'aquell cas e dolent-se molt de la duquessa, la qual era molt valerosa dona.

Lo cavaller, tantost que lo marquès se par-

Digitized by Google

tí d'ell, demanà a alguns qui eren venguts a visitar-lo, qui era aquell hom qui stava prop lo marquès, e fonch-li respost que un gentil home molt valent appellat Curial, e en gran secret li fonch dit com pochs dies havie era estat acusat de tal fet com lo seu, ab totes les circumstàncies que·s eren seguides sobre aquell cas. Lo cavaller callà, malaint en son cor tots aquells qui de aquestes coses tals se entremeten.

[Curial s'acomiada de la Güelfa]

[P]uys que Curial hach acompanyat lo marquès, secretament al cavaller malalt tornà, e parlant ab ell de moltes coses, lo haraut se mesclà en les noves, e dix: —¡Ay las, e com serà gran dan que tan noble senyora com aquella, dos malvats hòmens per enveja facen morir!—. Lo cavaller, oynt açò, començà agrament a plorar, e tant greument se plangué que Curial, estant present, convidat de les làgremes del cavaller, plorà semblantment, e dix: —Cavaller, yo no·us conech, ne encara conech

Digitized by Google

aquexa senyora la qual me diets que és a gran tort acusada, però si axí és com vós diets e·us agrada ma companyia, volenterosament seria vostre companyó en una tal jornada com aquexa—. De què lo cavaller li féu moltes gràcies, e, acceptant-lo per companyó, afermà ab sagrament que contra Déu e justícia e bona veritat li imposaven aquella infàmia, en la qual Déus sabia que ell ne ella no tenien culpa. Ladonchs Curial replicà: —Cavaller, esforçats-vos bé e fets proveyr a vostra sanitat, car puys que axí és, yo só prest ab vós e sens vós, com lo cas ho requira, defendre la honor d'aquexa senyora e la vostra—. E, pres comiat, a la sua posada se'n anà, e, significat tot lo cas per Melchior a la Güelfa, ella n'ach molt gran plaer, e de present tramès a Milà per armurers e féu fer arneses per a Curial e per al cavaller.

Lo cavaller malalt se sforçà e en breus dies fonc restituït a sanitat. E Curial féu fer liurees, paraments molts richs e altres coses per a la jornada, e abans que vengués lo temps s'aparellà per a partir. Lo marquès lo confortà molt a ben obrar e li donà del argent, e Cu-

Digitized by Google

rial ho pres, encara que no li feya fretura.

La nit vinent, la Güelfa manà a Melchior que, secretament e desfreçat, Curial li amenàs; per què, venint la ora, Melchior ab Curial a la cambra de la Güelfa anà, los quals la Güelfa alegrament reebé, e demanà a Curial la manera com se era mès a punt; e ja Curial haventlo·y tot engrunat, ella, quasi la color tota perduda, axí li començà a dir: —Curial, poca fretura fa a tu lo amonestar de una fembra flaca e de poca valor, axí com yo són. Solament te vull reduir a memòria que·t membre que est meu, e que yo altra cosa en aquest món no desig sinó lo teu avançament e lo creximent de la tua honor; per què yo, no veent altra via per la qual tu millor avançar te pusques sinó aquesta d'armes a la qual nostre senyor Déu t'a aportat, he sostengut ab paciència, no emperò sens gran dolor de mon cor, que a fer aquesta batalla líberament te sies ofert. E tant com és major lo perill e la pahor, tant és major la honor que te'n seguirà. Justa causa has empresa, e d'açò és stada a tu la fortuna favorable, que batallaràs per una de les pus nobles dones del món e pus valerosa, segons he

Digitized by Google

oyt, la qual ab aquell cavaller a gran tort han acusada. Vage't lo cor que si de açò, segons jo tench esperança en Déu, exiràs ab ta opinió, que d'aquí avant no serà qui de tu e de mi gose parlar, havent esguart rahonable que qui la honor stranya defèn, ab doble cor defendrà la pròpria. Pensa que seràs devant molts reys e prínceps e que les pus nobles dones del món te miraran. Scriu-me sovén e sàpia yo ab hòmens qui stiguen en parades totes les coses. No·m faces morir de desig de saber noves de tu, ne·t faça pahor que·t fàllega res, car yo·m dubte que tu goses despendre tant com Melchior te donarà—. E metent-li un molt rich diamant en la mà, ab los labis ja mullats de lègremes lo besà, e recomanant-lo a Déu li dix que se'n anàs. Curial volent respondre, e que ja la boca obria per parlar, ella replicà: —Ves-te'n; no·m digues res; sies membrant de mi—. E axí com ell, sospirant, giràs la cara e se'n anàs, ella·l mirà estant tota ferma; emperò com ell se perlongàs, lo cor li fugí e caygué mig viva en terra, al socors de la qual totes les sues dones vengueren e ab molts ajutoris la restauraren, e quasi en so-

Digitized by Google

pols en son lit la meteren. Curial, fort dolorós e trist, lagremejant a la sua posada tornà.

Pens cascú en si mateix quants pensaments e quantes vàries cogitacions abraçaren aquella dolorosa nit los dos amants. La qual, aprés que fonch passada e vengut lo jorn, lo cavaller alamany, qui Jacob de Cleves ere appellat, se lleva ben matí, e mesa a punt tota la sua gent, muntà a cavall e a la posada de Curial se'n anà, lo qual axí mateix era ja a cavall, e no sperava sinó lo marquès, qui li havia tramès a dir que·l speràs, que ab ell volia exir; lo qual vengut, principiaren son camí.

La Güelfa, qui oy sonar les trompetes, demanà quiny brogit era aquell, e fonch-li dit que Curial s'ich partia acompanyat del marquès e de molta gent notable, e que ja fora eren de la vila, però que bé·ls podia veure qui veure'ls volgués d'aquelles finestres. —Ay, trista yo!— cridà la Güelfa—E qui·ls pot mirar sens esclatar!—. E bé que ella fos dona de gran cor e sabia cobrir molt bé les sues passions, certes a aquest partiment no pogué tenir, ans moltes paraules descompostes dix. Emperò tant seny hagué, que féu exir totes aquelles qui eren en la

Digitized by Google

sua cambra e tota sola longament la sua dolor plangué; mas en la virtut del seu valerós Curial e de la bona justícia de la duquessa havia gran sperança.

Qui totes les coses de la tristor dels dos amants volgués recitar per menut, faria lo libre molt gran, emperò per ésser breu ho lexaré: solament aquelles que·m par que sien molt necessàries volent scriure a vostra consolació e plaer recitaré.

[Curial defensa un vell acusat d'homicidi]

Com a Curial fonch vist que lo marquès havia assats anat, se girà vers ell e li dix: —Mossenyor, tornats-vos-en que assats e molta honor nos havets feta—. Lo marquès ladonchs dix: —Curial, yo prech Déu que·t leix tornar ab aquella honor que tu desiges—. Per què, pres comiat, los uns dels altres se partiren.

E axí los cavallers, continuant son camí, al regne d'Ongria vengueren, e com per aquell

Digitized by Google

alguns dies haguessen caminat, un jorn, entrant per una ciutat, venints a la plaça veren molta gent ajustada, e demanant quina gent era aquella, fo·ls respost que un cavaller vell que volien escapçar, per ço que·l acusàvan que malament e falsa havia fet ociure en un camí un cavaller molt valent, lo qual en aquella matexa plaça jahia mort. Curial demanà: —E pot-se provar ell haver-lo fet ociure?—. Respongueren-li que no; però provà's que entre ells havia mala volentat e que·l cavaller mort no havia altres enemichs, e que lo vell moltes vegades lo havia menaçat de fer-lo matar. —Ara acusa'l un germà del mort, lo qual és molt valent cavaller. És ver que lo cavaller acusat ha dos fills, los quals, poch ha són venguts de Boèmia, no gòsan respondre al acusador, qui·s ofer fer-ho conèxer per batalla a tot cavaller qui contra ell presumirà entrar en camp, e los fills, com àvols cavallers, no·y gosen respondre—. Ladonchs dix Curial a son companyó: —Façam-nos avant e vejam si per ventura porem metre algun remey a la vida d'aquest prom—. Respòs Jacob: —¿Quina cura havem dels fets d'altri? Hajam cura dels nos-

Digitized by Google

tres e farem prou—. Dix Curial: —Si Déus me dó honor; volenterosament me entrevendria en aquest fet, per veure si hi poria fer algun bé, en manera que a aquest prohom desapoderat la sua vellesa no·l faça malmirent.—

E, metent-se avant, saludà lo pretor qui aquella execució feya e no sperava sinó que lo prom hagués confessat. Lo pretor, veent los estrangers, desijós de honrar-los s'acostà a ells e·ls tornà los saluts. E Curial tantost dix: —¿Què ha fet aquest prom, que axí·l volets fer morir?—. Per què, volent respondre lo pretor, lo cavaller acusant dix: —Ha mort falsament aqueix cavaller, germà meu, qui jau aquí davant vós—. Respòs lo vell: —Ments per la gola, car yo no·l he mort, ne sé res en la sua mort, encara que m'o havia merescut. E si yo fos lo que solia, yo te'n faria desdir. ¡A, Perrin e Hans! No sóts vosaltres mos fills; si no, yo no morria axí ab fama de fals homeyer—. Los dos cavallers jóvens, sos fills, qui aquí eren, tement la força del acusant, qui era forts cavaller e en armes molt provat e famós, callaven, mas certes los seus hulls no staven exuts.

Per què Curial dix: —Cavaller, per Déu mer-

cè, hages pietat d'aquesta vellesa. ¿E què hauràs fet quant hauràs fet morir aquest cavaller, qui no·s pot defendre? Dich-te que, posat que ell sie malmirent, la qual cosa ell nega, major venjança és a tu lo perdonar que no ço que fas fer, tenint davant tu sos fills, los quals per pahor de tu no gosen defendre son pare—. Lo cavaller respòs que·l hagués per escusat, que quant és ell, no·y mudaria res. —Sí Déus m'ajut—dix Curial—; vós havets poca part ab Déu e menys ab honor de cavalleria, la qual vos nega que judiciàriament home qui·us hage ofès no dejats perseguir, molt menys aquells qui ofensa no·us han feta—. L'altre respòs: —Cavaller, molt són maravellat de vós e de ço que diets, emperò puys tanta cura havets dels fets en què res no·us va, e vets sos fills, qui sabent la veritat no·l volen defendre, prenets-ho vós, que a mi plau donar algun poch de temps per a què vós hajats armes per combatre, e lavors sabrets què vol dir batallar contra dret. Açò que diets, que a mi no és honor menar aquest fet per justícia, yo no·y pusch als fer; bévoldria que ell fos en edat que en altre manera demanar lo·y pogués, mas puys que açò

Digitized by Google

m'és tolt, e sos fills no·y satisfan, prench la venjança que pusch, no la que voldria. E, certes, major vergonya és a un linatge tenir un parent mort per justícia que cent per batalla.—

Lo cavaller vell, qui oyhí aquestes paraules, dix: —¡A valent home, quisque tu sies, hages mercè de la mia vellesa! Ve't m'ací que en lo meu jovent he menades moltes batalles a ultrança defenent no la mia causa, ans la stranya; per què, si algun deute has ab honor de cavalleria, prech-te que ara·l mostres, car yo·t jur, axí com a cavaller, que en ço de què só acusat no són malmirent—. E com Curial se volgués ja fer avant per oferir-se a la batalla, Jacob de Cleves, companyó seu, lo escridà dient: —E què és açò, frare meu? ¿E sóu vós nat en lo món per esmenar totes les coses d'armes que·us serà vist no ésser ben fetes? Estau segur e lexau fer la justícia, car qui justícia demana no fa tort a degú, e lo pretor no·l condampnaria si abans no fos cert aquest haver-ho merescut—. Lo cavaller vell cridà grans crits: —A, Jacob, yo·t conech bé! ¿E no pots pensar que llevant-me la ajuda d'aquest gentil home me tolls la vida? Plàcia a

Digitized by Google

nostre senyor Déu que axí sie ell en la tua ajuda lo jorn de la batalla que entens a fer, com tu est ará en la mia. E si tal cavaller fosses com cuydes ésser, no degueres sperar que aquest se metés davant tu per defendre la mia causa, car tu hi est obligat per moltes rahons, les quals ara no he temps de dir; mas jo prech Déu te ponesca de la tua ingratitut. E tu, gentil home, havent misericòrdia de la mia vellesa, yo·t suplich que si jamés desiges ab honor tornar davant los ulls qui veure't desigen, vulles mostrar aquí la tua virtut, e ab la valor de la tua persona, la qual veig disposta a tal cas com aquest més que altra que yo jamés veés, te vulles dispondre a defendre la mia justícia; car aquell qui d'açò·t vol retraure, yo fiu en Déu que no passaran molts dies que haurà mester la ajuda que yo a tu ací deman, e desijós del socors que a mi vol toldre se veurà en terrible congoxa.—

Bullí la sanch en lo cor de Curial oynt aquestes paraules; per què, mirant l'acusador en la cara, dix: —Cavaller, prech-te per aquell bé e per aquella honor que en tu és, que vulles lexar viure aquest prom de cavaller, lo

Digitized by Google

qual encara que tu vulles, com sie ja de edat de vuytanta anys, no pot viure lonch temps—. L'acusador respòs que no·n faria res; per què Curial, mudat de prechs en fellonia, li dix: —Vejam, donchs, què li demanes—. —Yo li deman la mort de mon frare, lo qual malament féu ociure en un camí—. E, girant-se Curial al prom, li dix: —E vós, què responets?—. —Que ment per la gola, e si bons fills hagués ells me defendrien. E axí·us requir, com a gentil home que vós sóts, que·m defenats d'aquest tan gran tort que m'és demanat—. Curial ladonchs respòs: —E yo, ab la ajuda de nostre senyor Déu e de la sua preciosa Mare, vos defendré—. E, girant-se vers l'acusador, dix: —Ara vets que puys que Déus ne la verge Maria contra vós no han valgut pregant, la mia lança e la mia spasa vos pregaran, e veurem si les obeyrets; e d'uymés metets-vos en l'arnès, car yo defendré la veritat d'aquest prom.—

Jacob de Cleves, qui hoy que Curial havia atorgada la batalla, dix: —Curial, ¿per què prometets ço que no podets complir? Car vós sabets que vós e yo dintre poch temps devem

Digitized by Google

fer batalla a ultrança ab dos cavallers, e vós m'o havets promès axí, e ara veig que volets fer aquesta batalla; e dich-vos que si cent corsos havíets, volent fer segons començats, no·us en sobraria un per a la mia jornada, tants porien ésser los inconvenients que·ns donarien salt en lo camí. Per què·us requir que açò lexets e venits ab mi, e, fet ço que a fer havem, porets defendre aquest prom, lo qual yo mateix defendria si no fos en altre loch primerament obligat—. Curial respòs: —Jacob, yo veig clarament que si en aquest punt aquest prom no és socorregut, ell és mort, e lo seu fet no sofer dilació; e són-me obligat susara a defendre'l. ¿E que susara fallís a la mia paraula?: ans muyra yo. És ver que dret d'armes no·u sofer, però demana-ho la necessitat e la ànima d'aquest prom que encara no voldria exir del cors. E, finalment, te dich que ço que tench present és a mi primer; e axí·t prech me donchs loch que yo deliure aquest prom, e tantost te seguiré—. E, continuant, dix: —Pretor, prech-vos que atorguets a aquest prom tant spay de vida com durarà nostra batalla, e si per ventura nostre Senyor e son bon dret li

Digitized by Google

ajudaran, li vullats restituir la sua honor e fama, les quals aquell cavaller ensems ab la vida li vol toldre—. Respòs lo pretor ésser content.

L'acusador s'anà armar, murmurant e dient que per ventura li valdria més tenir son camí e fer son viatge, que empendre batalla que no li pertanyia.

Curial, ab major congoxa que dir no·s pot, se'n va corrent a la sua posada e, fort yvarçosament desplegat son arnès, se féu armar, e, haüt un forts e molt bell cavall, muntà sus per anar a la plaça. Curial, bé que fos estranger, fonch molt ben acompanyat, axí dels seus mateys com dels parents e amichs del prom. Era aquest Curial, segons en altres lochs he ja dit, un dels pus bells gentills hòmens del món. E desplegà son standart, lo qual era burell e negre, mig partit ab un leó d'argent rampant, qui travessava abdues les colors del standart; e semblantment tragué un elm molt bell e rich ab un leó qui tenia en les mans un ocell: alguns digueren que era àguila, altres milà. Los cavallers jóvens, fills del prom, foren prests per prendre lo un l'estan-

Digitized by Google

dart, l'altre l'elm, mas Jacob cridà: —Lexatsho, cavallers sens vergonya; yo prech Déu que us veja morir a mala mort, car la vostra malvestat e gran covardia met en perill tots mos fets! ¡Mills vos estiguera pendre armes e combatre per la deliurança de vostre pare!—. E, tantost acomanats l'estandart e l'elm a dos cavallers de la companyia de Curial, acompanyat de ministrers e trompetes, mostrant gran alegria a la plaça se'n anaren.

Lo pretor com viu venir Curial, mirà'l, e fonch molt maravellat com tan prestament ere vengut. E dix: —E yo promet a Déu que anch no viu cavaller tan ben seent en sella com aquest. A, Déu! E per què no·m havets fet tal?—. E, seguint, dix al vell cavaller: —Sí Déu me dó honor; de molt sóts tengut a nostre senyor Déu que en cas tan estret vos ha en tal manera socorregut.—

L'acusador, qui Harrich Fonteynes era nomenat, era ja en lo camp, e ab gran furor mostrava aquest fet pendre gran dilació. E com ells volguessen moure, Jacob de Cleves se mès avant, e dix: —Harrich, tu veus que aquell gentil home ha Déus per sa part, car t'a hoferta

Digitized by Google

pau, la qual tu has menyspreada; yo·t prech per nostre senyor Jesuchrist, qui perdonà la sua mort, que·t partescas d'aquesta querella, majorment que no és cert a tu lo prom haver mort ton frare. E si per Jesuchrist no ho fas, hauràs Déu per enemich, e aquell cavaller qui tens davant—. Harrich mostrà molt major furor que d'abans, e pensà que pahor los feya axí parlar.

Los harauts comencen a cridar: —*Laxes-los aler!*—. Lo pretor féu tocar la sua trompeta, per què tothom s'apartà; e los cavallers comencen a moure lo un contra l'altre.

Era aquell Harrich Fonteynes assats bon cavaller e molt fort, e confiava molt de lo sua cavalleria. E, donant d'esperons, correch vers Curial, lo qual contra ell venia, ferint d'esperons a tot son poder; per què, encontrant Harrich a Curial per l'escut, en aquell la sua lança rompé, mas de la sella no·l mudà. Curial, qui de molt major força e virtut era, havent una grossa e molt forts lança en la mà, lo ferí de tal virtut, que del cavall lo derrocà, e sí fonch la caiguda tan gran, que Harrich s'estordí, en tant, que no movent peu ne mà, tot-

Digitized by Google

hom se cuydava que fos mort. Emperò res no deyen, ans speraven ço que Curial faria; lo qual, com veés que lo cavaller no·s movia, devallà del cavall, e, levant-li l'elm del cap, viu-lo estar axí com a mort, e mirà'l-se per una gran stona, dins la qual lo cavaller recordà e viu-se en terra e entre las mans de son enemich. E no obstant que fes tot son poder de rellevar-se, vanament emperò s'i treballava, car Curial li estava de sus ab la spasa en la mà, e si·s rellevàs lo menaçava de mort.

Ladonchs dix Curial: —Harrich, sab Déus que yo no desig la tua mort, car no m'as ofès de cosa alguna, e·t pregat hages per quiti aquell prom qui està en les mans del borell a gran vergonya de quants cavallers e gentils hòmens lo miren, e major de tu mateix, si ab dret juyhí lo volies mirar. E axí encara·t torn a pregar, si pregàries de home qui la vida o la mort pot donar a tu deuen ésser oydes, que·t vulles partir d'aquesta querella, e pensa que no fretura de cavalleria, mas ta mala justícia, t'a a aquest punt aportat—. Harrich, creent haver mal dret, e tement la spasa del altre, que li stava sobre·l cap, respòs: —Cavaller, yo per

Digitized by Google

amor de tu vull haver lo prom per quiti, car crech certament que no·m és de res tengut; car si yo bon dret hagués, ne tu ne altre no·m poguérets sobrar.—

Los feels, qui totes aquestes coses havien oydes, corregueren al pretor, lo qual tantost vench e llevà lo cavaller, qui jahia, e deliurà lo prom; e d'aquí avant tragué del camp los cavallers, anant primer Harric de Fontaynes e aprés Curial e lo pretor. Gran fonch la honor que lo pretor féu aquell jorn a Curial, mas major era lo plaer que Jacob de Cleves hach, pensant que havent tal companyó en defensió de la duquessa, la batalla se finaria a honor sua.

¿Què·us diré del prom, nomenat mossèn Auger Bellian? Ell se'n anà a Curial e mès-se a genolls davant ell per parlar; mas Curial no ho soferí, ans lo relevà de present. E dix: —Senyor cavaller, yo prech Déu que beneyta sia la ora que vós ací sóts vengut, car certes, si vós vengut no fóssets, lo meu cap ara no staria sobre les mies espatles. Yo tench en aquesta encontrada assats gran e molt bona heretat, de lo qual susara per a tots temps vull que siats

Digitized by Google

senyor. E com açò sie fort poca cosa en esguart de ço que per mi fet havets, prech nostre Senyor que·us ho vulla guardonar, car yo no·y són bastant—. Curial, ab fort alegra cara, li respòs: —Mossèn Auger, no he cura de la vostra heretat; sie en nom de Déu vostra e de vostres fills, e yo són assats e molt content de la honor que vostra bona justícia m'a feta en aquesta jornada; e axí a Déu siats comanat, car no vull que per açò a mi siats en res obligat.—

E, fet plegar son arnès, en lo jorn següent s'ich partí. Mas certes lo pretor no fonch negligent, ans se llevà gran matí, e·s mès en la sua companyia. E li dix: —Gentil home, yo·t prech per aquell bé e per aquella honor que és en tu, que·m vulles consentir que yo vage en la tua companyia en aquest viatge que fas, e, si lo cas ho requerrà, me vulles fer parçoner en les tues honors, car yo conech certament que cavaller que en la tua companyia sia no pot haver sinó honor en qualque loch que vage—. Axí mateix mossèn Auger lo pregà que·l reebés per servidor, car per res del món no·l lexaria. Curial, molt content, en compa-

Digitized by Google

nyia·ls pres, e molts altres qui ab ell anaren per mirar la batalla, als quals ell donava tot ço que mester havien; axí que, com foren on l'emperador era, eren gran e molt bella gent.

[Preparatius de la batalla

Tant anaren per lurs jornades, que plegaren al emperador. Lo qual, sabent que Jacob de Cleves venia per defendre la duquessa e menava en sa companyia lo gentil home que havia vençuda la batalla, hach molt gran plaer; e molts duchs e prínceps los isqueren per fer-los honor, més per desig de veure Curial que per altra cosa, atès que havia fama del pus bell e millor home d'armes del món. Gran fonch la festa que fonch feta aquell jorn. Mas l'emperador tenia prop si a Curial e no·s podia fartar de mirar-lo; e demanà de la sua batalla, e per lo prom fonch tot lo cas recitat, de la qual relació mostrant Curial haver vergonya, anvides mirava degú en la cara.

Lavors Jacob de Cleves, en presència de molts senyors, dix al emperador: —Senyor,

Digitized by Google

yo he sabut per aquest haraut que la duquessa d'Ostalriche és per dos malvats hòmens de adulteri acusada, e per aquesta rahó, lo duch, creent massa leugerament, haver-la condampnada a mort. Per què yo e aquest companyó meu qui ací és, ab la ajuda de nostre senyor Déu e confiant del bon dret de la duquessa, som prests per defendre-la; per què·us suplich e·us clam mercè que la batalla se faça davant vós, car no·m par rahonable que lo duch dege ne pusca ésser judge e part—. L'emperador respòs: —Jacob, la batalla se farà devant mi; e yo faré venir ací la duquessa, e los acusadors, e encara lo duch—. E de present scriví al duch que de continent vengués, menant en sa companyia la duquessa e semblantment aquells qui la acusaven, e fossen davant ell per al dia de sant March, que és a vint-e-cinch dies d'abril, car aquí havia dos cavallers que volien defendre per batalla la honor de la duquessa.

Lo duch fonch molt content, e per al dia assignat fonch davant l'emperador, acompanyat de molts barons e altra gent notable. Dins lo qual temps, emperò, Curial se mostrà molt, axí en arrear, com en convits e molt

Digitized by Google

grans festes, en les quals largament despenia, e semblantment en mantenir gran estat e en molts donatius que donava; en manera que era tengut en estima molt gran.

L'emperador hach feta fer la plaça on la batalla se devia fer, molt bella e gran, environada de lotges per mirar; car los senyors qui per mirar la batalla eren venguts, eren molts d'Alamaya, de França, e de Ytàlia e de moltes altres partides; e al un costat, fora emperò de la liça, havia un cadafal, assats alt, environat de molta lenya, sobre·l qual stava la duquessa acusada e lo foch encès a un depart.

Lo duch de Baviera, qui viu muntar la sua filla al cadafal, dix: —Filla mia, si tu est sens colpa d'aquest crim que a tu és imposat, hages sperança en nostre senyor Déu, que ell te'n traurà ab aquella honor que tu desiges e veuràs dels acusadors cruel venjança—. La duquessa, sa mare, sobrada de dolor, plorà molt agrament, e sí feren moltes altres nobles dones qui en sa companyia eren vengudes, e no menys la emperadriu, qui sa cosina germana era.

Emperò, manant l'emperador, cascú anà a

Digitized by Google

son loch, malaint aquells dos mals hòmens qui en tan gran e tan desonest perill la havien aportada.

E mentre que aquestes coses se feyen, vets los dos cavallers acusants venir ab un estandart blau clar, tot sembrat de renarts burells, e tals los paraments dels cavalls; e, ben acompanyats, descavalcaren en la sua tenda. No trigà molt que de la altra part vengueren Jacob e Curial ab un standart burell e negre mig partit e un leó rampant en mig, ab gran brogit de trompetes e ministrers, acompanyats de infinits comtes e barons qui entorn a peu los anaven. Tota la gent de les lotges se girà a mirar vers aquella part. E descavalcaren en la sua tenda. Los acusadors havien oyt que Curial era molt valent home d'armes a cavall; per què, pensant haver millor partit d'ell a peu, tengueren manera que a peu se fes; de què los altres foren molts contents.

Per què, exint de les tendes, ordonant l'emperador, los acusadors, dels quals lo un Othó de Cribaut era nomenat, e l'altre Parrot de Sant Laydier, entraren en lo camp, e, feta reverència al emperador, al seu paballó, qui blau

Digitized by Google

clar sembrat de renarts era, continuant se'n anaren. Tantost e sens triga vengueren Jacob e Curial, e, axí com foren dins, Curial s'aturà e mirà vers aquella part on l'emperador era, e anà envers ell, e, ficant lo genoll, lo requirí que·l fes cavaller. L'emperador devallà en una de les scales de la sua loja, e, acostant-se Curial, lo féu cavaller. E com se'n fonch tornat dix als prínceps e senyors qui de prop li staven: —Certes yo crech que he fet cavaller lo pus bell gentil home que yo jamés veés, e si ell és axí prous com és bell, no voldria yo ésser lo un dels acusadors—. Moltes coses foren dites en aquella plaça en loor de Curial, lo qual aprés que hach feta reverència a la emperadriu e a tots los duchs e duquesses qui en la plaça eren, se llevà un plor molt gran en lo cadafal de la duquessa de Baviera, que a totes les dones e quasi los hòmens convidà a plorar; lo qual oynt Curial, qui a la porta del seu tendelló era senyant-se ab lo ventallet, ab un gran crit féu un salt tan alt, que tots los que·l miraven féu maravellar; e, entrat dins, en la sua cadira segué. Era lo tendelló de vellut vellutat burell e negre brocat d'or molt ri-

cós, sobre·l qual havia un standart mig partit de burell e negre, ab un leó rampant d'or.

L'emperador manà als duchs de Holanda e de Lorreine, los quals eren vells e molts savis senyors, que·s treballassen entre aquests cavallers per veure si per ventura sens batalla aquest fet se pogués toldre de camí e la duquessa fos deliure. E sí començaren a tractar, e, anant primerament als acusadors, los digueren que·ls recordàs que eren christians e que Déu era just e mostrava la sua justícia en tals jornades, e axí que·s tolguessen de la acusació, en la qual no·ls anava res, e que cessàs la batalla; o si per ventura algun partit sabien com la batalla s'escusàs, lo diguessen, car ells usarien d'aquell molt agradablement. Los cavallers respongueren que ells no sabien partit com la batalla pogués romandre, sinó que los altres cavallers lexassen la defensa de la duquessa. Per què los duchs, continuant, anaren al altre paballó, e entrants dins saludaren los cavallers e·ls digueren com ells eren stats al altre paballó e havien cert sentiment d'aquells dos cavallers que aquella batalla poria romandre ells volent-hi donar loch; per què·ls prega-

Digitized by Google

ven que a açò se volguessen acordar e que cercar-se hia manera com aquest fet se llevàs de camí. Jacob respòs: —Senyors, yo no·y sé sinó un camí, e és aquest: que aquells dos cavallers, axí com han dit, se desdiguen, e cessaria la batalla.—

Com los duchs responguessen que ells no tornarien als altres ab aquesta resposta, ni durien tal ambaxada, e axí que·y pensàs mills, que quantra aquest partit molt desonest los semblava, e sobre açò s'escampassen moltes paraules, finalment Curial, qui encara res no havia dit, dix axí: —Senyors, clam-vos mercè que·us recort que sots cavallers e fills de dones, e, si degut esguart hi és haüt, aquesta batalla romandre no pot, ne nós sens gran nostra desonor lexar no devem ne podem, car és interès de la duquessa, per la qual defendre som ací entrats. Si solament fos interès de nosaltres, leugera cosa seria trobar partit que la batalla romangués; mas l'interès de la part ¿com lo podem relexar essent-nos-en mesos tan avant? Plàcie·us que mirets ço que yo mir, ço és, aquella trista e desaventurada senyora qui mira nosaltres d'una part e lo foch d'altra;

Digitized by Google

e axí, donant fi a paraules, façam ço per què venguts hi som, car no·m par que aquest fet, ni als altres ni a nosaltres pogués donar honorable fi sinó la de la batalla. E de mi·us certifich que, posat que mon companyó ho relexàs, ço que no crech, yo no exiré d'aquesta liça sens batalla, e ací·m trobarets mort o vencedor—. Jacob ho confermà axí.

Per què los duchs no tornaren pus al altre tendelló, ans se'n anaren al emperador. Lo qual, oyda la relació, féu sonar una trompeta, e tantost los cavallers exiren de fora e forenlos donades les hatxes, e los paballons foren enderrocats e trets de la liça; e manà l'emperador que tothom isqués del camp, salvant los cavallers qui la batalla devien fer e los feels. E axí fonch fet.

E lo rey d'armes, per manament del emperador, féu crida a quatre angles del camp que degú no parlàs ne fes signes, sots pena de mort, e féu pendre sagrament als cavallers que no tenien escrits, pedres, conjurs, ne alguns altres artificis qui ajudar los poguessen, sinó les armes solament, que eren hatxes, spases e dagues.

Digitized by Google

Ara podeu dir que mirant-se los uns als altres se rahonava l'ànima ab lo cors, e la duquessa, trista, desconsolada, e de tot en tot aflicta, pregava Déu per los seus; e sí·s feyen totes les dones e la major part dels hòmens qui eren en les loges.

[La batalla contra els acusadors]

Stant en açò, lo trompeta del emperador féu un toch, per què los feels prengueren los cavallers, e·ls meteren al loch on los havien partit lo sol; e axí com lo trompeta féu altre toch, los cavallers mouen per ferir. Al moviment dels quals, la duquessa que stava en lo cadafal s'esmortí e caygué; emperò algun no·n havia cura ne mirava vers aquella part.

Othó de Cribaut vench vers Jacob de Cleves, e donen-se de les hatxes grans cops en lo principi, e aprés se començaren a ginyar per enganar lo un l'altre, e combatien molt valerosament axí com aquells qui eren valents e molt bons cavallers.

Digitized by Google

Parrot, qui en aquell temps era tengut per un dels millors e pus aspres cavallers d'Alamanya, e lo qual moltes vegades se ere trobat en lliça a ultrança, de què tots temps havia reportada honor, corregué vers Curial ab la hatxa baxa, per ferir-lo de punta en la cara, mas Curial, travessant un poch, lo lexà passar, e donà-li tan gran colp de la hatxa per lo bacinet que lo mànech trencà; e com Parrot se giràs, Curial hach mès mans per la spasa, e ahurten-se molt bravament. Curial, aprés de molts colps donats e reebuts, s'acostà tant a Parrot, e pres-lo ab la mà esquerra baix per les launes de les plates, e ab punta de spasa comença-li a donar grans colps, e les tirades que li donava eren tals que·l movia e·l menava adés ençà, adés enllà. Axí que Parrot, veent que la hatxa en aquell cas no li aprofitava, la lexà, e, mès mans per la spasa, se començà a defendre valerosament.

Staven aquests dos cavallers en aquest punt quan los dos altres, ja lexades les hatxes, eren venguts a abraçar-se. Mas Othó, qui era molt pus fort que Jacob, lo sobrà, e·l mès per terra, e sí s'esforçava toldre-li la vida,

Digitized by Google

quant Curial, mirant vers aquella part, presa la sua spasa a dues mans, donà ab la punta per los flanchs a Othó, qui stava encorbat sobre Jacob, que en terra·l mès d'espatles tot enversat, e girant-se vers Parrot qui cuytava ja per ferir-lo, li dix: —A, fals caveller! ¿E cuydes que en tu hage a romandre la plaça?—. Per què ahurtà'l tan fort e li donà tan grans colps, que certes Parrot conegué que havia molt a fer en defendre's de Curial; per què Curial, conexent que·l altre més avant no podia, ans li fallia alè e força, cuytà'l molt poderosament, e, lexada l'espasa, l'aferrà ab les mans, e, despuys que·l hach un poch sodegat, de un torn lo mès per terra, e com fonch caigut fonch tan cansat que ne havia cura ne poder de rellevar-se.

Curial, girant-se, viu los altres dos cavallers ja llevats e que feyen molt aspra batalla, mas Curial la·ls féu finar tantost, car aferrà a Othó per les spatles e donà-li tan gran torn que altra vegada l'enderrocà; per què Jacob correch a la sua hatxa, e abans que Othó se relevàs lo ferí pel cap de grans colps, en manera que Othó ne hach cura de levar-se, ans fonch tot perdut e desesperat de la sua vida.

Digitized by Google

Curial ja havia levada a Parrot la cara del bacinet, com Parrot, qui tota la cara tenia mullada de suor e era tan cansat que no podia tornar alè, ne per consegüent parlar, jahia estès e no feya continença de levar-se. Per què Curial li dix: —Parrot, digues què ha mogut tu e ton companyó a llevar tan desonest crim a la duquessa—. Parrot respòs: —Cavaller, demana-ho a mon companyó si és viu, car ell t'o dirà, que yo no·y sé res, sinó que só estat ajudador com tu mateix est.—

Ladonchs Curial mirà envers Jacob, e viu que volia ociure a Othó, metent-li la daga per l'ull, mas Curial cridà: —No faces, que altra fi deu fer aqueix cavaller—. E, continuant, Curial dix a Othó: —Digues, cavaller desleal, ¿e què·t havia fet la duquessa? ¿Per què a aquest punt la has amenada?—. Respòs Othó: —Certes, ella no-res, mas Jacob m'avia tret de ma honor, lançant-me de la privadesa del duch, e yo no sabent com venjar me'n pogués, pensí que per aquella via lo poria sobrar, e confiant de la cavalleria de Parrot, emprís aquesta batalla, no pensant que a aquest punt vingués—. Dix Curial: —Donchs, ¿la duquessa

Digitized by Google

no ha comès lo crim de què la havets acusada?—. —Certes —respòs Othó—, no pas—. —¡Ha, malvat cavaller —dix Curial— e com has poca part en Déu e en honor de cavalleria!—. Per què, appellats los feels, lo dit Othó, sens oppressió, confessà davant ells que malament e a gran tort havia acusada la duquessa, pensant que lo duch trametria algunes gents qui matassen Jacob en lo camí, no creent que vers la duquessa tan cruelment se volgués captenir.

• Per què Curial dix als feels: —Senyors, ¿Jacob e yo havem pus a fer en aquesta plaça?—. Los feels respongueren: —No, que assats basta ço que havets fet a present.—

E, rellevats los cavallers qui en terra jahien, l'emperador devallà del cadafal e vench a Curial. E, prenent-lo per la mà, li dix: —¡A, valerós cavaller, ja plagués a Déu que yo fos tal com tu, e tu fosses emperador! ¡A, honor e glòria de tota la cavalleria del món, e de quant te són tenguts los leals cavallers! Certes, lo duch de Baviera no·t satisfaria de tanta honor com li has feta ab la meytat del seu ducat, ne lo duch d'Ostalriche (lexem estar sa muller),

Digitized by Google

ab tot quant ha en lo món—. E, girant-se als altres, dix: —E vosaltres, malvats cavallers, ¿quina pena serà bastant a punir-vos de vostres culpes? Diga Curial què vol que de vosaltres sie fet—. Respòs Curial: —Senyor, no placi'a Déu que yo procure la mort a algun cavaller. Ací són abdosos, allí és la duquessa, de qui és interès; fets-ne ço que plasent vos sia, car yo no me'n entench pus entremetre.—

Ja era ora de vespres quant l'emperador tragué los cavallers del camp. E, com isquessen primers los vençuts, la duquessa de Baviera, que a la porta de la lliça stava sperant la exida de aquells mals hòmens, los corregué ab les ungles a la cara,cridant grans crits: —Traydors...!—. Mas los senyors qui entorn staven la retengueren e la lunyaren, e axí ab les cares baxes, carregats de vergonya, los tragueren del camp.

L'emperador comanà Jacob de Cleves als reys de Sicília e de Boèmia, e menaren-lo en mig d'ells fins al palau del emperador, lo qual pres Curial per la mà, e nulls temps del seu costat lo partí fins que al seu palau e dins la sua cambra l'ach mès.

Digitized by Google

La duquessa fonch devallada del cadafal, e muntaren-hi los dos falsos cavallers, e, encès lo foch, moriren a cruel e vergonyosa mort.

[Festes i donatius a Curial]

La duquessa deliurada, que de alegria no sabia què·s fes, vench a casa del emperador, e demanà per los seus cavallers, e foren-li mostrats. E tantost correch envers Curial, e lexant-se-li caure als peus los li volgué besar, mas Curial, tot vergonyós, los li lunyà, e, llevant-la, s'agenollà davant ella, dient: —¡A, senyora, per Déus mercè, no prengats en tant açò poch que Jacob de Cleves per vós ha fet, car tengut hi és per deute de cavalleria, e yo e tot altre cavaller érem e som obligats per nostra dignitat; mas clam-vos mercè que·us amprets de mi en totes les coses que yo servir vos pusca, que yo ho compliré per tot mon poder—. La duquessa e sa mare e moltes altres senyores ploraven de goig, de què Curial havia molt gran vergonya. Per què l'empera-

Digitized by Google

dor pres los cavallers e per apartar-los de la multitut de la gent que·ls infestava, mès-los en un retret, e ab poca gent dins ab ells se tancà.

Lo gran sopar fonch aparellat e les taules meses; aquells dos cavallers, senyaladament Curial, foren honorablement en la taula col·locats; les viandes foren moltes e foren servits splèndidament. Per què lo duch de Baviera, volent davant tots usar de la sua magnificència, havent una molt bella filla donzella, de edat per ventura de quinze anys, e era la pus bella per fama e per fet que en aquell temps en l'imperi d'Alamanya se trobàs, presa aquella per la mà, se'n vench davant Curial e dixli: —Curial, car amich meu, no·m sé en quina manera retribuir te pusca la honor que lo jorn de vuy m'as feta, sinó donant-te aquesta mia filla per muller e que prengues la meytat de la mia terra, e aprés de mos dies de tota sies senyor.—

Curial, oydes aquestes paraules e vista la donzella, qui de bellesa era molt gran, tornà tot vermell e inflamat, e abans que respongués, emperò ja quasi obria la boca per parlar, Melchior de Pando, qui era vengut de

Monferrat e havia gran estona que·s treballava de acostar-se a ell, ab fort gran treball e pena se fonch mès entre la gent, e en presència de tots, una letra scrita de mà de la Güelfa li donà. Curial perdé tota la color que havia presa, e encara la paraula, car volent parlar balbucejà e li tremolaven los labis en manera que no fonch bastant a formar paraula alguna, ne fonch poderós a respondre.

Mas lo duch, qui molt savi senyor era, apercebent-se que aquella letra l'aurie torbat, seguint ço que començat havie, dix: —Curial, no·us vullats torbar de la oferta que yo·us he feta; yo me'n torn a la mia posada ab la mia filla, la qual me'n mene per vostra, tota vegada que a vós vindrà en plaer acceptar-la.—

Lo brogit era molt gran de trompetes e ministrers, hoc e de la gent que cridàvan, parlàvan e murmuràvan, que si Júpiter hagués tronat no·l hagueran oyt. Emperò, com lo sopar fos acabat e les taules llevades, l'emperador pres per la mà Curial e ab molt alegra cara lo començà a festejar, e manant que dançassen, pregà Curial que dançàs; lo qual, obeynt lo manament, feta fer primerament

Digitized by Google

plaça en la gran sala, volgué començar una baxa dança.

Mas la duquesa deliurada se presentà davant ell e li dix: —Senyor cavaller, veritat és que vós m'avets estorta de mort, de què aprés de nostre senyor Déu són a vós tenguda més que a persona que viva en lo món, e, haventme feta devallar del cadafal no m'avets restituïda a mon marit, ne m'avets feta haver la sua gràcia; per què·us suplich que·us en deliurets—. Curial, tot vergonyós per ço que abans no ho havia fet, pres la duquesa e començà a menar-la vers lo duch, lo qual sentint que vers ell anàvan, tantost se féu al encontre de Curial e·l saludà molt amigablement. Mas, com Curial e la duquesa se metessen a genolls per parlar, lo duch, ab la major cuyta del món, levà Curial e semblantment la duquessa. Curial lavors dix: —Senyor, a vós no cal explicar lo cas que s'és seguit d'aquells dos cavallers qui presumtuosament assajaren posar màcula en la honor de la senyora duquessa vostra muller, e com a gran vergonya e dan d'ells la veritat és exida a lum. La victòria que d'ells és stada haüda, no deu a mon companyó ne a mi ésser

Digitized by Google

atribuïda, mas solament a la bona justícia de la duquessa, la qual los pus flachs cavallers del món en aquest cas haguera fets vencedors. Per què·us suplich que la reebats en aquella amor e·n aquella gràcia que en altre temps tenir la solíets—. Lo duch, oynt aquestes paraules, respòs: —Curial, ver és que ma muller no m'és de res offesa, e, com ho fos, pregant-me'n tal cavaller com vós sóts, no·us sabria dir no—. E, prenent-la per la mà, li dix: —Muller, besats Curial axí com al millor e pus valent cavaller del món, e al qual vós e yo som tenguts de tant, que yo crech que en nostra vida no serem ni porem ésser quitis de tanta honor com nos ha feta—. La duquessa besà Curial, e aprés besà-la lo duch. La mare de la duquessa, que duquessa era de Baviera, veent açò vench a Curial e, abraçant-lo, fa-li desmesurada festa, e moltes altres princesses e senyores.

L'emperador ladonchs vench vers aquella part e manà que tothom s'apartàs e que dançassen. E axí·s féu; per què Curial, manant l'emperador, presa la duquessa deliure per la mà, e seguint-los molts senyors e senyores,

Digitized by Google

féu una baxa dança, ab tanta gràcia e ab tan gran donari que açò fonch una gran maravella. L'emperador, qui mirant stava la continença de Curial, maravellant-se molt de ço que veya, dix: —Certes yo anch no viu per a liça e per a cambra sinó aquest, e per ma fe és gran dan de tot lo món que aquest no·n és senyor. ¡A, malayta sia la fortuna que aquest cavaller no ha mès en pus noble estat!—

Dançat havien ja gran peça e la nit se'n anava, com Melchior de Pando s'acostà a Curial e li dix: —Curial, ora és que anets a vostra posada—. Per què Curial se recordà de la Güelfa; e, regirant-se vers l'emperador, obtenguda licència, no sens innumerable companyia e molta gent notable a la sua posada se'n anà. E, descavalcant, la col·lació se féu molt gran. Aquí vírats gast de infinits confits, de çucre, e de preciosos vins.

Més era ja de la meytat de la nit passada, quant, sonant les campanes, en los monastirs se llevaven a matines, e algú encara de Curial partir no·s podia; per què Melchior convidà tothom a anar-se'n, e, obtenguda licència, cas-

Digitized by Google

cú parlant tots temps de Curial, a la sua posada tornà.

Anvides era la gent exida de la cambra, quant Curial, treta la letra de la Güelfa e besada aquella infinides vegades, se mès a genolls en terra, e obrint la letra e mirant lo sotascrit, qui deya «Güelfa la tua», los ulls se li empliren d'aygua e, venint-li, lo cor en un fil, se li engendrà en lo cor un desig tan gran de veure-la que tota la sanch li fugí. E, cessant los seus polsos de moure's, perduda la color, no en altre manera que si l'ànima l'agués desemparat, en terra caygué; la qual cosa veent Melchior, e semblantment Jacob de Cleves, qui d'ell no·s partien, lo prengueren, e en un llit de repòs lo meteren. Tiraven-li dels cabells e del nas, e cridaven-lo per son nom, mas certes açò era no-res; los seus spirits se éran molt lunyats d'ell; de què los circunstants, sobrats de compassió, tots se planyien, e ab aygua freda e altres arguments se treballaven reduir-lo a sanitat. E axí ho feren, que com a cap de una gran peça reviscolàs, féu un sospir molt gran, e sens que no gosà res dir, començà a plorar fort amargosament, e mirava a cas-

Digitized by Google

cú en la cara, e sens parlar feya maravellar tots aquells que aquí stàvan, los quals ab bones paraules se sforçaven consolar-lo.

E com ell se fos ja reposat, manà que tothom de la cambra isqués, e solament retengut en sa companyia Melchior de Pando, dix: —A, Melchior, pare meu! ¿E què és de la deessa del món? E sí li recorda de mi? ¡A, Cupido, les armes del qual port ficades en lo meu cor! Yo mir sovén en los cels e en lo terç contemple la tua mare, la qual ab los raigs luminosos de la sua gran resplandor sol il·luminar aquest sobres tenebrós cor prometent-me bona sperança; digues-me si alguna cosa de les esdevenidores és a tu certa, si veuré jamés aquella de qui són esclau, e sens la qual la senyoria de tot lo món menysprearia e tendria en no-res; si·m vol bé e si·m té per seu, axí com me dix. Ay de mi, trist! ¡E quant li merexeré los béns que·m ha donats e les honors que·m ha fetes e·m fa tots dies! ¡E quals avis m'avien guanyat, ne quals fades me fadaren que aquesta reyna de noblesa a ses pròpries despeses me llevàs de la pols!—. Melchior de Pando, lo qual tot açò havie oyt, dix: —Curial, ¿per què fets con-

Digitized by Google

tinença e diets paraules de fembra? Exugats les làgremes, que massa les havets promtes e no és obra de cavaller, e lo bé no·us faça mal. Legits vostra letra e no·us plangats abans de haver-ne rahó.—

Per què Curial legí la letra e trobà en aquella paraules molt consolables, e promissions de segura e ferma sperança, de què lo cor tot se li esclarí; e aprés que una e moltes vegades la hach legida e, ab los labis besant, mullada, plegà-la en un plech molt estret e, ligada ab fils d'or e de seda burella e negre, la's penjà al coll. E d'aquí avant, feta-la encastar en un leó d'or ab moltes pedres precioses e perles grosses orientals, la aportava tots temps penjada davant los pits. En tal reliquiari fonch mesa la primera letra que Curial hach de la Güelfa. Més com en açò haguessen ja consumada la resta de la nit, convidats de Melchior, a dormir se meteren.

No hagueren gayre estat que lo dia vengué, e lo sol clar e luminós foragità les tenebres de la faç de la terra. Com Melchior de Pando, llevant-se, sentí a la porta de la posada de Curial gran brogit de trompetes e ministrés e de

Digitized by Google

molta gent notable, e, anant a Curial, aquell despertà e li dix: —Curial, llevats sus, e exits del lit; vets la carrera e encara la casa plena de infinita gent que ve a vós per fer-vos honor—. E axí com ell se llevà, lo duch d'Ostalriche fonch vengut, acompanyat de molta notable gent, lo qual a la porta de la cambra cridà grans crits: —Curial, què és de vós?—. Per què Curial, exint tantost de la cambra, féu reverència al duch, e en paraules e mots plasents passaren lo temps una estona, dins la qual Curial fonch acabat de metre's a punt.

Mas l'emperador, que la nit passada no havia tota dormit, envià a Curial lo donatiu següent, ço és: una correja grossa d'or ab moltes perles de compte e moltes pedres precioses, la qual valia molt gran preu; un collar d'or ab perles tan grosses que per ventura semblants no eren stades vistes, e molts diamants e rubins. Encara li tramès una esquerpa d'or molt rica, e dues robes, una de cetí ras vert escur, brodada en la següent forma: havia entorn de les faldes de la roba arbres ab les rayls, lo tronch e tots los rams de perles, les fulles batents totes d'or fi, e lo fruyt, que eren

Digitized by Google

mores, era compost de marachdes, balaxos e safirs molt preciosos, e en tal manera aquests arbres ocupaven tota la roba que de aquella no·s mostrava lo drap; l'altra roba era de vellut negre, e havia entorn de les faldes una testa de drach molt ben brodada, que paria que devoràs l'ome qui aquella vestia, los hulls de la qual eren dos rubís grans tan resplandents que eren de inextimable preu. E més, li donà tota la sua vaxella d'or, e quatre cavalls molt bells e deu hacanees molt belles.

E axí com Curial, acompanyat d'aquells duchs e senyors, començàs exir de la cambra, lo donatiu del emperador atengué, lo qual fonch mirat per tots, e loaren l'emperador de gran magnificència, dients que en açò havia obrat molt notablement; per què Curial tornà arrere e vestí's una d'aquelles robes, e mès-se demunt, d'aquells joyells, los que li foren vists. Per estrena de les quals robes e altres joyells, Curial donà al portador tota la desferra sua d'escuder, de què fonch loat molt.

Los duchs de Baviera e l'altre duch son gendre foren venguts, e, ab la major honor que fer li podien, lo menaren al palau del em-

Digitized by Google

perador, on ere aparellat lo gran convit, car l'emperador féu sala als reys, prínceps, duchs e comtes que aquí eren.

No·s maravell degú que per aquí no·s parla de Jacob de Cleves, car no·s pertany a nostra matèria parlar-ne pus, car solament hi som per recomtar los fets de Curial, e d'altra part, no obstant que Jacob de Cleves fos festejat, honrat e favorit, emperò en esguart de ço que·s feya a Curial, era fort pobre cosa, e per ço a present no·n curarem.

Melchior de Pando se temia molt que Curial no hauria cara per dir al duch de Baviera del matrimoni que li havia mogut, veent la cosa tant gran e que no era de refusar a rey del món. E havia dubte que si Curial ho atorgava, atesa la honor que havia guanyada, de què la fama plegaria a les orelles de la Güelfa, la vida d'ella seria fort poca; per què, ab gran treball, per la multitut de la gent que·y era, se pogué acostar a Curial, lo qual entre aquells senyors stava, e dix-li ab veu baxa: —Curial, si lo duch de Baviera vos torna a parlar, membre·us de qui·us ha fet home, ço és, la Güelfa, a la qual, si a açò donats loch, convendrà morir presta-

Digitized by Google

ment o haurà vida dolorosa—. Curial, qui ohí lo nom de la Güelfa, mirà en la cara a Melchior e cambià's tot, perdent la color, de què l'emperador li dix: —Què és açò, Curial? ¿Ha·y res de nou?—. Respòs Curial: —Senyor, aquest prom queací és tench en loch de pare, e quasi m'a nodrit, e a despeses sues m'a fet home, donant-me tots temps copiosament tot ço que yo he haüt mester. E ara és vengutací e ha'm recordat un negoci lo qual me carregà molt; per què és a mi molt necessari cuytadament tornar-me'n en mon pahís—. L'emperador se girà a Melchior e féu-li honor. E dix-li: —Prom, no·t penidas de ço que en aquest cavaller has obrat, car certes la tua vellesa ne los teus béns no podies mills esmerçar que nodrir tal cavaller com aquest és, al qual més que a altre del món yo voldria semblar; e axí veges si la ajuda mia te pot en res ésser aprofitable; digues-ho, que per amor de Curial no·t falliré—. Lo prom se lexà caure als peus del emperador, e semblantment Curial, tot vergonyós, li besà les mans, fent-li infinides gràcies de la sua oferta.

Ab tant, l'emperador se mès a taula ab los

Digitized by Google

reys, Curial e la duquessa solament, davant la qual n'avia altra molt gran, on seyen prínceps, duchs e grans senyors e ab ells Jacob de Cleves e Melchor de Pando, e aprés altres taules on seyen grans barons e cavallers. La festa fonch molt gran, e foren servits esplèndidament e copiosa de moltes viandes e preciosos vins, l'orde del qual convit lexaré, per no tenir temps.

Aprés que foren dinats, los ministrers vengueren e comencen a cornar, e l'emperador pres la emperadriu per la mà e tot rient començà una baxa dança, aprés dels quals seguiren molts, e·n dançaren altres moltes. Gran e molt alegra fonch la festa que l'emperador féu aquell dia, en tant que tothom stava maravellat que, si tots los reys del món hi fossen, no poguera fer-ne mostrar major baudor.

La qual festa passada, lo duch de Baviera no oblidant ço que havia principiat, com l'emperador se'n anàs a reposar, pres Curial per la mà e pregà'l que sopàs ab ell. Curial lo·y atorgà molt agradablement, e tantost lo se'n menà al seu palau, e deliberà fer-li molt gran festa. E sí ordonà que en la taula principal no

Digitized by Google

seguessen sinó la duquessa sa muller e Curial, e que no servissen sinó dones, entre les quals ordonà que la duquessa deliure, que filla sua era major, e havia nom Cloto, fos mestre d'ostal; la altra filla donzella, la qual Laquesis era nomenada, lo servís de vi.

Era aquesta Laquesis donzella que anvides lo quinzèn any traspassava, assats gran de la persona e de maravellosa bellesa, e la qual en aquell jorn se studià en ajustar artificial bellesa a la natural, de la qual nostre senyor Déus la havia dotada, devant totes altres del imperi d'Alamanya, amplament e molt copiosa. No vull musar en escriure per menut totes les circumstàncies de la sua bellesa, mas aquell qui ho voldrà saber lija Guido de Columpnis allà on descriu la bellesa de Elena e sie content ab allò, e pense que a Laquesis no li fallia bellesa, car certes natura ab gran studi per fer maravellar les gens la produí tal en lo món. E sobre totes les belleses que havia, sí tenia los pus bells hulls e pus resplandents e alegres que en algun temps fossen stats vists; ab los quals no era persona que ella miràs que de present no li fes oblidar totes altres coses, e

Digitized by Google

solament de mirar a ella haver cura contínua; en tant, que ab los hulls solament tenia moltes bèsties en pastura, los quals, si ella no fos, haguéran cercat en altra part lur deliurança; no obstant que ella era tan freda que nulls temps de home algú, per bell ne valent que fos, se era poguda escalfar, ne home del món pogué conèxer que ella més a una part que a altra se inclinàs, e a moltes senyores, les quals si aquesta no fos, hagueren molts requiridors, féu servar forçada honestat. E ultra açò, totes les coses que feya o deya eren dites e fetes ab tanta gràcia e ab tan gran donari que aquesta era admiració sobirana.

Per què, com Curial miràs aquesta atentament e contemplàs particularment totes les sues belleses, tantost furtà lo seu cor a la Güelfa, a la qual primerament l'avia donat, e·s començà a dispondre de presentar-lo a Laquesis, la qual tenia los hulls ficats en aquells de Curial, e dins si matexa, contenta de la bellesa e cavalleria d'aquell, tota ansiosa, aparellava nova manera com a Curial plaure pogués.

E mentre ells dos staven axí alienats, una noble donzella apellada Tura, la qual a Curial

Digitized by Google

servia de coltells, e no menys que Laquesis se era altada d'ell, s'apercebé d'açò, e veent que Curial no menjava, axí com aquella qui era assats bella e molt abta dix: —Curial, ¿mirant a mi vos oblida lo menjar, o per ventura no·us alta mon servey?—. Curial ladonchs despertà lo cor, e, apartant un poch los ulls de lla on los tenia, alargà la desusada mà al plat e féu continença de menjar. Ladonchs la duquessa dix: —Tura, plaer m'as fet, que·l has sol·licitat—. E Tura, rient, respòs: —Senyora, stona ha que ho haguera fet, mas tement la usança de la sua terra, que dien que si hom los convida ells se'n van, he callat—. La duquessa ris molt; ladonchs Curial, veent que d'ell reyen, ris un poch, mas no fonch poderós a respondre. Emperò ell menjava poch e bevia menys, car no·n gosava demanar, per ço que Laquesis anant a la copa no li giràs la squena. Mas la duquessa manà a Laquesis que aportàs a beure a Curial. Vestia aquest jorn Laquesis una roba de domàs blanch forrada de herminis, tota brodada d'ulls, dels quals exien laços d'or fets en diverses maneres. E jatsia los laços fossen buyts, certes molts hi éran cayguts,

Digitized by Google

e entre·ls altres Curial, al qual lo llaç estrenyia tant que ja no era a ell lo fugir. Axí Laquesis, acompanyada de molts cavallers e donzelles, anà per la copa e, venint, la presentà a Curial. És ver que Curial conexia que li era molt gran càrrech pendre-la de la mà de Laquesis; encara li semblava major càrrech, refusant-la, fer-la·y tenir; per què, alargant la mà, pres la copa e begué. E com Laquesis cobràs la copa, la duquessa, sa mare, li dix: —Laquesis, beu lo romanent per amor de Curial—. E axí ho féu.

En aprés la duquessa dix: —Curial, ¿què·us par de la mia filla?—. Curial respòs: —Certes, senyora, yo crech que vós havets la pus bella e pus donosa filla del món—. Replicà la duquessa: —¿E què és allò de què més vos altats de la mia filla?—. Respòs Curial: —Senyora, totes les coses que yo veig en Laquesis són les pus belles del món, emperò los seus ulls són tan bells que yo no crech que Déu sàpia tornar altra volta a fer-ne altres tals; e certes la sua roba concorda bé ab la sua faç—. E axí, parlant d'açò e d'altres coses, lo sopar fonch acabat. No vull musar en descriure les viandes ne en nomenar los convidats; pens cascú

Digitized by Google

que no·y fallia res que lo convit pogués ennobleyr.

Mas, aprés que les taules foren llevades, lo duch vench en aquella part, e manà seure la sua filla prop Curial, de què ell fonch tan content com de cosa que avenir li pogués. Segueren axí mateix molts comtes e grans barons e damas, damiselles en gran nombre, e aquí jugaren fort alegrament a moltes maneres de jochs, segons que en tals festes en les grans corts s'acostuma.

Aprés de les quals, com fos ja gran part de la nit passada, tota la gent se'n anà; mas lo duch no lexà aquella nit Curial exir del seu palau, ans en la cambra on Laquesis dormir solia, molt ricament aparellada, ordonà que dormís. Ne encara Melchior de Pando hach poder de parlar una sola paraula ab Curial, tant lo veya circuït de dones e donzelles que a la cambra lo acompanyaven; per què, ab molt gran desplaer, emperò ben acompanyat, a la sua casa se'n tornà.

Entrat adonchs Curial en la cambra e feta collació, la duquessa dix: —Curial, vets ací lo llit de Laquesis; dormits bé e guardats-vos que

Digitized by Google

no somiets algun mal—. Curial respòs: —Senyora, aquest llit bé·m pens que sia plasent; no, emperò, crech que sia de dormir ne de reposar—. Per què la duquessa, entenent les paraules de Curial, tota rient, pres comiat, ensems ab les altres dones se'n anà.

Romàs adonchs Curial solament ab los seus cambrers. E puys que·s viu descarregat de la gent que·l infestava, pres-se esment de la cambra de Laquesis, la qual viu molt ricament aparellada de totes aquelles coses que ab una senyora tal se pertanyían. E, entre les altres coses, havia en aquesta cambra un altar a una part, ab un retaule de mossenyor sant March, molt finament acabat.

E tantost que ell viu sant March en figura de leó, sí·s recorda de la Güelfa, e, súbitament oblidats los ulls de Laquesis, se tengué per culpable; e ficant los genolls devant l'altar ab veu baxa dix: —A, catiu de mi! E on són yo? ¿Quiny vent és estat aquell qui·m ha transportat de una terra en altra? O, desaventurat! O, home de pobre seny! E què he fet? ¿E qual penitència serà bastant a purgar tan gran crim com és aquest que he comès? A, cor desleal! E

Digitized by Google

què has pensat? A, ulls falsos e traïdors! ¿E per què yo no·us arranque ara de la mia faç, per tal que altra volta no·m furtets a aquella de qui són?—. E, mesclant ab aquestes paraules sospirs e sanglots infinits, recordant-se de la gran falta que a la Güelfa havia feta en mirar Laquesis ab ulls desijosos, havia desig de plànyer-se greument; mas, dubtant que·l sentissen los qui eren en la cambra, no gosava parlar.

Per què, llevant-se del altar, se'n anà al lit, lo qual era molt ricament cubert d'un cubertor tot blanch, de domàs, forrat de herminis, brodat d'ulls e de llaços d'or, segons era la roba de Laquesis. D'aquest mateix domàs eren les cortines, en aquesta matexa forma brodats; per què Curial, mirant aquest llit, se començà a maravellar molt, no solament de la bellesa de Laquesis, mas encara de la sua abtesa, ajustant a açò que ell no creya que pus abta donzella ne pus bella hagués en lo món.

E mentre ell axí pensava, oblidats los sospirs, alargant los ulls viu una recambra que aquí era, e entrà dins, en la qual Laquesis s'acostumava ligar e metre a punt, molt ben em-

Digitized by Google

paliada de draps de raaz; en la qual havia un altre llit molt bell e ricós, sobre·l qual trobà totes les joyes de Laquesis, ço és: frontals de perles, arracades, collars, pitrals, esquerpes, cadenes, cintures, manilles, fermalls, anells e molts altres joyells d'or ab pedres e perles de inextimable preu. E, entre les altres coses, plagué-li molt un fermall assats gran, en lo qual havia perles molt grosses e diamants molts richs; en mig del qual havia un leó ab los ulls de dos rubins fins molt, e era nafrat en los pits, de la qual nafra li exia un cartell ab letres qui deyen: «*Cuer desirous n'a null sojorn*». La vista, emperò, d'aquest leó, no hagué tanta virtut com la del retaule, car no li pogué reduir a memòria la Güelfa, ans alargant los ulls e mirant los joyells tots de un en un, deya entre si mateix: —Certes no convenen coses menys precioses a tan noble e tan bella senyora com aquesta és.—

E, mentre mirava aquests joyells, la nit se'n anava sens Curial haver-ne sentiment; per què los cambrers seus li digueren: —Curial, ans de gran stona serà alba—. E axí Curial tantost se despullà, e·s mès al llit, e anvides hi

Digitized by Google

fonch que ell s'adormí axí fort com si fos litàrgich, en lo qual dormir, somiant, li vench la visió següent.

[Somni de Curial]

Un minyó molt pobre li aparech, e anava tot despullat sens cubertura alguna, e, anant demanant les almoynes de casa en casa, no trobava qui res li donàs ne li hagués misericòrdia, en tant que li era vijares que perís de fam. E, com strangolís e fos ja en punt de morir, a una porta viu una dona tan bella que Venus fora estada contenta de tanta bellesa com aquesta havia; era aquesta dona vestida tota de negre e en àbit de viuda. E sens que lo fadrí no li demanava almoyna ne li gosava parlar, tanta la veya de reverència digna, ella·l cridà e li dix: —Fadrí, què cerques?—. Lo fadrí respòs: —Senyora, muyr de fam e de fret—. E tantost la dona despullà's la sua roba, e vestí-la·y, e fonch-li vijares que bé li venia. E mès-se la mà al si, e, arrancant-se lo cor, li dix: —Menja aqueix pa, e sies content, car

Digitized by Google

bastant és a toldre't la fam—. E que lo fadrí menjava aquell cor, e fonch-li vijares que tan dolça vianda no hagués en lo món. E axí menjant lo viu créxer e tornar molt bell home e gran de la persona. Ladonchs la dona dix: —Menja bé e farta't ab aquesta condició: que si en algun temps me veyes morir de fam, hages mercè de mi—. E per lo fadrí li fonch axí promès. E fet açò, lo fadrí, qui ja ere home molt gran e bell, se'n anà, e ell e la dona romangueren.

Après d'açò se seguí que li fonch vijares que ell veés aquesta dona en estat molt pobre, trista e molt afliccionada, ab los cabells tots descomposts e mal pentinats, e la cara molt trista e descolorida, e, quasi morint de fam, era tornada tan magra que entre los ossos e la pell no havia carn alguna; e que demanava a menjar a aquell qui ella havia fartat, e el no li'n volia donar, abans li girava la esquena e de tot en tot la oblidava; axí que la dona, mirant aquesta ingratitut, quasi defallia e ignorava quiny remey prengués, ne tanpoch volia pendre res que altres li donassen; de què ella stava en punt de morir, majorment que veya

que aquell mal home donava a altra dona lo pa que ella menjar devia; e per aquesta rahó Curial lo volia matar. Aprés d'açò viu que los cels se obriren, e Febus, qui totes coses veu, recomtà a Venus aquesta ingratitut; per què mantinent Venus, irada, manà a Cupido, fill seu, que en adjutori de aquesta dona se llevàs. Per què lo dit Cupido collà lo seu arch e llançà dues tretes: una de plom, altra d'or; e ab la de plom ferí la dona per mig del cor, e ab la d'or ferí l'ome ingrat, e axí fort los nafrà, que la dona s'adormí, e l'ome bastava e passava la major pena del món, e desijava la mort mas no la podia aconseguir.

[Presents de Laquesis]

Durà aquest sompni per gran spay, en tant que lo jorn fonch vengut e lo sol, uberts los seus ulls, daurava la faç de la terra. E Curial encara dormia, quant Melchior de Pando vench a la cambra e, tocant a la porta, fonch-li uberta. Entrant, trobà Curial qui encara dormia, e, despertant-lo, dix: —Curial, massa dormits—.

Digitized by Google

Per què Curial, no en altra manera que si de mort fos tornat en vida, tot torbat, se dreçà en lo llit, e dix: —Pare meu, vós m'avets tret del major treball del món, car yo stava en punt de matar un home, lo pus ingrat e desconexent que yo crech que fos en lo món—. E d'aquí avant comtà-li lo sompni mot a mot; a la qual cosa Melchior, menant lo cap, solament dix: —Mala cosa és ingratitut; ans vos dich que és tan gran pecat, que a tart o nulls temps n'aconsegueix hom remissió.—

Curial no entès ço que Melchior volia dir, ans se llevà fort prestament del lit, e axí com la porta de la cambra se obria, una donzella de Laquesis, acompanyada de altres donzelles, vench a Curial e presentà-li la roba blanca de Laquesis, la qual havia vestida lo jorn passat, dient-li axí: —Curial, Laquesis se recomana a vós, e diu que ir al sopar vos altàs dels seus hulls, e, si a vós poguessen aprofitar o fer algun plaer aprés que·ls se hagués tret, no curant de son dan, ja los se haguera arrancats del cap per donar-los-vos; mas, sabent que a vós no valdrien res e a ella farien gran fretura, ha cessat; emperò tramet-vos aquests de

la sua roba, pregant-vos que, si volets la sua vida, vos en façats jupons, e, ella veent, los vistats—. Per què Curial, ab molt gran plaer, pres la roba e·n féu tan gran festa que no és en dir. E, fent infinides gràcies, respòs que axí faria com Laquesis manava, a la qual la pregava lo recomanàs.

E tantost manà a un cambrer seu que d'aquella roba fes fer jupons, segons era stat dit. E de present que foren fets, Curial no vestia altres jupons sinó de aquella roba. Per què Melchior de Pando, que açò viu, dix: —Curial, aquesta donzella pot haver nom Laquesis, mas ella és Àntropos, certament, e axí ho provarets per temps.—

Les honors en les quals Curial se veya, les quals en dia en dia crexían, axí com si ell hagués begut tot lo riu de Lethe, li feren oblidar no solament les coses de Monferrat, ans encara menysprear-les. Per què, no obstant que Melchior de Pando lo sol·licitàs de tornar-se'n, Curial no ho metia per obra, ans vivia tan content que no li era vijares que aquestes festes deguessen jamés defallir.

Ja era lo duch fora de la cambra, e la mis-

Digitized by Google

sa aparellada, quant Curial isqué, e sí li vengueren al encontre la duquessa e Laquesis; la qual, com viu a Curial, tota·s cambià e perdé la manera del anar que solia tenir. Axí que quasi fora exida de si, balbucejant, dix: —Curial, Déu vos dón bon jorn—. Curial, qui no era menys encès de la bellesa de Laquesis, abraçà-la e pres-la del braç. La duquessa dix: —Curial, havets ben dormit esta nit?—. Curial respòs que sí. E axí anaren a la missa. Lo duch féu a Curial molta honor, e tots temps sperava que li demanàs Laquesis per muller, puys que ell la·y havia preferta. Emperò Curial, no obstant les coses que veya, no podia creure que la·y donassen, e d'altra part, recordant-se de la Güelfa, no havia ardiment de fer-se avant. E per ço stava tèbeu e no gosava obrir la boca per parlar-ne. Poguera ésser que si altra volta lo duch lo·n hagués convidat, ell s'i fóra debatut; emperò al duch paria cosa desonesta parlar-ne pus, e axí lo fet no se executava.

Axí que, oynt la missa, com vengués al pendre de la pau, lo duch la pres, e cridà la sua filla, e, besant-la, li dix: —Bella filla, anats

Digitized by Google

a Curial e donats-li pau—. Per què, Laquesis, complit lo manament de son pare, li donà pau. Besats adonchs Curial e Laquesis, lo un e l'altre se enceneren axí fort, que tothom conegué ubertament que eren namorats; car Laquesis tornà tota vermella e tremolosa, axí com aquella que nulls temps havia amat. Semblantment, Curial se torbà tot. Emperò, com ella quasi ab passos descomposts se'n volgués tornar, e la virtut li fallís, en manera que paria que no·s pogués moure, Jacob de Cleves, apercebent-se d'açò, cuytà e anà a Laquesis, e, ajudant-li a anar, ab gran treball la tornà al loch on era partida; la qual, anant axí com nova enamorada, no sabent cobrir les sues passions, dues voltes se girà a mirar Curial. E axí anà fins a la duquessa, sa mare, la qual reebent-la li dix: —Tota la color has perduda—. Respòs Laquesis: —Senyora, tota esta matinada me ve un cobriment de cor que·m cuyt esmortir, e ara m'era vengut pus fort; e si no fos Jacob de Cleves, qui·m ajudà, a força m'aguera haüda a seure abans que pleguàs ací—. La duquessa la descenyí, e, metent-li la mà al si, trobà-li lo cor tan batent, que açò era gran

Digitized by Google

maravella; mas certes los polsos li eren defallits, car, per molt que li fregassen los braços, ells no feyen algun moviment. Acabada la missa, tothom s'acostà al duch e axí anaren fins a la sua cambra.

E com hi fossen entrats, un missatge del emperador vench, lo qual dix a Curial que anàs, que l'emperador l'esperava a dinar, e li comtaria bones novelles. Per què Curial, pres comiat del duch e de la duquessa e axí mateix de Laquesis, féu la via de la posada del emperador.

Mas, com Curial s'ich partís, Laquesis lo mirà, e, axí com lo perdé de veure, tots los spirits li fugiren, e ab tremolosa veu, girantse a sa mare, dix: —Senyora, yo muyr—. E tantost, perduda la color e los labis tornats tots blanchs, cuberta de una suor tota freda, caygué. La duquessa, sa mare, cridà grans crits, e ab aygua freda e altres arguments s'esforçava reduir-la al primer punt; mas com açò los valgués poch, la mare, que avisada senyora era e pensava bé aquest mal d'on podia venir, cridà grans crits: —Laquesis, ve't ací Curial!—. Per què Laquesis, al nom de Curial,

Digitized by Google

no menys que Píramus al nom de Tisbes, obrí los hulls e, obrint los braços, alargà lo coll; e sa mare besà-la moltes vegades. Mas, com Laquesis se trobàs enganada e no sabés cobrir la sua passió, dix: —On és?—. La mare respòs: —Filla mia, ací és, e diu que si no·t esforces ell és mort—. Prengueren-la tantost e meteren-la sobre un llit.

No era junt encara Curial al palau del emperador, quant un missatge de la duquessa vench a Curial; e, com Melchior de Pando lo conegués, demanà-li: —Què vols?—. —Senyor —dix lo missatger—, tantost que Curial s'ich partí, no·m sé quiny accident sobreprès a Laquesis, que ella caigué morta, e sinó que ab lo nom de Curial la han reviscolada, morta era certament; per què la duquessa lo prega molt que vulla tornar, e Laquesis no muyra per fretura d'una vista sua—. Melchior li respòs: —Amich, torna-te'n a la duquessa e digues-li que Curial ja ho sab, e fóra tornat volenterosament, sinó per la gran cuyta que l'emperador li té que vaja a ell prestament, e axí que tantost com hage sabut ço que·l emperador vol, farà lo manament de la duquessa—.

Digitized by Google

Per què lo missatge se'n tornà sens Curial sentir l'accident de Laquesis.

E, com fonch junt a la cambra, l'emperador li féu molt gran festa, e dix-li: —Curial, oyts ço que diu aqueix haraut—. E com Curial l'interrogàs, lo haraut respòs: —Senyor cavaller, yo són vengut ací per publicar com lo rey de França ha ordonat un torneig devant Melu, e deu-se fer dins sis mesos, en lo qual entrarà lo rey personalment. E serà partit en quatre parts, ço és: que los cavallers qui al torneig vindran, si són amorosos de viudes, véngan ab paraments burells e negres; e si són amorosos de dones maridades, hagen paraments morats; e si són amorosos de donzelles, hagen los paraments verts e blanchs; e si són de monges, verts e burells. E per aquesta rahó serà conegut cascú de qual manera de aquestes dones serà amorós. Ara sapiats que lo duch de Bretanya e lo duch d'Orleans, qui són joves e molt valents cavallers, de licència del rey, lo primer dia de juny cavalcaran ab docents cavallers cascú de son hostal, e a forma de cavallers caminants, alias errants, iran per totes les encontrades e combatran tots los

Digitized by Google

cavallers qui al torneig iran, si seran per los camins atrobats. E aquell cavaller qui no irà a forma de cavaller errant, no serà admès en lo torneig, ne li serà feta honor, ne serà tengut per cavaller. E certifich-vos que molts duchs e comtes e altres grans senyors, sabent açò s'aparellen per a lo primer jorn de juny, segons és dit, a cavalcar e a créxer la sua honor.—

Oynt açò Curial, tota la sanch li bullí, e l'emperador abraçà'l e féu-li molt gran festa; e dix: —Yo·m pens que vós no·y fallirets—. Curial respòs: —Senyor, no són meu, e per consegüent no·m sé què·m serà manat—. E, tornant al haraut, dix: —Digues, amich; e si lo cavaller qui irà al torneig nulls temps hach aymia, quinys paraments aportarà?—. Respòs lo haraut: —Blanchs—. Tornà Curial: —E si·n ha haüda e ara no·n ha, què farà?—. Replicà lo haraut: —Hage paraments tots negres—. Respòs l'emperador, rient: —Curial, no·m pens que alguna d'aquestes dues maneres de paraments façen per vós. Mas certes ara veurem com se captendran aquells que ho donen entendre a moltes.—

Digitized by Google

Lo dinar fonch prest, e meten-se a la taula. E puys que hagueren menjat, l'emperador se retragué, e Curial se'n anà a son hostal, e trobà dins la sua cambra parat lo llit de Laquesis, en lo qual la nit passada ell havia dormit, ab tots los paraments, segons que·l havia vist; de què Curial s'alegrà tot, e·n féu molt gran festa. Mas certes no féu axí Melchior de Pando, ans li fonch vijares que ab una flama li haguessen donat per la cara. Emperò, conexent Curial ésser molt encès en l'amor de Laquesis, si en un punt lo·n volgués retraure poria rompre ab ell e no hauria res fet; per què deliberà poch a poch fer-lo·y entendre.

Per què dix: —A! ¡Quant plaer haurà la Güelfa, e quanta alegria ocuparà lo seu cor com sabrà les honors que havets haüdes, axí de la batalla com les altres! Certes, yo crech que tan alegra dona no haurà en lo món. E axí, Curial, yo·us prech que·us spatxets d'aquesta terra, e lo pus prest que ésser pusca partits d'ací e anem en nom de Déu. Car, sapiats que de savi home és, mentre les festes caldegen, anar-se'n e no sperar que refreden, a fi que hom no obtenga desfavor. D'altra

Digitized by Google

part, ja veets com aquest tornejament s'és cridat; e axí anem e veurem la Güelfa què ordonarà de vós. Certes, yo·m tench per dit que encara que l'emperador hi vage personalment, serà afanat en ésser en tan rich punt com vós serets, si bé serà mills acompanyat.—

Mostrà Curial haver molt gran plaer de ço que Melchior deya e respòs: —A, las de mi! E quant la veuré yo? ¿E sí poré viure tant, ne·m farà Déus tanta gràcia que yo cresca la sua honor sobre totes les dones del món, axí com ella ho mereix sobre totes les altres? —.Tornà Melchior, e dix: —Curial, prenets huy comiat solament del emperador e partits d'ací, car hostes e peix a tres dies puden. E com vos vessen estar ací musant, vostra honor ne valdria menys. E anau en nom de Déu allà hon havets haüt principi. E si ara partits, vós lexats ací la pus noble fama de cavaller del món, la qual en un tom poríets perdre per molts accidents dels quals hom no·s pot guardar—. Curial respòs: —Pare meu, no diets sinó veritat, emperò pendre tan cuytat comiat seria molt vergonyosa cosa; mas prech-vos que vistats tota la mia gent, en manera que yo

Digitized by Google

torn nou en Monferrat, e entre tant yo·m spatxaré.—

[LAQUESIS DECLARA LA SEVA AMOR A CURIAL]

E mentre ells en açò stiguessen, un missatge de la duquessa vench, lo qual, aprés que hach saludat Curial, li dix: —Senyor, Laquesis és ja millorada—. Curial respòs: —Digats-me: què ha haüt Laquesis?—. Respòs lo missatge: —Senyor, sapiats que aprés que vós partís del ostal del duch li vench tan gran defalliment que fins ara l'an tenguda per morta, mas ara ja és en bon punt, Déu mercè—. Respòs Curial: —Per ma fe, açò yo no he sabut fins ara.—

E de present muntà a cavall e anà al hostal del duch, on fonch rebut assats honorablement. E menaren-lo a la cambra on Laquesis jahia, e, axí com entrà, Laquesis lo viu, e en un moment, perdent tota la virtut, ella s'esmortí. E la duquessa cridà grans crits: —A, Laquesis, filla mia! Filla mia, Laquesis!—. E pregà

Digitized by Google

Curial que la besàs. E axí ho féu; per què, besant-la moltes voltes, ella tornà. E dix: —Curial, adés yo cuydí morir e tramís per vós e no·m volgués fer tant de bé que yo·us veés—. Curial se començà a escusar dient que res no·n havia sabut.

Ladonchs la duquessa cridà lo missatge que·y havia tramès, e ell respòs que a Melchior ho havia dit. Curial afermà ab jurament que nulls temps li'n havien dit mot, ne tal cosa era venguda a notícia sua; de què concebé tanta ira en lo seu cor que fonch una gran maravella, e, si no fos l'amor gran que ell havia al prom, certes Curial haguera mostrat quant li ere vengut en enuig aquest fet. Emperò, com Laquesis fos ja millorada e en millor punt, Curial, pres graciós comiat, a la sua posada se'n tornà, e dix a Melchior que·s guardàs altra volta de portar-lo a tal prova.

La liurea se féu tal com Curial volgué, emperò tostemps ell vestia jupons de la roba de Laquesis. E començà a trametre la sua roba, e féu-se una roba de llera negra, en la qual féu brodar un falcó encapellat mudat, axí que no restava a mudar sinó los comiats.

Digitized by Google

E, anant al emperador, pres son comiat, al qual l'emperador se proferí molt e·l pregà que·l volgués visitar, e d'aquí avant escriure-li de totes les coses que per ell pogués fer, car ell les faria abans que per home del món. Axí mateix pres comiat de la emperadriu. Lo duch d'Ostalriche, qui sabé que Curial se'n anava, vench a ell, e, presentant-li dons molt preciosos, lo pregà que·s ampràs d'ell de totes les coses que en plaer li venguessen, e encara li donà una spasa, lo guarniment de la qual no·s fora apreciat laugerament. E axí pres son comiat, e semblantment de la duquessa, anàs-se'n al hostal del duch de Baviera per pendre son comiat.

E axí com fonch entrat, sabent Laquesis Curial venir per pendre comiat de sa mare e d'ella, féu-se-li al encontre e pregà'l que la volgués un poch escoltar. Per què, apartats de la altra gent, Laquesis axí començà: —Curial, la necessitat en què són posada ha foragitada de mi la vergonya, en manera que·m ha constreta a dir ço que de bon grat haguera celat. E, pensant que alguna escusació sia a la dona o donzella que ama o vol amar haver elegit

Digitized by Google

home noble e valerós e covinent a la sua noblesa, he ardiment de parlar, e pur com aldre seguir se'n degués, yo són en tal punt que si en altra manera me'n volgués regir no poria. Açò és ver: que yo null temps amí home del món, ne lo meu cor a amar algun jamés se pogué inclinar; mas, certes, ara és de tot en tot alienat e fora de mon arbitre e és en vostre poder; per què·us suplic que, puys lo tenits a vostra ordenança, lo vullats ben tractar en manera que no peresca, ne yo ab ell, car no·m par que per voler-vos bé ho hajam merescut—. E dites aquestes paraules, no podent retenir les làgremes, plorà molt amargosament.

Curial respòs: —Senyora, cert és que no és cosa en lo món que per vostre servey pusca fer, que no ho faça abans que per donzella que en lo món sia; emperò, venint lo cas, me provarets açò que·m requerits: que tracte bé vostre cor. Axí·us suplich tractets vós bé a mi, qui pas no menys pena per vós, que vós diets que passats per mi—. E, dites aquestes paraules, pres comiat d'elles, reebent dons de inextimable preu; e axí, ja acomiadat dels altres

Digitized by Google

senyors e senyores, muntat a cavall s'ich partí, e al seu camí donà principi.

Laquesis, que viu partir Curial, començà a ésser molt trista; e, conexent-ho, sa mare li dix: —Filla mia, no·t dolga la partença d'aquest cavaller, car per amor de tu yo faré tant que·l duch e yo irem al torneig e allà·l veurem—. Laquesis respòs: —Senyora, és ver que a mi seria alguna consolació ésser certa de anar-hi e de conèxer Curial, mas ¿qual Déu me farà fermança que yo pusca haver tant esforç que abans d'aquell temps yo no muyra per ell?—. La mare li dix: —Filla mia, no és mester que axí·us captengats, mas esforçats-vos bé e pensats certament que totes les pus belles donzelles e dones del món hi seran; e axí fets que entre aquelles gosets comparer, e vostra tristor no hage tant poder que·us furte vostra bellesa, en manera que de vós en aquell cas, a culpa vostra, se fes poca menció, e que aquell qui ara·us té en gran stima vos hagués a prear poch; car, sapiats que amor no vol cor trist ne marrit. E axí consolats-vos, e fets que li trametats alguna cosa que port per vós en lo torneig, a fi que·l puscats conè-

Digitized by Google

xer—. Laquesis se consolà, esperant anar al torneig; e d'aquí avant tota la sua cura mès en créxer la sua bellesa, segons que sa mare li havia consellat.

[La Güelfa es retira a un monestir]

Assats havem parlat ara de Laquesis e de Curial e havem relexada la Güelfa. La qual passava no poch desig de veure Curial, e estava en contínues oracions e dejunis per la salut de aquell, e tots dies del món hoya tres misses, quant a ella vengué la primera letra de la batalla que havia vençuda, en deliurança del prom; de què ella hach molt gran plaer e dins son cor féu tan gran festa que fonch maravella gran. E semblantment lo marquès ne féu fer en sa casa molt gran alegria, e dix moltes paraules en loor de Curial, de què la Güelfa havia molt gran goig; emperò no ho feya aparès, ans deya que no era nova cosa que un caváller valent e forts, havent mal dret, fos vençut per un altre no tant valent, e que açò tots dies se veya per experiència. Emperò donava

Digitized by Google

matèria tant com podia cubertament que d'aquest fet se parlàs, en la qual cosa ella trobava consolació sobirana; e no havia altre bé sinó oyr parlar de Curial.

Emperò, com unes noves facen oblidar altres, vench altra nova de la gran menció que l'emperador havia feta de la sua venguda, e de les grans festes que li feyen, e com d'altri no·s parlava, e que aquell se tenia per millor qui més lo podia festejar. Açò podets dir que plagué a la Güelfa, en tant, que anvides ho podia cobrir, mas tota ora deya que ella bé creya que gran festa li fessen, axí per ço que havia fet com per ço que sperava a fer, emperò que tothom devia pensar rahonablement que les fames són majors que los fets, e que spesses voltes avé que los hòmens ço que veen e oen reciten ab usura. Tothom, emperò, parlava de Curial, car aquells qui eren anats en sa companyia, axí per servir-lo com altres, scrivien tots dies, e lo marquès sabia totes les coses e les publicava tantost a sa sor, la qual ja les sabia de gran res abans; emperò ella les tenia secretes e lo marquès les palesava.

Sabut, emperò, per la Güelfa que lo dia de

Digitized by Google

sant March devia ésser la batalla, lo qual dia era ja molt prop, ella·s començà a entristir e a sentir en son cor dolor molt gran, e, perdent lo menjar e·l dormir, tornà groga e molt descolorida, e los metges, cuydant-la guarir, la purgaven e sagnaven, e ella tot ho prenia segons que ells ordenàvan per cobrir la sua malaltia, de la qual ells no havían conexença alguna. Mas, com ella pijoràs cascun jorn, dix a son frare que se'n volia anar a un monastir de dones que·y havia molt devot, e que, si morir li convengués d'aquest accident, en aquell volia ésser soterrada. Per què lo marqués ho loà, e tantost la·y aportaren, pregant son frare que hom del món no la visitàs.

Havia entretant la Güelfa fet fer una imatge de sant March, molt finament acabada, e sí féu fer un altar allà on ella jahia, on feya dir contínues misses, e per tots los spitals e altres lochs on podia sentir pobretats feya molt grans almoynes, e pregava contínuament nostre senyor Jesuchrist e la gloriosa Mare sua, que ajudassen a Curial e li fessen haver victòria. Què·us diré de sant March? Certes ella votà dejunar la sua vigília ab pa e aygua sola-

Digitized by Google

ment tots anys, e votà fer una esgleya a loor sua e dotar-la notablement. E axí la enamorada dona, tota ansiosa, sperava nova que consolar o matar la degués.

Vengut adonchs lo dia de sant March, ella convidà tots quants pobres pogué haver, e ella mateixa a peus descalços los serví, e totes les monges ab ella, de què totes eren maravellades. E aquest dia, aprés que los pobres foren servits, ella sens menjar ne beure se mès al llit, e certes totes les monges cregueren que aquest fos lo derrer de la sua vida; per què trameteren per lo marquès.

E com ell fos vengut, li dix: —O, molt bella sor, ¿e què és lo mal que vós havets, que hom del món no·l vos ha pogut conèxer? Yo·us prech que prengats en vós algun esforç, e vejats si havets desig de alguna cosa que hom donar vos pogués, en manera que axí no defallíssets—. Ella respòs: —Senyor frare, yo no sé quiny mal yo he, ne de ma vida tan grossers metges yo viu, car nulls temps algun remey ab tota la sua sciència m'an sabut procurar; e plàcia a Déu, qui és poderós a guarir-me e coneix lo meu accident,

Digitized by Google

que ell hi vulla proveyr e me'n traga a la millor part, car yo·us avís que si ell no·y proveeix, dins vuyt jorns yo he per clar que seré fora d'aquest món—. Mas, com la ora de les vespres s'acostàs, lo marquès dix: —A, las! E en quiny treball deu ésser ara Curial? Plàci'a Déu que li vulla ajudar—. E, dites aquestes paraules, pres comiat, e, girant les spatles, se'n anà.

La Güelfa, oynt açò, demanant la abadessa e manant a les altres que li fessen loch, dix: —Senyora, yo muyr—. E tantost, los hulls entelats e tota la color perduda, inclinat lo cap sobre lo muscle de la abadessa, caygué; la qual cridà grans crits. Les monges que d'ella se eren partides tornaren tantost, e sí se esforçaven ab diverses maneres de arguments revocar los seus spirits qui se'n anaven. Vanament, emperò, se treballaven; la Güelfa, certes, en aquest cas era molt pus prop de morta que de viva. Emperò, com molt hagués estat, retornà un poch e, fet un sospir, totes les dones cridaren: —¡A, senyora, per Déus mercè, esforçats-vos un poch! ¡A senyor sant March, ajudats-li, que huy és lo vostre sant dia!—

Digitized by Google

Emperò, com molt fos la Güelfa treballada, axí de la dolor com del dejuni, adormí's un poch. No hach gayre dormit que ella viu en sompni dues raboses qui davant molta gent volien matar una dona nua, e que la gent stava tota sobre si, que no li ajudaven. Emperò, com la dona se tengués per morta, venien dos leons molt braus e forts, e senyaladament lo un, e feyen fugir les raboses, de què la dona era deliure, e li donaven les sues robes e la vestien. Ladonchs mossèn sant March aparexia a la dona, e li deya: —Hages bona sperança. Curial mantenia justícia e ha haüt lo millor de la batalla, e ja és fora de la plaça—. E axí la visió e lo somni se'n anaren.

La Güelfa, despertant, se esclarí un poch la sua cara, e dix que menjar volia. Ladonchs les monges ab la major cuyta del món li'n donaren, e li demanaren com se sentia. Respòs: —Molt millor que d'abans, e en ma fe crech que són guarida—. Estant en açò, lo marquès vench, car les monges havien tramès per ell, e trobà la sua sor que menjava, de què ell hach plaer molt gran, car amava-la molt. E l'abadessa dix: —Senyor, des que partís d'ací és cuy-

Digitized by Google

dada morir; emperò ara ja està bé, Déus mercè, e parlant de moltes coses—. E lo marquès tornà a dir: —A la ora d'ara ja és feta la batalla dels cavallers—. La Güelfa no respòs ne dix cosa alguna.

E lo marquès replicà: —Certes, yo voldria que·m costàs una gran joya, e que yo en aquest punt sabés com és stada finada aquesta batalla, car en ma fe gran dubte·m fa, car yo he entès que los altres són cavallers forts e molt valents; e bé que Curial sia assats e molt valent e forts, emperò no s'és vist tantes vegades en liça com los altres—. L'abadessa, qui callar no podia, dix: —Senyor, yo he oyt dir que Curial porta en les sues armes un leó; ara sapiats que, aquesta nit passada, yo somií que dos leons mataven dues raboses, e, en ma fe, recordant aquest somni he pensat que Curial e son companyó són los leons e los altres les raboses qui demànan barateria, e axí que són vençuts, e no·n espereu altra nova.—

La Güelfa, girant lo cap vers la abadessa, viu que lo somni concordava ab lo que ella havia fet, e tengué's per dit en tot cas que Curial ere vencedor. E dix: —Senyor germà, tants

Digitized by Google

són vuy los hòmens qui, per enveja e en altra manera, lleven infàmies a les dones, que no·ls poria hom comptar; e si aquests injustament acusaven aquella senyora, no·n sperets sinó bona nova, car Déus és just e no permet que longament stiga la verga del pecador sobre la sort del just, per ço que lo just no stena les mans a coses il·lícites. E axí, lexats-los estar; voldria yo ésser ben guarida, e si·s vol vencessen los leons del somni de la abadessa—. Replicà la abadessa: —Ara yo·us jur per Déu que los leons han vençut certament—. Respòs la Güelfa: —Perquè ho voldríets, e en ma fe yo crech que no ha degú ací que no volgués per amor de Curial, emperò molt més per amor de la duquessa, que, si en altra manera venia lo fet, seria cremada—. —Per Déu —dix l'abadessa— ella no serà cremada en aquest cas, que los leons han vençut—. A la porfídia de la qual, la Güelfa ris un poch, e sí·s feren totes les altres. E, com molt haguessen parlat, lo marquès s'ich partí e al seu palau se'n anà.

La Güelfa era algun poch confortada, e dix a la abadessa: —En ma fe, plaer he haüt de

Digitized by Google

vostre somni, car també he somniat aquest poch que he dormit axò mateix—, ajustant a açò tot lo fet de la dona nua, la qual pensava que fos la duquessa acusada; e aprés li dix ço que sant March li havia dit. Per què l'abadessa dix: —Sus, senyora, levats del lit, e véngan totes les monges e façam processió e cantem *Te Deum laudamus*, que Curial tot és nostre e és stat vencedor certament, e mossèn sant March, qui és leó, li ha ajudat. Per què la Güelfa se llevà tantost e, axí com si mal degú no hagués, anà tan leugerament que no havia obs que la tenguessen. E, feta processió e gràcies a nostre senyor Déu, tornà cascuna a son loch.

Moria la Güelfa de desig de parlar de Curial, e axí, fetes desar les altres monges e ella ab la abadessa romasa sola, començà entrar en les noves. E jatsia ella sabés molt, no sabé tant, emperò, que pogués cobrir l'amor que portava a Curial; en tant, que l'abadessa conegué que gran affecció li havia. E sí dix: —Senyora, yo·us prech per aquell Déu que·us pot trametre bon novell de les coses que més amats en aquest món, que·m digats veritat

Digitized by Google

d'una cosa que·us demanaré—. La Güelfa respòs que li plahia. Ab tant, l'abadessa dix: —Senyora, per totes vostres paraules, he conegut vós ésser algun poch enamorada de Curial; per què·us torn a suplicar que·m digats si és ver.—

La Güelfa respòs: —Abadessa, amiga mia, yo a vós no cobriria ne pusch cobrir cosa alguna que a altra persona hagués a descobrir, e sí parlaré ab vós ubertament; e siats certa que no·m fall conexença, que si yo no sé ne pusch cobrir les mies passions, mal les cobrirets vós o altre a qui yo ho recomanàs, sabent que no·us hi va tant. Emperò, lo desig que he de parlar d'aquest fet, e la avinentesa que he de vós, me força que yo·us diga ço que si seny hagués deguera celar; però aquesta pena haurets de mi, si les paraules que yo·us diré vos ixen de la boca: que la lengua ab què haurets parlat vós faré arrancar. E d'aquí avant vos responch que yo no sé què és amor, ne may no·l viu, que·m recort, ne sé qui és; bé he oyt dir que amor és alguna cosa, emperò yo no veig que sia res, sinó furor encesa e passió agradable. És ver que yo vull bé a Curial, e si

Digitized by Google

açò vol dir amor, amor sia, car yo no ho sé, sinó tant que he plaer d'oyr bé d'ell, e desig que fos lo millor e major del món, e voldria que estigués prop mi e de mi nulls temps se partís. Ara sabets tot mon fet—. L'abadessa replicà: —Senyora, si bé les monges estan apartades, emperò alguna volta són requestes per alguns hòmens que han pochs negocis, e yo en mon jovent he hoyda aquesta liçó més de quatre vegades. És cert que amor no és sinó una gran e ampla affecció que hom ha a la cosa que li plau, la qual engendra desig de complaure'l en totes coses, e aquesta amor dura mentre la persona o la cosa li plau, car despuys no·y ha gens d'amor. Emperò dich-vos que havets molt errat en tenir-m'o tant temps secret, car gran aleujament és de la pena haver a qui diga hom les sues passions.—

E d'aquí avant abdues comunicaven tots los fets, e legien les letres totes que·n havia haüdes, e d'als no parlaven; e eren ja tan amigues que l'abadessa sens alguna reverència li parlava. Axí stigueren alguns dies, fins que Déus volgué que la Güelfa hach letra de Melchior, com la batalla era stada feta, recom-

Digitized by Google

tant-li per menut totes les coses segons les havia sabudes, de què la Güelfa e l'abadessa hagueren plaer molt gran, emperò callaren.

No passaren gayre dies, que un gentil home, lo qual lo marquès tenia en companyia de Curial, e lo qual havia vistes totes les coses fins al donatiu que l'emperador li féu, vench e recomptà al marquès tots los fets com eren passats, del dia que eren partits de Monferrat fins al jorn que ell partí de Curial; de què lo marquès s'alegrà molt. E de fet se'n anà al monastir, e trobà la Güelfa ja guarida e en bon punt, e l'Andrea, sa muller, que ab ella stava. E tantost lo marquès féu recomtar al gentil home tots los fets per menut, segons havets oyt atràs, de què la Güelfa hach molt gran alegria, mas no·n feya menció. Mas certes l'abadessa no sabia regir lo seu goig, ans lo mostrava tan fort, que açò era maravella.

Recomtat havia ja lo gentil home tots los fets, mas com recomtàs la oferta que·l duch de Baviera havia feta a Curial de la sua filla e de la sua terra, tothom ne fonch maravellat e estech quasi entre si mateix. Mas, certes, la Güelfa no ho pres en festa, ans mirà la abades-

Digitized by Google

sa en la cara e fonch prop de perdre la color. Mas la abadessa cuytà, dient: —E ell, què respòs? Acceptà-la?—. Respòs lo gentil home: —No en aquell cas; car en aquest punt plegà Melchior de Pando, e·s presentà davant ell e li donà una letra. E Curial, prenent la letra, no respòs al duch—. E d'aquí avant continuà ço que lo duch havia dit, e axí mateix tot ço que era stat fet fins al altre jorn que·l emperador li hach tramès lo donatiu; de què tots hagueren plaer molt gran e speraven saber per altres missatgers los altres fets que·s seguiren. E axí parlant molt d'aquest fet, lo marquès e sa muller se'n anaren a sopar, tots temps parlant de Curial, car no se'n podien fartar.

Mas com la abadessa e la Güelfa romanguessen, fetes les altres apartar, la Güelfa començà a dir: —A, mare mia, morta són! Certes, yo no veuré lo jorn següent. A, mal home! E per a qui t'e yo fet? Certes, Laquesis no m'avia merescut que yo fes aquest cavaller per a què ella·l se'n portàs. A, vida! ¿E per què estàs pus ab mi? Desempara'm, yo te'n prech, e no oja yo la altra dolor que esper aprés de aquesta que huy he oyda. ¡A, Laquesis, germa-

Digitized by Google

na mia! ¿E per què·t altist de ço del meu, e de tan luny m'as robada la mia vida? Yo, desaventurada, tramís socors a la tua sor, la qual sperava ésser cremada, e tu per guardó has morta a mi. ¡Ay, que per fer bé tots temps haguí mal! Ay, Cloto! ¿E per què no·m tornes ço que·t he prestat, ço és, lo meu Curial? No tenia pus preciós joyell que·t trametés. Aquest ha valgut a tu contra·l foch que·t haguera cremada e tu has-lo·m furtat e donat a la tua sor. Bon mercat li has fet de ço que no·t costava res. A, Medea noble e valerosa! Ara·t vull bé, que·t sabist toldre davant la falsa Creusa, sabent encendre lo foch que la cremà; mas yo per apagar lo foch d'altri e encès lo meu, en lo qual morré certament. Mas ¿per què desige yo mal per a Laquesis? ¿Qual és la donzella que sentiment hage que de Curial no·s altàs, veent-lo en lo punt que yo·l he mès?—

Deya la Güelfa aquestes paraules plorant tots temps, de què l'abadessa, sobrada de compassió, tota se planyia. E dix a la Güelfa: —Senyora, no llamentets axí, car, segons que yo entenguí, lo duch és ver que li proferí la sua filla, mas Curial no la volgué acceptar—.

Digitized by Google

—Mare mia—dix la Güelfa—, ¿e pensats vós que Laquesis no hage hulls, e no veja en Curial ço que yo hi he vist? E, més avant, d'altra part, ¿qual orat seria que tan noble e tan avantajós partit rebujàs com haver Laquesis per muller, la qual ab si aporta tot lo ducat de son pare? Ay, mesquina yo! — replicà la Güelfa—. ¡E hagués-li Laquesis fet lo principi que yo li he fet, e fos seu!—. L'abadessa li dix: —Senyora, en ma fe yo no pusch creure per partit del món, que Curial done loch a tal cosa; e més, que, posat que Curial sia bon cavaller, al duch no fallirà qui li diga que Curial no és per a fer matrimoni ab sa filla, e yo no crech que sia ver que la·y donen. E axí, confortats-vos, que tost ne sabrem altre nova; e, cas que veritat fos, ço que no pot ésser, pensats que Curial haurà a memòria los beneficis que de vós ha reebuts, e no regnarà en ell tanta ingratitut. E axí, senyora, sopem, que en ma fe jur que no·y ha res de veritat.—

La Güelfa malament se mès a la taula, e pijor sopà, tots temps pensant ço que poria ésser.

Digitized by Google

[Retorn de Melcior de Pando]

Com hagueren sopat, l'abadessa féu entrar totes les monges en un verger molt delitable, e, present la Güelfa, les féu jugar a moltes maneres de jochs. Emperò la Güelfa no·y advertia, ans pensava tan stretament en Curial, que no sabia si era nuyt o jorn. Per què, com l'abadessa entengués que covinentment hi eren stades, levant-se dempeus, ab la Güelfa se'n anaren, e cascuna a son trast se mès, segons havien acostumat. Emperò la Güelfa no feya sinó pensar, ne féu fins que en altra manera lo seu pensament en millor se convertí.

No passaren gayre dies que altres missatges vengueren, uns aprés d'altres, per los quals la Güelfa sabé que lo matrimoni no s'era fet, mas tothom pronusticava que·s faria, atesa la festa que lo duch de Baviera feya a Curial; e hach-n'i alguns que digueren com Curial tenia lo llit de Laquesis en la sua posada, e en aquell dormia, e que de la sua roba s'avia fet jupons; de què la Güelfa sentí dolor

Digitized by Google

molt gran. E jatsia hagués desig de morir, emperò tota via sperava veure'l, si cas era que vengués, e donar-li entendre que·s curava fort poch d'ell.

E mentre aquestes coses axí transpassaven, Melchior de Pando, qui havia lexat Curial en lo camí, atengué. Lo qual, aprés que hach feta reverència al marquès, anà a la Güelfa, la qual li féu molt gran festa, e sí·l interrogà de moltes coses, a les quals Melchior respòs. Mas, certes, no li romàs per oblit que no li demanàs de Laquesis, e Melchior dix com era una donzella molt bella e graciosa molt. E la Güelfa replicà: —Sposada és ab Curial?—. Melchior respòs que no, emperò que bé era veritat que son pare la·y havia proferta, mas Curial nulls temps havia deliberat acceptar-la, ne hom del món se tenia per dit que la·y donassen, car molts grans senyors se treballaven en discordar aquest fet, ne despuys nulls temps se'n havia parlat. A ço que deya de les festes que li feyan, respòs que era veritat, e que hom del món qui vist no ho hagués no ho poria creure, e aquell qui ho havia vist tampoch ho poria bonament explicar; e en açò ells havien usat dis-

Digitized by Google

cretament, atesa la honor que·ls havia feta, e, si axí no ho haguessen fet, hagueren molt errat, e certes no·l podien tant festejar com ell los havia merescut.— E digau, senyora: ¿e en tant petit treball e perill se viu Curial com combaté a Parrot de Sant Laydier, cavaller de vint-e-cinch anys, tan gran com un jagant, fort e rebust pus que altre que fos en tot l'imperi, brau e ardit més que un leó, en tant que en la plaça on ell era tothom li feya loch e degú no·s gosava pendre ab ell, atès que ja n'avia morts tres en lliça a ultrança, que tan poca festa feya ell de un cavaller per a combatre, com vos faríets d'aquexa nanya? E més, que hach a vençre e derrocar dues vegades a Othó de Cribaut, cavaller molt valent, qui ja tenia a Jacob de Cleves en terra per ociure'l. ¿E qual Lançalot ne qual Tristany feren jamés tal fet? Açò miracles són, que no són obres de home mortal ne humanal.—

Reposà algun poch la Güelfa, mas, certes, no era contenta dels jupons que vestia. —Ara —dix la Güelfa— yo·m pens que ell no trigarà de venir, si donchs no és que Laquesis ab los seus llaços lo prenga altra volta e·l faça

Digitized by Google

tornar del camí. E digats, Melchior: ¿era ja molt luny de Laquesis?—. —Senyora — respòs Melchior—, lo cors era luny d'ella més de huytanta legües, mas lo cor nulls temps s'i acostà ab tornes de mil legües—. —Tot serà vist— respòs la Güelfa.

En aquesta manera que oyda havets se treballava la Güelfa, sens que no podia trobar repòs en cosa alguna, com Melchior de Pando scriví a Curial, pregant-lo que no vestís los jupons de la roba de Laquesis, ne dormís en lo llit que ella li havia donat; sinó, que fos cert que la Güelfa hi trobaria tant enuig que seria molt. Per què Curial tantost donà los jupons, e axí per ses jornades vench en Monferrat.

Lo marquès, qui sabé que Curial venia, féu parar tendes e paballons fora la ciutat, en una gran praderia, e aquí féu bastir un torneig maravellós, lo qual ja dies havia que feya aparellar, en lo qual personalment ell devia entrar. E com fonch lo dia de la venguda de Curial, fetes venir l'Andrea e la Güelfa e altres moltes nobles senyores, e muntades en lotges covinentment altes, Curial atès, lo qual, reebut per lo marquès e per altres senyors molt assats

Digitized by Google

notablement, alt en les loges entre la Güelfa e l'Andrea fonch collocat, de les quals graciosament fonch reebut e molt alegrament festejat.

[Curial a Montferrat]

Era lo marquès bell cavaller assats e molt valent de la persona, e trobant-se molt delitós e en bon punt, cuydant parlar secret, assajà de dir paraules no tan discretes com de tal senyor en tal jorn e en tal loch se pertanyien, ço és: —Yo voldria que Curial fos de la altra part, car yo jur per la senyora que yo am, que yo li faria conèxer de mon cors contra·l seu, en aquest torneig, que ell no és amorós de tan bella senyora com yo, ne li és tan leal com yo són a la mia—. E axí, tocant les trompetes ab molt gran brogit, se mès al torneig ab uns paraments de seda tots brodats de fulles de malves, e tal mateix l'estandart.

De la altra part vench un cavaller napoletà, apellat Boca de Far, molt ben muntat e ricament aparellat e ab notable companyia, lo

Digitized by Google

qual era vengut al torneig més per amor de la Güelfa que de la festa, cuydant-la haver per muller, tractant los dos ancians. E axí abdues les parts són en lo camp.

E lo marquès brocà lo cavall dels sperons, e, tenint una lança grossa e molt forts en la mà, ferí lo primer qui davant li vengué tan poderosament que del cavall lo abaté, e axí féu de dos altres aprés. Mas, puys que hach rompuda la lança, mès mans per la spasa, e començà a ferir a destre e a sinestre tan vigorosament que per totes les parts on anava li feyen loch.

Curial, qui·l mirava e nulls temps los ulls partia d'ell, dix tan alt que tots los d'entorn ho pogueren oyr: —Certes lo marquès és molt valerós cavaller, mas ço que ara fa, més sab a mortal batalla que a torneig—. Ladonchs s'acostà a Curial un gentil home e li dix les paraules que lo marquès havia dites d'ell en la ora que volia entrar al torneig; de què Curial, encès de ira, tot se cambià, e no respòs per no barrejar sos fets; mas pensà que lo marquès, si tot lo festejava, lo devia haver per odiós segons ço qu'avia dit.

Digitized by Google

Ladonchs lo marquès, venint vers les loges faent moltes maravelles de sa persona, ab la spasa feria tan fort que per qualsevol loch que ell passava trobava camí ubert. E, com s'acostàs vers aquella part on Curial era, dix: —Curial, nosaltres, qui no som stats en Alamanya, no sabem fer armes ne sabem ferir de lança ne de spasa; e axí, prestats paciència si no ho fem tan bé com vós e los altres qui més ho havets usat.—

·En aquest mateix punt Boca de Far, ab lo seu cavall apellat Saladí, lo qual era lo pus sobrer, pus fort e millor que altre algú que fos en lo torneig, com hagués cercat lo marquès longament per lo torneig e no·l hagués encara trobat, vench a les loges e viu que, lexat lo parlament, ab una lança en la mà brocava lo cavall per ferir un cavaller. Mas Boca de Far, metent-se en mig, encontrà lo marquès axí asprament per mig l'escut que·l tragué de la sella, e·l llançà del cavall tan luny com la lança havia de lonch, veent açò l'Andrea, sa muller, e la Güelfa, sa sor, e Curial, e tota la gent de les loges e molts altres. De què·s mès tan gran crit e tanta remor en

Digitized by Google

les loges que açò fonch una gran meravella.

Lo marquès, ab molt molt gran afany, ajudat dels seus muntà a cavall, e, mesclant-se per lo torneig, pres una molt grossa lança, e tant cercà amunt e avall que ell trobà Boca de Far, qui ab gran afany se defenia dels cavallers de casa del marquès qui·l volien apresonar. Mas lo marquès, encès de rabiosa ira, vench e ferí'l de la lança per mig l'escut, emperò de la sella no·l mudà, ans volà la lança tota en peces. Boca de Far, qui conegué lo marquès, ferint dels sperons s'acostà a ell, e en mig dels seus li donà tan gran colp de la spasa pel cap, que lo marquès, enbroncant-se, tot abraçant lo coll cuydà caure del cavall.

Ladonchs vénen altres en ajuda de Boca de Far, e fan-se fer loch ab les spases, e aferren lo marquès; e, certes, portat lo se'n hagueren si no fos un cavaller cathalà, lo qual era molt forts de la persona, e, cavalcant un cavall forts e molt valent, vench vers aquella part e ahurtà Boca de Far de pits de cavall, axí fort, que abdosos anaren a terra en un munt. Mas, levant-se primerament lo català, alargà la mà, e dix: —Sus, Boca de Far—. E tantost Boca de

Digitized by Google

Far, ajudat per son adversari, isqué de davall lo cavall seu, qui de sus li jaya. Mas, com Boca de Far se viu deliure e volgués muntar a cavall, lo cathalà dix: —Cavaller, lexau lo fill de la egua, car certes no serà pus vostre—. E si bé li havia ajudat, ladonchs lo ferí de la spasa tan vigorosament, que Boca de Far se tengué molt per carregat; emperò sí començà a combatre contra ell ab gran esforç.

E, mentre aquests dos en açò stàvan, lo marquès no curà de la batalla, mas pres lo cavall de Boca de Far per les regnes e venchse'n a les lotges e presentà'l a Curial; lo qual Curial pres e·n féu molt gran festa, e conegueren que era lo cavall d'aquell qui·l havia enderrocat. Gran peça havia durat lo torneig, e la malenconia crexia de cascuna part, quant Curial pregà lo marquès que·l fes cessar e aquell jorn no s'i fes pus. Per què lo marquès tantost manà les trompetes sonar a retraure, e tothom s'apartà; mas lo cathalà e Boca de Far tots temps feyen armes e degú no·s volia moure de son loch. Ladonchs lo marquès manà que los standarts tornasssen a rere, e axí alguns cava-

Digitized by Google

llers se meteren entre aquells dos e ab molt gran treball los partiren.

[Boca de Far desafia Curial]

Partit adonchs lo torneig, lo marquès se'n muntà en les lotges, e aquí les dones e Curial lo desarmaren. Lo marquès féu venir a Boca de Far, e féu-li grandíssima honor, dient que era lo millor cavaller qui en lo tornejament fos estat e lo qui més havia fet de son cors. Dix Boca de Far: —Marquès, açò poguérets vós dir si yo me'n hagués menat vostre cavall, axí com vós vos en menàs lo meu—. Ladonchs lo marquès ris e abraçà'l e festejà'l molt. Ab tant, lo gran sopar fonch aparellat e tothom vench a seure.

Mas Curial, sobrat de ira, mirava envers totes parts, e demanà per un cavaller qui havia aportat en lo torneig un escut vert ab una barra d'or qui·l travessava; e fonch-li mostrat. E tantost ell lo·y acostà, e li demanà son nom e de quina terra era. E ell respòs haver nom Dalmau d'Oluge e ésser de Cathalunya. Curial

Digitized by Google

li féu molt gran festa, axí com aquell qui havia vistes moltes belles coses per ell fetes en lo torneig, e senyaladament l'ahurt que havia fet a Boca de Far, e com, mogut de gran cortesia, lo ajudà a llevar, e puys lo combaté molt valerosament; e dins son cor se tengué per dit aquest ésser lo millor e pus valent cavaller que en lo torneig fos estat. Per què, apartat lo marquès a una part, lo pregà que li fes gran festa, car bé s'i merexia, e per temps li porie profitar. Lo marquès ho féu axí; per què, acostant-se lo cavaller català, lo festejà molt.

Ab tant, segueren a sopar; e, ordonant lo marquès, segué Curial en mig de la Güelfa e de l'Andrea, e prop l'Andrea lo cathalà, e Boca de Far prop la Güelfa, e lo marquès davant en una cadira; tots los altres segueren ordonadament.

E servia de mestre d'ostal una noble donzella apellada Arta, la bellesa en aquell temps de la qual ere tenguda en gran stima; e acompanyada de molts cavallers e gentils dones se feya conèxer en la sala. Emperò lo servir que ella feya ere majorment mirar Curial, la bellesa del qual resplandia sobre tots e to-

Digitized by Google

tes quants e quantes en la sala eren; mas l'Arta, no sabent cobrir ço que en lo cor li ere caygut, no partia los ulls d'aquells de Curial; de què la Güelfa, quasi ab malenconia o gelosia, dix: —Arta, yo no·m pensava que·y hagués altres ferits sinó los del torneig; mas ara veig lo contrari, e crech que n'i haurà d'apresonats—. Arta callà.

Lo sopar fonch acabat e les taules levades, quant l'Arta vench ab un bacinet d'armes molt bell, e de part del marquès lo donà a Boca de Far, axí com al pus valent e millor cavaller del torneig; de què lo cathalà se torbà tot, e dix: —Mala·y són venguts los strangers no coneguts—. Curial, oynt áçò, veent que lo marquès no judgava lo pris rahonablement, a sos vijares, e d'altra part hach vist que Boca de Far nulls temps partia los ulls de la Güelfa, e li deya alguns mots per los quals tothom havia conexença que·n era namorat, tramès cuytadament per una espasa sua, la qual li havia donada lo duch d'Ostalriche, lo guarniment de la qual no·s fóra stimat leugerament; e, donant-la al cavaller cathalà, li dix: —Tenits aquesta spasa, axí com aquell qui mills e pus fort n'avets

Digitized by Google

ferit que cavaller que yo hage vist vuy en lo torneig—. Boca de Far, mogut d'enveja, dix: —Per ma fe, yo·m tench per dit que lo cavaller hage ben ferit de la sua spasa, emperò d'altres n'i ha qui han fet tant com ell, segons lo meu parer.—

Lo marquès manà que degú no parlàs pus. Per què lo cathalà, ab gran enuig, sostengué aquell manament del marquès per una gran stona, dins la qual se parlà de moltes altres coses. Mas lo cathalà, qui no havia oblidades les paraules que Boca de Far havia dites a Curial, dix: —Cavaller, ni cobdícia de vostre bacinet, ni cobdícia de furtar-vos aquella poca honor que huy cuydat haver guanyada me fa parlar, e sí fa vostre gran ergull, lo qual yo no poria soferir; e per ço·us dich que lo marquès no ha judgat dret en donar a vós lo bacinet per via de pris, car altres hi ha que·l han mills que vós merescut. E jatsia que en aquest cas yo no faça menció de mi, com sie cavaller de pobre fet, emperò tota via seria prest, com vós ho deliberàssets, tornar en la plaça e fer-vos conèxer, per batalla de mon cors contra·l vostre, que vós no

Digitized by Google

merexets lo pris que·us és estat atorgat.—

Boca de Far era gran senyor, e era vengut molt ben acompanyat al torneig, e s'i era namorat de la Güelfa, si bé ella no·y volia girar los ulls, e tench-se a gran càrrech que devant ella aquell pobre cavaller li digués tals paraules. E respòs: —Amich, yo ara no he desig de combatre, majorment per tal cas com aquest, sabent cert que lo marquès m'a donat lo pris més per sa gràcia que per mos mèrits, car sens tot dubte ell lo mereix mills que yo; mas, com a ell no parega cosa honesta pronunciar ell ésser lo millor, ha-ho volgut carregar a mi, de què m'o tench més a vergonya que a honor—. Replicà lo cathalà: —Ne encara lo marquès és estat lo millor cavaller aquesta jornada, ne lo pris se pertanyeria a ell—. Boca de Far, oynt açò, estech tot entre si per una stona, però respòs: —Cavaller, ja·us he dit que yo a present no he volentat de combatre, emperò si vós volets mantenir ço que dit havets, yo·us donaré de mon ostal un cavaller qui·us combatrà sobre aquest cas—. Respòs lo cathalà: —E yo donaré a aqueix cavaller altre cavaller de mon linatge, de mon

Digitized by Google

nom e de mes armes, quiací és, e yo combatré a vós tota ora, car l'altre que·m proferits no·m és de res offès.—

Lo marquès conech certament lo cathalà ésser cavaller de gran esforç, e desplahia-li perquè·s egualava ab Boca de Far; e dix. —Cavaller, yo no·us sé grat de ço que diets, car vos esforçats a abatre un dels cavallers qui m'an més honrat en aquesta plaça—. Lo cathalà, ab gran malenconia, respòs: —Marquès, ell no·us ha honrat, mas vós havets honrat a ell, qui fes loch a la sua lança davant aquesta loja e aprés vos humiliàs a la sua spasa, e per ventura l'aguérats més honrat si yo no m'i fos contraposat, qui responguí per vós mills que vós no fets ara per mi, e encara ara l'onrats; e veig que Déus no·us fartaria de honrar aquells qui us desonren.—

Curial se mès en les noves, e dix: —Senyor, plàci·us que bast ço que s'és dit finsací, car aquest cavaller altres honors mereix que vós no li procurats—. Boca de Far, qui oy parlar Curial, sabent que abdosos volian tirar a una palatera, dix: —Curial, digats vós ço que aqueix cavaller diu, que yo·us respon-

Digitized by Google

dré—. Curial respòs: —Boca de Far, yo no dich res del marquès, mas tant com toca a vós, dich que a mon juyhí lo cavaller cathalà és stat huy millor cavaller que vós, e més ha fet que vós de gran res e mills mereix lo pris—. Boca de Far respòs que mentia per la gola, e que ell e un companyó seu combatria a ell e al cathalà sobre aquest cas. Curial, qui oy açò, respòs: —Boca de Far, yo dich veritat e vós havets mentit, e mentits ara, e mentirets tantes vegades com ho tornarets a dir; e só content combatre·us sobre aquest cas mon cors contra·l vostre. E si a aquest cavaller cathalà qui ací és serà plasent combatre contra vostre companyó, plaer n'auré; sinó, yo·m ofir trobar altra companyia—. Lo cathalà, qui açò oy, tot escalfat e quasi mullat de suor, se féu avant e dix: —Boca de Far, massa havets parlat, e ara veurem si serets home per mantenir ço que dit havets, car yo li faré companyia tant com ànima tindré en lo cors—. E axí fonch per tots confermat.

Lo marquès hach de açò molt gran desplaer, e començà a tractar concòrdia entre ells; mas lo cathalà se mostrà tan brau e tan

aspre que no·s en dir. E dix al marquès: —Marquès, ¿vós cuydats treballar en concordar-nos?—. Dix lo marquès: —Hoch—. —Ans fets lo contrari —dix lo català—, car nosaltres concordes som, e vós nos volets discordar. Lexats-nos, que yo vot a Déu altre partit no pendre sinó de la batalla.—

De la part de Boca de Far se feren avant dos cavallers, e digueren al cathalà que on era lo cavaller de son linage que havia dit, car ells voldrien haver part de la honor de Boca de Far. E tantost se mostraren dos altres cavallers cathalans, lo un apellat Roger d'Oluge, l'altre Ponç d'Orcau, e digueren que en nom de Déu e de monsenyor sant Jordi, ells volien ésser en aquella batalla contra ells dos. E axí se donaren la fe uns a altres, en manera que foren quatre per quatre.

Boca de Far suplicà lo marquès que·ls tengués la plaça, e, jatsia lo marquès se'n escusàs molt, emperò finalment los ho otorgà, pensant que entretant tractaria entre ells que lo debat se llevàs sens batalla; e assignà'ls, de volentat de les parts, per a la batalla, lo dia de sant Johan, qui era molt prop. Dins los quals

Digitized by Google

pochs dies lo marquès se treballà molt en toldre la qüestió, emperò nulls temps hi pogué donar recapte, ans tota via s'aparellava cascú lo mills que podia per a aquella jornada. Boca de Far dix al marquès: —Marquès, vejats com havets pres càrrech de tenir-nos la plaça, car ma intenció és tots temps venir-ne a fi. E si vós no la lexats venir a fi, pensats que yo faré anar los cavallers en altra part, e davant tal judge que la batalla passarà fins a ultrança—. Lo marquès dix que sí faria, puys que veya axí ho havien per acordat.

Moltes foren les noves e la festa fonch tota torbada; com lo marquès, ja vista la sua concòrdia e que als no·y podia fer, los requirí dient si havien a combatre a cavall o a peu. Boca de Far respòs que a cavall, car cavaller era e no volia ésser peó; als altres plagué, car los venia bé sol que la batalla se fes. E, concordats de les armes assí defensives com ofensives, lo marquès pres Curial e, devallant de les loges, fins a la sua posada l'acompanyà. E aprés al seu palau se'n anà, e la Güelfa se'n tornà al monastir, cuydant haver millor avi

nentesa de parlar ab Curial; per què tothom se'n anà a reposar.

Lo marquès aquella nit féu metre guardes al monastir, per veure Curial si iria parlar ab la Güelfa; però aquella nit Curial no·s mogué de la sua posada, ans estech segur.

E, com vench per lo matí, levant-se, anà al marquès, e ensems anaren a missa al dit monastir, on trobaren ja Boca de Far, qui havia oyda missa e bascava per veure la Güelfa; la qual, com sabés que lo marquès hi era e fos per ell demanada, nulls temps volgué exir de la cambra, per ço que Boca de Far no hagués plaer de veure-la.

[Gelosia de Curial]

Curial, sabent Boca de Far ésser amorós de la Güelfa, devench molt gelós, e, encès de rabiosa ira, l'aguera mort en qualsevol partit, sinó pensant que dins breus dies la batalla se devia fer e aquella toldria la qüestió car lo un d'ells hi morria, e d'aquí avant la Güelfa romandria per a l'altre, si ella ho volgués.

Digitized by Google

Venint la ora del dinar, lo marquès convidà Curial e·l se'n menà al seu palau, e li féu assats honor; no, emperò, tanta com li'n feyen los duchs e l'emperador. D'aquí avant ordonà que un jorn vengués al seu palau Boca de Far, altre Curial; e axí partiren lo temps. Lo marquès, demanant-ho Boca de Far, se'n anà al monastir e, mig forçada, se'n menà la Güelfa al seu palau, dient que mentre aquells strangers hi eren ell volia que allí stigués per festejar-los.

Mentretant los dos ancians se meteren a tractar matrimoni de la Güelfa ab Boca de Far, de què lo marquès hach molt gran plaer, e·n parlà ab ella; mes la Güelfa, axí com aquella qui era molt sàvia senyora e amava Curial sens tota mesura, no obstant que havie plaer de veure Boca de Far, qui era molt bell e bon cavaller, de molt gran linage e maravellosament heretat, e tan ben parlant que no havia esmena, axí que tothom havia plaer de estar-li de prop, respòs a son germà: —Senyor, ver és que yo a present no he desig de marit, ne he deliberat pendre aqueix ne altre; e, com ho hagués a cor, pensar devets que yo·m guardaria

Digitized by Google

bé de pendre per marit hom qui stiga en perill de batalla mortal, axí com Boca de Far és, car no·m sé quina fi haurà la batalla, ni·m vull veure altra vegada en la dolor que·m só vista de perdre marit, ę yo·l me veja matar devant, sens que no li pusca socórrer. No sinó que són purgues e restaurants aquells que ab lances e ab spases se donen. Clam-vos mercè que·us en vullats callar, car, si tot és bon cavaller Boca de Far, massa ha a fer al present. –

Loà lo marquès aquesta resposta e dix als ancians ço que la Güelfa li havia respost, que lexàs passar la batalla e aprés ne parlarien. Tornaren los ancians aquesta resposta a Boca de Far, de què ell fonch molt content. E sí·s mès en gran punt per venir a la batalla.

D'altre part, Curial, qui totes les coses sentia, moria de gelosia e d'enveja: una, perquè·s tenia per dit que la Güelfa amàs Boca de Far; altra, perquè lo marquès lo tenia en més stima que a ell e li feya major festa, e semblantment per què ell no podia parlar ab la Güelfa, de què tot en tot dins si mateix se consumava.

La Güelfa, que no havia menys enveja a Laquesis, tramès a dir a Curial que li donàs lo

Digitized by Google

lit e los paraments de Laquesis, axí com los li havia donats, car ella·ls volia per a si, e semblantment li trametés les robes e altres joyells que donats li havien en Alemanya, los quals eren molts, ultra los nomenats; per què Curial ho féu, e per Melchior de Pando lo·y tramès tot. E tantost que ho hach vist, retengué totes les coses; emperò volgué provar Curial e ferli un enuig axí gran e pijor que Curial no li havia fet a ella sobre lo fet de Laquesis. Per què tantost, secretament, mès mans a fer una tenda d'aquells paraments de cortines, e tramès·la a Boca de Far, pregant-lo que açò tengués secret fins al jorn de la batalla, que la metés dins la liça on ell stigués.

Curial moria perquè no podia parlar ab la Güelfa, la qual jatsia fos molt guardada, encara hi podia donar loch si·s volgués. E com viu que parlar no li podia, trametia letres per Melchior, mas ella nulls temps davant Melchior les volia legir ne·y feya cara alguna, de què Melchior creegué certament lo fet de Curial ésser tot barrejat. Mas tantost que Melchior hich ere partit, la Güelfa legia les letres una e moltes vegades, e les besava e les festejava tant que

Digitized by Google

més no podia, e ab la abadessa, que en companyia tenia, passava temps parlant tota via de Curial, car altre bé ne altre repòs no havia ne podia haver sinó parlar d'ell e mirar totes les joyes que d'ell tenia. E bé que la abadessa li consellàs que no·s captengués tan cruament vers Curial, tota via deya ella: —Certes, abans faré pijor, car lo dia que Boca de Far vindrà a cort, yo exiré e li faré festa; e lo jorn que lo desconexent hi vendrà, no exiré ne·n faré menció, e yo faré a ell tant enuig de Boca de Far, com ell ha fet a mi de Laquesis.—

E axí ho féu d'aquí avant; de què Curial devench tan trist, que tothom se tenia per dit que havia pahor de la batalla, e ja·l tenien per mort. E lo contrari era de Boca de Far, car anava tan alegre que tothom se tenia per dit que seria vencedor.

[Curial i els cavallers catalans]

Los cathalans vengueren a Curial e digueren-li quinys paraments volia que fessen per al dia de la batalla e quines cotes d'armes.

Digitized by Google

Curial, qui stava tot desesperat e en res d'açò no pensava, dix: —Senyors cavallers, yo tench lo cor en altra part, e per res no poria a present pensar en axò; e axí prech-vos que vosaltres ho façats, car yo·n seré content—. E dix a Melchior que·ls donàs argent tant com ne haurien mester. Melchior respòs que li playa. Los cathalans digueren: —Curial, ací no ha mester molt argent, car la pompa no val res en tal fets; esforçats-vos bé a menar les mans, que aquelles vos han a honrar, e l'als tot és fum. E axí nosaltres havem per acordat, si a vós és vist e·us vendrà en plaer, fer paraments blanchs ab creus de sent Jordi, sots la invocació del qual és fundat l'orde de nostra cavalleria; e axí, vejats si·us plau: digats-ho ara—. E ell respòs que era content e volia anar en aquella matexa forma. E axí·s partiren d'ell, e feren fer los paraments e tot ço que mester havien per a aquell jorn. Emperò eren malcontents que Curial se era tant eclipsat, que ja·l reputàvan per mort.

Curial tramès a dir a la Güelfa que li trametés alguna cosa de les sues que aportàs lo dia de la batalla per amor d'ella. Ella respòs

Digitized by Google

que assats havia dels jupons de Laquesis e que allò li devia bastar; que no·s tengués per dit que ella no sabés tots los fets com eren passats, e axí que se'n flixàs al present, que quantres ella no li trametria res; de què Curial cuydà morir. E Melchior lo volia confortar, emperò no podia, pensant que la Güelfa de veritat fos irada contra ell.

Curial, qui viu açò, dix moltes vegades: —Més m'aguera valgut romandre en Alamanya—. Respòs Melchior: —Axí li'n pren a aquell qui no ha sinó un cor e·n vol fer moltes parts. Emperò no·us desconortets, car les dones són de aquesta condició: que volen haver dels hòmens que amen moltes proves; e si la Güelfa, sabent ço que vós havets fet, se vol venjar de vós, no·us en devets maravellar, mas siats ferm que açò no és res, que de pus amargosos calzes beuen los enamorats, e moltes vegades avé que tal cuyda ésser luny qu'és prop—. Confortà's algun poch Curial sabent que Melchior li deya veritat, mas replicà: —E no·n hauré una vista abans que entre en la liça? Certes, si jo no la veig no hauré honor, ans hi morré certament—. Melchior respòs: —Curial,

Digitized by Google

si la Güelfa no·us amàs, ella m'aguera manat que no·us donàs de ço del seu, ans m'a manat que ara·us dó ço que vullats molt pus copiosament que jamés; e axí hajats bon cor que la Güelfa vostra és en tot cas, mas yo conech que, volent-vos provar, vos fa dels despits que vós li havets fets, e no· me'n maravell, car bé lo·y havets merescut; e axí, Curial, prech-vos que us vullats confermar ab lo temps, car no sabria hom què és bé si no se mesclaven alguns enuigs, emperò pensats que no podets haver pijor temps del que huy havets, e no·s pot fer que no·s mude, e per ventura en millor, e tals canten que ploraran en breu, que axí van los fets del món—. Callà Curial e no respòs.

E tramès per los seus cathalans, e, poetant ab lo gest, mostrà alegria, fingint, si bé se'n havia poca. Los quals venguts, Curial los convidà e·ls féu gran festa, e pres una arpa e sonà maravellosament, axí com aquell qui·n ere gran maestre, e cantà tan dolçament que no semblava sinó veu angelical e dolçor de parays. Los cathalans hagueren plaer com lo veren alegrar. E fonch-los dit que·s metessen a la taula, car lo dinar era prest; e menjaren, e

Digitized by Google

Curial menjà mills que no havia fet en los dies passats. E, aprés que foren dinats, estat un poch, e feta coHació, se'n anaren a reposar.

Mas, aprés que hagueren algun poch reposat, Curial féu desplegar son arnès e armà's; e com los cathalans lo veren armat, sí·n hagueren molt gran plaer, e feren venir atressí lurs arnesos, e, armant-se, feren moltes proves; e, jatsia ells forts e molt aspres cavallers fossen a gran maravella, encara conegueren Curial no ésser menys fort que ells, e entr'ells lo tengueren en gran stima e hagueren per clar que mala hi era vengut Boca de Far.

Curial los requirí si havien mester diners que ho diguessen, qu'ell los en donaria prou. Dalmau d'Oluge respòs: —Cavaller, nosaltres no havem mester vostre argent, car per gràcia de Déu un rey tenim que·ns dóna manera que, sens pendre argent d'altri, podem cercar lo món. E crech que en nosaltres no ha tant de bé que gosem ne sapiam despendre ço que ell nos ha donat e dóna sens cessar tots jorns. Mes prech Déu que·m dó gràcia que en altre tal cas com aquest que tenim entre mans, en lo qual per créxer ma honor vos metets, vos

Digitized by Google

pusca yo socórrer e servir, car vós conexerets que a mi bastarà lo cor una e moltes vegades a fer per vós ço que vós ara fets per mi, e açò mentre ànima tindré en lo cors.—

Era aquest Dalmau d'Oluge home molt apressonat, e de grans espatles, e fort espès de tots los membres, e axí era tan fort, que sens tota falla lo cavaller qui ab ell combatia no·s devia tenir per segur; no era, emperò, en res gentil de la persona, mas sí havia lo cor tan alt que assats fóra estat per a un rey. Tal era l'altre cavaller d'Oluge. Mas Ponç d'Orcau era home noble de linage, prim e lonch de la persona, jove de pochs dies, los cabells roigs, e tan gentil que paria que fos fet a pinzell, molt temprat e forts, e tan ardit que no·s poria scriure, alegre, cantador, tot enamorat, e finalment benvolgut de quantes persones lo havien en privadesa.

Axí que aquests cathalans, confiants de lur virtut, anant per lo món feyan offici de combatre, e no·s podien fer grans fets d'armes que ells no s'i trobassen e no·n reportassen gran honor; e axí eren tenguts en gran preu en moltes províncies, en les quals, cer-

Digitized by Google

cant honor, que sens treball bonament no·s pot haver, eren estats.

[Congoixes de la Güelfa]

Molta congoxa passava la Güelfa, si bé·s feya lo felló, e havia molt gran desig de veure Curial, e ara deliberava trametre per ell, e sus-ara se'n penedia per venjar-se de ço que ell contra ella havia fet; e no sabia com se'n regís. Per què un dia, abans que la batalla se fes, tramès per Melchior, e dix-li: — Què fa aqueix mal home?—. —Senyora —respòs Melchior— apparella's per a la batalla—. —E quinys paraments ha fets? —dix la Güelfa. Respòs Melchior: —Blanchs ab creus de sant Jordi, tals com los altres companyons seus—. —Ara digats-li —dix la Güelfa— que no·s dó desplaer de ço que veurà, que yo he donats los paraments de Laquesis a Boca de Far, car los béns de ma enemiga vull que tenga mon enemich. E axí donats a ell aquesta manilla de brúfol e port-la lo dia de la batalla. E tornarets a cap d'un poch, que yo·us he mester.—

Digitized by Google

Melchior se'n anà a Curial e donà-li la manilla, de què ell fonch tan content com si hagués guanyat un realme, e parech-li ja haver vençut. Aprés li dix tot ço que la Güelfa li havia dit, e bé que hagués desplaer dels paraments de Laquesis, tanta era emperò la alegria que en lo cor li era cayguda per rahó d'aquella manilla, que tot l'als tenia en no-res. E axí dix a Melchior: —Tornats a la senyora, puys que ella vos o ha manat—. E axí ho féu.

La Güelfa, tantost que Melchior li girà la squena, presa l'abadessa per la mà, se'n entrà en una cambra petita e despullà's tota nua, e pres l'alcandora de impla que vestia e donà-la a la abadessa, e prenent-ne una altra tornà's a vestir tantost; e entre ella e la abadessa, ab la major cuyta del món feren per l'ancandora, axí per los pits com per les espatles de alt a baix, creus de sant Jordi, e semblantment per les mànegues; e com fonch fet féu cridar Melchior, lo qual entrà dins. E ella dix-li: —Darets a aqueix orat aquesta alcandora que li dóna la abadessa, e digats-li que la port demà per cota d'armes sobre l'arnès—. Melchior la pres ab gran goig, e, com se'n volgués anar,

Digitized by Google

dix l'abadessa: —Melchior, digats-li que no la·y dó yo, que ella la·y dóna. E a bona fe des que vós partís adés d'açí, la·s ha despullada, que ella la vestia vuy; és ver que jo li he ajudat a fer les creus.—

Ab tant, Melchior, girant la squena, se'n va cuytadament a Curial, lo qual, puys que hach presa l'alcandora e hach oydes les altres paraules, hach tan gran goig que no sabia on se metés. E tantost s'armà e assajà's l'alcandora, e, obrint-la en certes parts, feren tant que li vengué bé, jatsia que en los pits ne en les espatles no li cobria sinó fort poch, de què ell no curava gens. E tench-se per dit que ab aquella alcandora venciria no a Boca de Far solament, mes a Tristany de Leonís si a la batalla vengués.

Vengueren los cathalans a Curial e trobaren-lo tan alegre que no podia pus, e hagueren plaer per què·l trobaven en tan bon punt. La nit següent, Curial e los cathalans se'n anaren al monastir on la Güelfa solia estar, e aquí feren venir lurs arnesos e totes les altres coses que havían mester per a la batalla.

L'abadessa, que ho sentí, pres comiat de

Digitized by Google

la Güelfa per anar-se'n a casa sua. —¡Ay de mi —dix la Güelfa—, que ab vós me són consolada fins açí! A, mare mia! E què faré yo esta nit? Certes crech que morré de pensament. A, Curial! E no·t veuré yo? ¡Tu staràs allà on yo estar voldria!—. L'abadessa li dix: —Senyora, yo no·m partiria de vós, sinó que lo cas ho requir en tot partit, car aquestos cavallers seran en casa mia e és molt necessari que yo hi sia per fer-los honor; mas vejats què manats que diga a Curial, que yo lo·y diré certament—. —A, mare mia! —dix la Güelfa—. ¿E serets-me pus leal que Laquesis?—. —Jesús! —respòs l'abadessa—. Senyora, ¿e com podets pensar que, per folla que yo volgués ésser, Curial se altàs de mi? Mas, en ma fe, ara·m farets parlar més avant que no haguera fet. Senyora, si vós matexa, no·m sé per què, vos tolets tots vostres plaers, qui·us en ha culpa? Yo·us dich certament que persona del món no·s deu plànyer de vós.—

—Ay, amarga yo! Vença Curial e viva, e si·s vol no sia meu; de qui·s vulla sia, e sia vencedor. ¡Ay llassa, que com ell e Boca de Far havien les paraules, yo plaer n'avia, e ara

Digitized by Google

voldria me costàs la vida e fossen per dir! ¡Ay, mesquina, que yo ho he fet, car certes Curial no ho haguera emprès contra Boca de Far sinó per la gelosia que ha haüda rahonablement de mi e d'ell, e si Curial mor, yo morta són! ¡Ay, que totes aquestes morts que en esta plaça se faran, se carreguen a mi! ¡Ay, desaventurada fembra! E ¿per què·m volia yo venjar de Curial si Laquesis li havia feta honor? Car, faent honor a ell, la feya a mi, e los hòmens tenguts són reebre les honors que les dones los fan, e axí és costuma d'ells; e si Curial les prenia feya bé, emperò tots temps ere meu e menyspreava dins son cor totes les altres. ¡Ay, lassa, que molt ha fet per mi, car aquell matrimoni menypreà membrant-li lo meu nom, car veent la mia letra tornà mut en la taula on li presentaven Laquesis, verge alamanya, nada de clara sanch e rutilant per inextimable bellesa, e, veent-la·s davant, un poch de paper meu no li lexà alargar la mà per pendre-la! ¡Ay, e quina dolor serà aquella, quant ell veurà en lo camp les joyes que Laquesis li donà, e pensarà que yo ho hage fet per venjar-me d'ell! Certes no; ans creurà, e pus rahonablement, que

Digitized by Google

yo·l he amat e festejat, e desijant qu'ell haguès honor lo he favorit axí com s'és vist. Mas per què·m acuse, mesquina de mí? ¿Què·m aprofiten les paraules, car veritat és que ell enuigs m'avia fets, mas molt són majors aquests que yo matexa m'he procurats? Ay, mare mia! E com yo veuré les lances e les spases sobre lo cap de Curial, les quals si yo hagués haüt millor consell no·y vengueren, què serà de mi? E metés-me yo dins lo camp, e esperàs-les en lo meu pits nuu, e Curial ne fos preservat! E que d'ací avant yo sia amada per Curial, posat que ell sie vencedor, certes no·u crech ni ha rahó, car dona que cerca desfavor e mort a aquell qui la ama, no vol ésser amada longament, car çucre tots dies amarga. Mas perdonàs-me Curial aquesta e si nulls temps pus hi torn, faça ço que li serà plasent.—

Deya aquestes paraules tots temps la Güelfa plorant molt congoxosament. E dix més: —O, Melchior! E tu, qui per mi l'as tantes voltes reprès e castigat, afalaga'l una sola vegada e no·l perda yo, podent-lo·m tu conservar—. Melchior e l'abadessa la confortaven tant com podien; e Melchior dix: —Senyora, confortats-

vos, car Curial ab la vostra alcandora ha oblidats tots los enuigs que ha sostenguts fins ací, e ell és vostre; mas clam-vos mercè que com entrarà en la lliça e serà devant vós lo vullats senyar, e almenys obrint un poch la boca li digats que Déus li vulla ajudar, per ço que ell entena que encara li volets bé; e fets tant com ésser pusca que ell vos veja tota ora.

La Güelfa, plorant, respòs que li playa mirar-lo e mostrar-se a ell e pregar Déus que li ajudàs; mas ¿com seria segura de viure tant com la batalla duraria? —Senyora —tornà Melchior—, confortats-vos bé, que demà Curial haurà més honor que no hach cavaller gran temps ha—. Dix la Güelfa: —Digats, ¿són bons cavallers aquells cathalans qui són en sa companyia?—. Respòs Melchior: —Hoch, los millors que yo hanch veés, e sens falla ells ho mostraran demà, Déu volent—. —Axí placi'a Déu que sia —dix la Güelfa— que, quantres yo, gran pahor he—. —Tota quanta pahor havets —dix Melchior— poríets donar per un diner, car yo·us promet en ma fe que no havets rahó de haver pahor; e axí clam-vos mercè que·ns lexets anar, que ja és vespre, e los cavallers seran

Digitized by Google

al monastir d'uymés, e la senyora abadessa bé·y staria d'ací avant—. Per què, al pendre del comiat, la Güelfa dix: —Mare mia, aconsolats-lo de ma part, e si és felló digats-li que·m vulla perdonar.—

Melchior e la abadessa se'n van al monastir, e los cavallers encara no eren venguts. Melchior féu gran aparell de confits de çucre e de preciosos vins per a la collació; e ab tant, los cavallers foren venguts, e totes les monges los reeberen ab processió e anaren ab ells a la esgleya cantant ymnes devots, e aprés anarense'n a la cambra on la Güelfa solia estar.

Curial, qui viu l'altar de mossenyor sant March on la Güelfa s'agenyollava per dir oració, agenyollà's tantost e, feta oració, se'n vench al llit de la Güelfa, e mirant-lo sospirà. Dix Melchior: —Curial, no sospirar, car per ma fe no·n havets rahó; car yo no crech sia cavaller en lo món mills amat de una senyora que vós sóts de la Güelfa—. Respòs Curial: —E qui deu sospirar sinó lo ben amat? —Ab tant, la abadessa li comtà totes les lamentacions de la Güelfa; mas, com Curial les oys, estech com a mut e no·y respòs. Dix Mel-

Digitized by Google

chior: —E no·y responets res?—. —No —dix Curial—, car no he licència de parlar sinó devant vós solament—. Ab tant, los altres cavallers se acostaren a ells; e, feta alegra collació, se meteren a dormir.

[Els cavallers entren al camp]

Si la Güelfa hagué bona nit, tal la dón Déu a qui mal me vol, car certes ella no hach bé ne repòs, ans anava per la cambra com a folla, que no sabia què·s feya. Emperò, com lo dia fonch vengut, los cavallers se llevaren e ben matí oyren tres misses e aprés armaren-se; mas Curial los pregà que no aportassen los bacinets als caps, e axí ho feren. Per què, muntant a cavall, en cavalls molt forts e valerosos, començaren a anar sots un estandart blanch ab creu vermella e tals paraments; mas tothom reya de la cota d'armes de Curial, veent que era camisa de dona.

La abadessa cavalcà e, cuytant, anà-sse'n a la Güelfa, la qual ja cavalcava ab l'Andrea per anar al cadafal. E, feta-li reverència, li demanà

Digitized by Google

la Güelfa: —¿Què és de la lum dels meus ulls?—. —En vostre llit ha dormit esta nit —dix l'abadessa— e diu que nulls temps hach tant de bé; però sapiats que ab Melchior ha parlat molt, mes a mi no s'és gosat descobrir—. —¡Ay de mi —dix la Güelfa— que no·m recorda que lo·y trametés a dir que parlàs ab vós axí com ab Melchior, e ell no·u gosaria fer en altra manera! ¡Ay, mesquina, que molt me tem! E, vejats quina dolor: home qui no tem tots los cavallers del món, tembre a mi que són una flaca fembra que no li pusch fer dan!—

Ab tant, l'Andrea e la Güelfa, acompanyades de molta notable gent, comencen a anar a la plaça, e en lo camí encontren los quatre cavallers qui havien dormit al monastir. Anava tot primer Ponç d'Orcau, aprés Roger d'Oluge, despuys Dalmau d'Oluge, e derrerament Curial. Lo qual, com viu la Güelfa s'enclinà molt a ella e a l'Andrea; e dix: —Senyores, senyats-nos, que ja no podem fer sinó de nostre prou—. Per què la Güelfa los senyà e, alçant lo braç, lo·y mès sobre les spatles, e dix plorant: —Yo prech Déu vos ajut, car,

Digitized by Google

pregant per vostra vida, prech per la mia, de la qual sens vós me curaria fort poch—; dient aquestes paraules ab veu baxa que no les entès sinó Curial.

Passen avant los cavallers, e les dones, que totes volien bé a Curial, sobrades de compassió totes se planyien dolorosament, e d'altra part reyen de la camisa. Curial, sentint ço de què reyen, dix: —Ara pusch yo ésser apellat lo donzell de la cota mal tallada—. E axí anaren fins a la lliça, e descavalcaren en la tenda, que era blança, de domàs, ab creu vermelles.

No trigà molt que Boca de Far vench ab los seus, ab tanta ufana que no és en dir; e venien-los davant dotze cavalls en destre, cuberts molt ricament de paraments verts brocats d'or, e ab tan gran brogit de ministrers e trompetes que açò era maravella. Lo qual, com s'acostàs a la liça e volgués fer reverència a les senyores dels cadafals, la Güelfa se cobrí lo cap ab lo mantell, e, malaint-lo, no·l volgué veure; de què Boca de Far fonch molt content, pensant que ho havia fet per cobrir les làgremes, e que de dolor no·l podia mirar. E axí passaren avant fins a la sua tenda, la qual era

Digitized by Google

dels paraments de Laquesis, los quals a Curial havia donats.

Mes, com Curial veés la tenda de Boca de Far, dix entre si mateix: —Certes, ara cové que yo sia cavaller, e yo veuré la Güelfa ab qual d'abdosos romandrà—.

Tantost ells ixen de les tendes e, muntats en forts cavalls, entren en lo camp. Lo marquès no curà de cirimònies degunes, ans los féu metre uns de una part, altres d'altra, segons los havien partit lo sol, e donaren-los les llances, manant-los de part del marquès que degú no·s mogués fins que lo trompeta sonàs. E axí, tothom isqué del camp, e no romangueren sinó los huyt cavallers solament.

[Curial venç Boca de Far]

Boca de Far s'apartà un poch dels seus e signà a Curial que·s apartàs algun poch dels altres; per què Curial, en guisa de apartar-se, strengué la lança e, donant dels sperons, cridant: —Sant Jordi—, corre contra Boca de Far. Boca de Far semblantment corre contra ell, e

Digitized by Google

donen-se tan grans colps de les lances que·ls escuts no foren tan forts que no fossen traspassats de la altra part. Mas los cavallers, qui eren forts e molt valents, romperen les lances, mas de les selles no·s mudaren, ans, tantost encesos de rabiosa ira, metent mans per les spases, se comencen a ferir tan poderosament, que tothom conegué que no s'avien gens d'amor.

Tantost Dalmau d'Oluge, ferint dels sperons, correch contra·l seu, lo qual era apellat Gerardo de Perúgia, e ferí'l tan poderosament que del cavall lo derrocà, e passà-se'n axí que hom del món no·s cuydà que·y hagués tocat. Era aquest Gerardo de Perúgia cavaller molt abte, e molt ardit, e ultrajós, e gran emprenedor, emperò no era gens fort, si tot a cavall cuydava valer tant com altre cavaller per avantajós que fos.

No esdevench axí a Roger d'Oluge, car com ell anàs contra l'altre ytalià, apellat Frederico de Venosa, e·l volgués ferir de la lança, lo dit Frederico ferí lo cavall de Roger per mig lo front, en manera que, caent lo cavall mort, caygué Roger sens que no féu colp de

Digitized by Google

la sua lança; emperò ell, desexint-se del cavall, se llevà molt prest e, prenent la spasa en la mà, cuytà contra Gerardo, lo qual semblantment ere a peu; e donen-se tan grans colps de les spases que açò fonch gran maravella.

¿Què·us diré del altre cathalà, apellat Ponç d'Orcau? Aquest era home de major linage e de molt pus clara sanch que degú de sos companyons; e sí li vench al encontre un cavaller molt valent e de gran linage, apellat Salones de Verona, lo qual presumia tant de si, que no·s tenia per dit que cavaller del món hagués durada contra ell. Per què, baxant les lances, encontren-se en mig dels escuts; les lances eren forts, e los cavallers valents, e los cavalls molt poderosos; axí que los colps foren tals que, no podent-se rompre les lances, abdosos los cavallers volaren a la terra. Mas del caure pres fort mal a Salones, car, com no pogués traure lo un dels peus del strep, anava penjat e lo cavall lo portava rocegant; e, jatsia lo cavall anàs poch e fort suaument, emperò ab tot axò sí stava Salones en gran treball e perill. Ponç d'Orcau, qui viu lo seu cavaller en tan àvol punt, anà a les regnes del cavall e aturà'l, e,

Digitized by Google

traent-li lo peu del strep, ajudà a llevar lo cavaller, lo qual ja haguera pogut matar si s'agués volgut. Salones, qui·s viu fora d'aquell perill e conech que son adversari li havia ajudat, dixli axí: —Cavaller, si aquest fet per què combatem fos meu axí com és de Boca de Far, certes yo no combatria pus, ans me retria a tu certament, no per por que yo he de tu, mas conexent lo benefici que de tu hauria reebut. Emperò lo interès perquè combatem és de Boca de Far, lo qual combat segons tu veus, e yo són ab ell, e parrie'm que faria viltat que yo hagués pau ab aquells qui ell és en guerra e li volen toldre la vida e la honor—. Ponç d'Orcau, qui hach oyt parlar lo cavaller, respòs: —Cavaller, no·t penses que·t he ajudat per ton bé, mas ho he fet per ma honor, e axí no·m stalvies allà on me pusques servir, que sies cert que axí com te ajudí a llevar de terra, t'ajudaré a morir si yo pusch—. E certament Salones conech aquest ésser cavaller noble e de gran esforç; e axí fonch partida la batalla, la meytat a cavall, la meytat a peu.

Mas Dalmau d'Oluge, veent Frederico de Venosa a cavall, lo qual ja·s dreçava de ve-

Digitized by Google

nir contra ell, mès mans per la spasa, la qual ell portava molt fexuga, axí com aquell qui era quasi gigantaz e molt forts, e ferí lo dit Frederico tan poderosament sobre·l cap, que Frederico, no podent sostenir los colps que spesament li donava, fonch forçat a abraçar lo coll del cavall, sinó certament en terra fóra caygut. E tantost Dalmau d'Oluge lo cuytà, e abraçant-lo per los flanchs, tirà'l axí fort, que arrancant-lo de la sella lo mudà en lo coll del cavall seu, e axí·l aportà travessat fins al cadafal del marquès e aquí·l lexà caure. De la qual cosa lo marquès se senyà, e dix que nulls temps havia oyt que cavaller del món tan grans sobres hagués fetes a altre cavaller. E descavalcant, com l'altre ja·s fos llevat, abraçà'l e tench-lo tan segur com si fos mort; mes finalment altra volta lo mès per terra, e, llevant-li lo bacinet, li dix que no·s llevàs; sinó, que ell li llevaria lo cap.

Lladonchs anà envers Ponç d'Orcau, e trobà'l que feya ab Salones molt aspra batalla, mas Salones pijorava molt e era ja tan cansat que no podia pus en avant; e axí Dalmau d'Oluge los se mirà una gran peça e veya que son

Digitized by Google

companyó havia de tot en tot lo millor. Axí mateix combatia Roger ab l'altre italià molt esforçadament, mas certes Roger era molt pus fresch e li durava més lo cors, en tant que tothom conexia bé l'avantatge.

Què·us diré de Curial? Ell e Boca de Far fayan batalla molt aspra, e sí era Boca de Far molt pus forts e pus aspre cavaller de gran res que algun de sos companyons; mas tot li valia poch. Curial ere molt pus forts e pus valents e pus aspre que ell, e, si a peu fossen, gran stona havia que la batalla fóra stada finada. Mas Boca de Far havia lo cavall molt avantajós e ab la ajuda del cavall se comportava molt; e, d'altra part, ell era forts e molt bon cavaller; e axí·s mantenia, emperò totora li donava Curial grans colps. E ço que més spantava a Boca de Far sí era que veya que Curial millorava donant pus forts colps e pus pesants, e pus virtuosament feria que jamés no havia fet, e ell defallia contínuament, que ja no curava de ferir sinó fort poch e apartar-se tan com podia dels colps de Curial.

Era ja passada gran part del dia e la calor crexia contínuament com Boca de Far, nafrat

Digitized by Google

en la exella d'un colp que·l atovava, e com no·n hagués pus no podia scapar, car la sanch li cahia dins lo cors, la qual cosa li feya molt gran dan, en tant que·l cor tot li defallia; per què, una per lo defalliment, altra per lo colpejar, ell ja no podia regir lo cavall. Tots los que miràvan, veent lo ferir que Curial feya, stàvan maravellats, e deyan que Curial no era cavaller, ans era tempesta e destrucció de cavallers.

Què·us diré? Curial conegué que Boca de Far no podia pus, e cridà-li gran crit: —Boca de Far, qui mereix lo pris, vós o lo cathalà?— Boca de Far no respòs, per què Curial li donà un colp tan forts e tan pesant sobre l'elmet, que Boca de Far, perdent lo seny, s'enclinà sobre lo coll del cavall; e Curial ab altres colps lo soptà tan poderosament, que Boca de Far, desemparant lo cavall, caygué e no féu continença de llevar-se. Per què Curial se mès a peu tantost e vench a ell, e, llevant-li l'elmet, viu-li tota la cara sangonosa, e, mirant-li bé los hulls, viu que no·ls movia, axí com aquell qui ja ere mort; de què Curial hach molt gran desplaer, car bé·l haguera volgut vençre, mas no matar.

Digitized by Google

Mort adonchs Boca de Far, veent-ho los companyons seus, hagueren molt gran dolor e tengueren-se per perduts, e, no obstant que encara se defenien, jatsia flacament, reteren-se tantost. Per què los feels, entrants en lo camp, prengueren Boca de Far, e, mès aquell en un llit de morts e cubert d'un drap d'or molt rich, tragueren los cavallers del camp en esta forma: que los dos cavallers qui·s eren retuts exien primers com a vençuts, aprés de aquests dos venia Frederico de Venosa e derrerament portaven Boca de Far molt honorablement, no com a vençut, mes com a sobrat d'armes. Aprés de aquests quatre, lo marquès tragué los altres quatre egualment, exint per la porta de la liça; e, com los n'ach trets, los cavallers muntaren a cavall e lo marquès los acompanyà fins a la posada de Curial, on soparen en companya de molta notable gent, mostrant gran alegria d'aquesta victòria. Los feels desarmaren lo cavaller mort e semblantment los altres, e trameteren los arneses e los cavalls d'aquells als vencedors.

Lo jorn següent los cathalans se'n van al marquès e, pres son comiat, comencen son ca-

mí per tornar en Cathalunya. Curial los acompanyà per una gran peça, e aprés de moltes profertes fetes per ell a ells e per ells a ell, e donats alguns joyells a ells per Curial, ell se'n tornà e ells continuaren son camí.

[Pere el Gran rep els cavallers catalans]

Havia en aquest temps en Aragó un rey molt noble e molt valerós en estrem, apellat don Pedro, cavaller molt rebust, forts e valent, lo qual mentre visqué féu de son cors en batalles moltes coses dignes de recordable veneració, axí contra sarrayns com altres gents.

E com sabé que los tres cavallers vassalls seus venien de la batalla que havien feta e fossen prop Barchinona, volent mostrar la magnanimidat sua, havent tres fills, lo major dels quals ere apellat don Alfonso (e aquest morí abans que son pare), l'altre havia nom don Jayme, l'altre don Frederich, féu-los exir a reebre e honrar los cavallers en companyia de molta gent notable. E com foren muntats al reyal palau, ell los acollí ab molt gran alegria

Digitized by Google

e·ls féu tanta festa com si fossen reys, car aquest rey tenia en tanta stima los bons cavallers que açò era una gran maravella. E per ço los cavallers de son realme, veent que lo rey honrava e amava molt tots los cavallers, senyaladament los bons, tots se sforçàvan a ésser bons, en tant que en son temps pochs cavallers havia en son regne que cascú no treballàs en fets d'armes fins a morir.

E axí lo rey partia ab ells e·ls donava grandament, axí que féu seure los tres cavallers ab ell a sopar, e féu servir de mestre d'ostal l'infant don Alfonso. Los altres dos fills, don Jayme e don Frederich, stigueren als caps de la taula ab sengles torxes en les mans tant com lo sopar durà; e com se enujaven acomanavenles algun poch a cavallers notables qui de prop los staven, emperò com viandes venien o lo rey venia, ells prenien les torxes.

Los altres cavallers qui veren açò havien enveja, no de la honor que aquests aconseguien, mas de haver-ne altre tal. Lo qual sopar acabat, lo rey, no oblidant la gràcia de la sua singular magnificència, preciosos dons e grans heretats en què visquessen los donà,

Digitized by Google

per ço que d'ací avant on que anassen no·ls diguessen cavallers pobres. Tothom murmurava de la gran singularitat que lo rey havia feta en honrar aquests cavallers; la qual cosa, com lo rey la sentís, apellats tots aquells qui venir pogueren a un loch, los dix: —Yo no honre los meus cavallers per les sues persones, mas honre la cavalleria que en ells és, la qual en los corsos de aquells tan valerosament se és mostrada; e aquesta matexa honor e molt major li faré quant en lo cors d'algun de vosaltres se voldrà mostrar.—

Loaren tots lo rey de gran magnificència e hagueren per determenat que, mentre aquest rey visqués, cavalleria seria sostenguda, e, morint ell, cavalleria vendria a menys.

Digitized by Google

Stanford University Libraries
3 6105 012 194 796

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE

Digitized by Google

Digitized by Google